

شور

عدد ۱۵ * سنه ۱۹۱۱

۱۵

ناشرى م. شاکر م. ذاکر رامیفلر

موقت محوری: فاتح کریمی

مندرجہ سی :

علی (رضی اللہ عنہ) رسول اللہ
دن مولد دور تہجی خلیفہدر.
سعادت یولی. ملان.
خوجاش.

واندر بیلت عائله سی.
میسیونیرلر جمعیتلری.
XII. «تورات جمعیتی»
مسلمان خاتون پادشاه.
انتقادلر و آنلرنک جواب
لری حقندہ.

پچاق قریمنده خطیب محمد
حنفی مظفر.

یاورو پالیلر و عالم اسلام.
(«المنار» دن) بدرالدین
عمرانی.

سودا گرلک. خلیل سلطان محمد
یادکاری.

نباتات. «فنی اوقو»
مرتبی: علی رفیقی

تربیه و تعلیم: «نماز باشقه»
گیمناستیکه باشقه.

معلم رضوان ابراہیمی.
«کریمہ کورلمشدر»

محبوب جمال آفجورینا.
«عقل نیچک تربیه اینلملی؟»
عبدالعزیز موسی.

مراسله و مخابره: موقند،
اوربورغ دن.

مکتوب «تنقیدنی تنقید»
آطاسفی.

اشعار: صبیہ گہ، بولونده بر
کیچہ، یاش، وظیفہ اوتہ لگاج،
قبرلکده، کوکل تلہ گی، نورلی
وقتلردن و باشکاش اوی.

اجمال سیاسی.

ادبیات: «ژول ورن ناک اثر
لوی حقندہ» سیرین.

حکایہ لری: «پاراخودده اوچراشو»
«قورونچلی تون-ایرگی تون»

ع. یعیین.
متنوعہ.

سؤالگه جوابلار.

«شورا» نڭ ۱۳ نچى نومبرنده، اوتوچيلارغە بويلا بر
سؤال بېرىلگان ايدى:

«علمگە رغبت و محبتلىرى هيچ بر ملتدن توبان
اولمادىقى حالده، اهل اسلام آره سنده لازم درجه علم
تارالا آلمادىقىنىڭ سببى و باكه سببلىرى نهدر؟»

شول سؤالگە كېلىلگان جوابلارنىڭ قصه رافلرن بتونلاي،
اوزونلرن قصه رتوب توبانده درج ايتهمز.

قزان شا كوردلردن عبد الاحد افندى غفارى يازا:
«بونڭ سببى بىز مسلمانلارنىڭ تعليمات اسلاميه بويونجه
يوروماموزدر. عيب اسلامده توگل، بلكه آنڭ احكامىنى
رعايه ايتماوچى بىز مسلمانلارنىڭ اوزمزه در. اولگى
اسلاملر خرافاتلارغە اشانماينجه تعليمات اسلاميه بويونجه غنه
يوروگانگە كوره ترقى ايتكانلر ايدى. اگر بزده شولاى
ايتسهك آره مزده علم تارالور. بزده باشقلر شيكللى ترقى
ايتهمز.»

«كيلم» دن عزالدين افندى ايسانبيريدين يازا:

«علمونڭ اهل اسلام آراسنده لازم درجه انتشارينه
مانلر: (۱) - خلفاً عباسيه نڭ صوڭ دورلرنده «فرآن
مخلوقه، غير مخلوقه؟» كېى حكمدارلر نڭ شخسى فائده
لرينه، خصوصى فرقه لرگە خدمت بولينى كوزه توب ميدانغه
قويلمش معنى سز مذاكره و مجادللر. (۲) - خليفه لرده
قوت و جديت آزالوب طوائف ملوك دورى باشلانوب
علمنى لازم درجه انتشارغه مساعد اورنلارغە تدبيرلى
حكمدارلارنىڭ كېلماوى؛ مساعد اورنلارده تدبيرسز، روحسز،
شخسى فائده لر كوزه توچى، عمومى تربيه اقتضاسنجه حركت
ايتماى طورغان حكمدارلارنىڭ اش باشنده بولولرى.
(۳) - قرون جديده ايتدالارنىڭ تعليم اصولينڭ ترتيبسزلىكى:
مدرسلىر برله طلبه نڭ درس مجلسىنى، مجادله مجلسلرينه
ايله ندرولرى، اساس و قواعد علومدن بوش فالولرى،
مجادله موداعه كرگاچ، فنى نرسه لر قطعى هم فاعده نختنده
بولغانغه كوره مجادله گە يول طابولا طورغان معنى سز
فلسفه لر ميدان آلوب فنلارنىڭ كوزدن توشرلوى. (۴) -
بر نيجه وفتلر زمان اجتهادنىڭ انقراضيله فائل اولوب
تفكروا، نذكروا امر عاليلرينه مخالفت ايتلور. (۵) - افنديم
(ص م) «انتم اعلم بامور دنياكم» دبه طوروب عقل

صحيح، طبع سليم خوش كورگان، زمان و اقليم اقتضاء
ايتكان، اسلام روحينه موافق بولغان اشلرده ده ديندن
فتوى ازلاموزدر.

حاليوكه قرآن، معاملاندن بيك مهملرنيگنه بيان ايتوب
اعتقاد و تعليم عبادت اوچونگنه اولوب، فالغانلرى
«ولانتس نصيبك من الدنيا» آيت كر بيه سينه استنادا اش
كورلورگە تيوشلى ايدى. اما خصوصى قاي بيه ولرينه
ايسه دينا و جنسا باشقه قوملر حاكم بولوى اوستينه،
اسلام روحينه موافق مركز علوم اولان يرلرنىڭ يراق
بولوى، اوزلارنىڭ باشقلرغە اختلاط و مناسبتلىرى يوقلىقى،
بولسه ده فصقيلقلرنىڭ مانع بولوى هم جيت تلدن كتاب
ترجمه ايتارلك مكمال ادبياتلرى بولماوى و ترجمه گە
طرشماولريدر. مذكور سببلر علومنىڭ انتشارينه مانع
بولغانلر و بولمقده درلر.

ترويسكى دن معلم س. عيفى افندى يازا:

«بنم فكرمجه بىز م اهل اسلامنىڭ عامده آرتده قالولرينه

سببلر:

(۱) علم حقه خطا اعتقادده بولولرى، چونكه عمومى ديوب
ايتورلك، مسلمانلر فكر نجه علم: بيك سطحى گنه دين
علمدن عبارتدر. آندن باشقه نيجه تورلى فائىلى علملرنى
آلار علم ديوب اعتقادده قىلبلر، آنلارغە رحمت و رغبتده
ايتمبلر.

(۲) مسلمانلر آراسنده: «صوڭلارنىڭ علمده اولگىلر
درجه سينه ابرشولرى ممكن توگلر» ديگان غايت ضررلى
اعتقاد شايع بوللويدر. مونه شول زهرلى اعتقاد مسلمانلر
نىڭ ملا و موژىگى، بايى و فقيرى، باش و قارتى قصه سى
بارسنىڭ كوكلنده بيك نق اورن آلمشدر، مسلمانلر شوندى
مضر اعتقاد ايله زهرلنوب روحلرى سونمش، قوت و استعداد
دلرينه ضعيف لك كېلمش، اجتهاد و غيرت لرى بتوب،
شول بر نقطه ده طوڭوب فالمشلردر. فكرمجه، مسلمانلارنىڭ
علمده هر ملتدن آرتقه فالولرينه ايتك اولوغ و ايتك ضررلى
نرسه شول ايتكى اعتقادى خطالار اولوب، باشقه سببلر
بولسه ده آلار ايتكنچى درجه ده در.

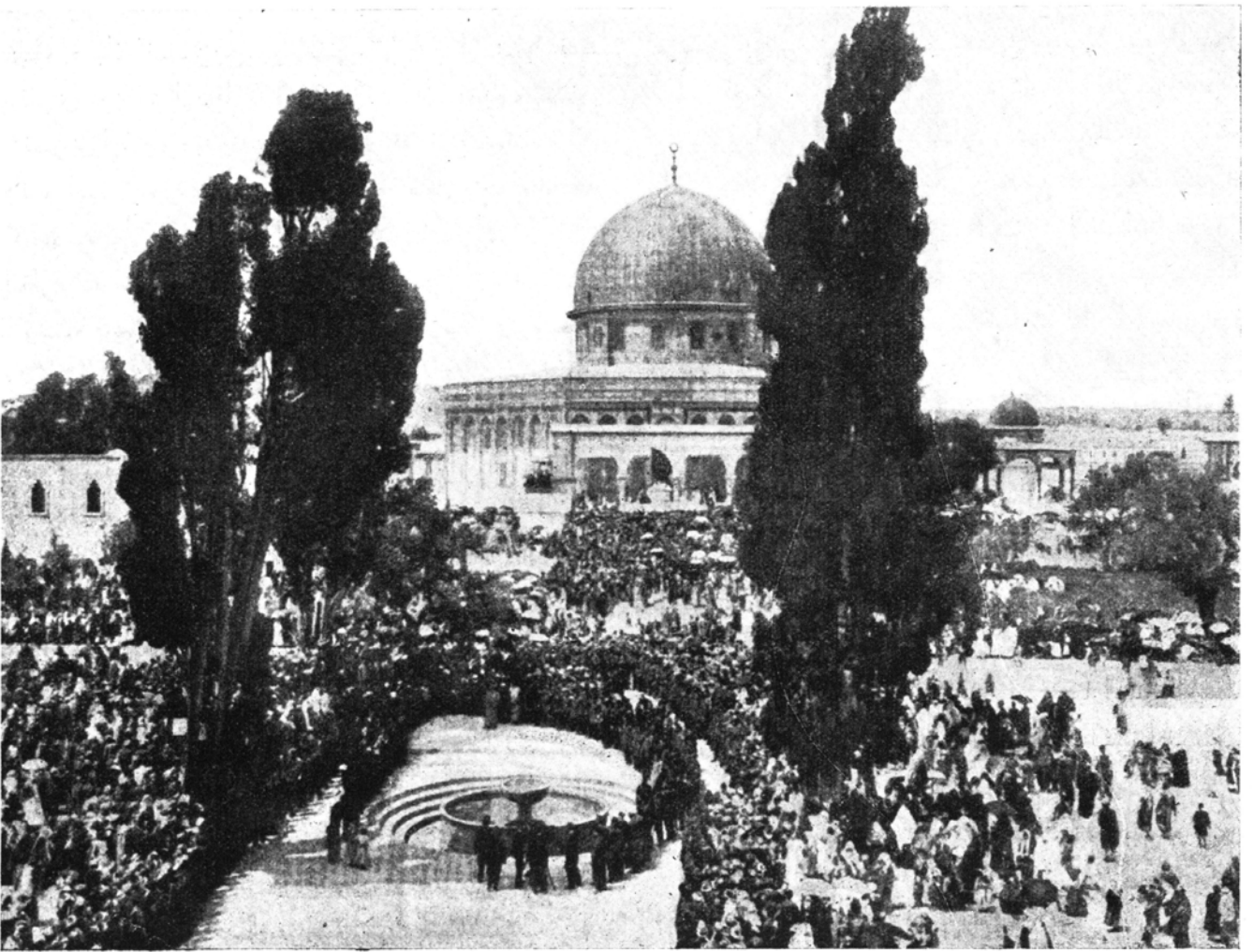
(۳) باشقه ملتارنىڭ سياستلىرى. بىز روسيه مسلمانلر-
ينڭ بوڭا چاقلى حكومت مكنبلردن فائده لنه آلماولر م،
اول مكنبلرده اساس طونلغان سياستدن حقوفن
ايدوگى هر كمگه معلومدر. شولا يوق ايران نڭ نيجه سنه

آخري آبالوچقە نڭ ۳ نچى ايتپده.

۱ آغوست ۱۹۱۱ سنه

شعبان ۱۹ سنه ۱۳۲۹

«قدس» ده حضرت عمر مسجدی

آمریقا میلیونییری «پارکیر» اسمنده برونک نعت اداره سنده آمریقاییار و انگلیزلردن عبارت بر علما هیئتی بو یل یاز کونی «قدس» شهرینه کیلوب، آثار عتیقه ازلو سلطاوی ایله حضرت عمر مسجدنک آستندن فازوب کروب، یاشرتن اون یاشچک قدر ایگ عزیز و ایگ قیمتدار اثرلر آلوب کیتکانلکری وقتیله غزتهلرده یازلغان ایدی. یوقاریده غی رسم شول مسجدنک تصویریدر. بو مسجدنک حضرت رسولنک معراج غه آشقانی مسجد اقصا اورنینه صالحقابلیقی روایت ایلمک، اولوب، مسلمانلر قلمنده عزیز سانالیدیغی کبی، تاریخی جهتدن یهودلر قلمندهده محترم سانالوقدهدر.

ادملرنڭ آچيغلانمقلربنه سبب اولدقلرى كېي زبير ايله طلحه، و حضرت عائشه نڭ خاطرلرېني ده قرديلر.

بر وقتلر حضرت عائشه، زبير و طلحه ايله حضرت علي آراسنده مصالحه ايله اش تمام اولورغه رمق قالدېغنده: «بونلر مصالحه ايتسهلر بتون ضرر بزگه عائشه اوله چق، عثمان حقنده مطلقا بزني فصاص قيله چقلر، بزم فائده مز يالكز بونلر نڭ دشمنلقلرنده غنه در» ديه تورلى بهانهلر تابوب، مصالحه غه مانع اولديلر. اوشبو قباحتلرى سېيندن «جهل و صفين» ماجرالرى ظهور ايتدى. نهايت معاويه ايله اولان مصالحه وقتنده حضرت علي گه باغى اولوب آپرلوب چيقديلر و نه قدر اسلام قانى توگولوگه باعث اولديلر. ايشته حضرت عثمان باشينه كلمش فاجه نڭ و حضرت علي زماننده اسلاملر اوستنه نوشهش مصيبتلر نڭ باش سببارى اوشبو اختلال اهللرى اولمشدر. لکن بو اختلالنى نه شى طوغردى و بونڭ ايچون كيملر مسئولدر؟

اوشبو عصرده و اوشبو قوم ايچنده بويله روشده بر اختلال ظهور ايتمگى طبعى ايدى، شونڭ ايچون بو طوغرو ده بعض بر آدمارگنه مسئول اولمارلر.

عەرلرى بارنچه تماقلرى طويهامش نظام وقاعلرگه ابارمکنڭ نه ايدىكى بيلماش عر بلر، اسلام دينى سايه سنك الوغ بر دولت تأسيس ايدوب ده كسرا دولتينه وارث اولدقلرى ايله برابر خياللرينه كراماش و توشارنده كورمامش بايقلارغه ايرشديلر. آلتون كموش نڭ توسلرېني اولسون كورمك نعمتندن محروم اولان بعض كيمسهلر، آلتون كموش ايچينه غرق اولديلر. مملكت حدودلرى يراقلاشدى، حدودده اولان عسكدرلر كفايت ايتديكندن مرزده، عراق و مصر مملكتلرنده اولان مسلمانلرغه محاربه نوبتى يتماز ايدى.

بدويلسكدن ياكى چيقهش بر دولت اولديغندن حكومتنه اوز اوزيني صافلارلق قوت اولماز، خلافت امرلرى و حكومت ادارهلرى بر قانون اساسى ايله ضبط ايدلماز ايدى، بويله بر وقتده و بويله بر مملكتده اختلال چيقهق عجب دگل، بلكه چيقهق عجبدر.

خلافت حقنده اولان نزاعلرني دينى دگل، بلكه مجرد سياسى و مدنى ماجرالر ايدى ديه حساب ايتديكلر ندمى و ياكه بزم بو يرده بيان قيلديغمز سبيلرگه كره مى اوشبو فتنه لرگه قوشلغنى، اعل حديث جرح سببى ايتمامشلر

و روايتلر ينه طعن قيلمامشدر.

حضرت على (رضى الله عنه) نى قتل ايتديكى ايچون ابن ماجم حقنده مدحيه سويلامش اولان (۱) عمران بن حطان محدثلر فاشنده «ثقه» و روايتى مقبولدر. مذكور ذات، امام بخارى شيفلرندن اولوب «جامع الصحيح» ده حديثلرى وار. چيتدن راضى اولوب طورمش آدم، جنايت قيلوچى غه گناهه شريك اولور ايسه، جنايت ايتديكى ايچون مدحيهلر سويلاب تحسين ايدوچى كيمسه اولوبت ايله گناه شريكى اولسه كرهك ايتدى. حتى حضرت عثمان نڭ باشيني كيمسديكى روايت ايدلمش كنانه بشر التجيبى ده اهل حديث فاشنده «ثقه» در. بو حاللردن ايسه خلافت نزاعلرى حقنده اولان فتنه لرگه، حديث عالملر نڭ نظرلرى ايكنچى تورلى ايتديكى آكلاشلور. اورن آزلغندن بو مسئله ده شوندن زياده بازارغه اقتدارمز يوق.

حضرت على سخي و كريم، عادل و عاليجناب، مرحمتلى و حكيم، تدبيرلى و مستقيم، آچيق سوزلى، خوش بوزلى بر قدر مزاح و لطيفه لى، جسور و غيرتلى، فوق العاده فصيح و بليغ، شول وقتده معلوم اولان علملرگه واقف، عاقل و داهى، متواضع و زاهد، مداهنه قيلماز، حيله ايتماز، آچيغنى ياشرماز، ذلتنى بوكلاماز و غايت عادل ايدى. بر يهودى ايله آرارلنده بر درع حقنده دعوى چيقدېغنده قاضى غه واروب حكم گه طورديغى و اوز ضررينه اولان حكم گه اطاعت قيلوب قايتوب كندىگى مرويدر. حكمتلى سوزلرى امثال اورنده يورر، خطبه لرى محفوظ اولوب كندى احفادنن سيد مرتضى طرفندن «نهج البلاغه» اسمى ايله ترتيب ايدلمش و بو كونده متعدد يرلر ده مطبوع اولمشدر. شعر سويله رگه مقندر اولديغى حالده حضرت على شعرى پك آز سويلادىكى روايت ايدلنور (۱). «ديوان امام على» اسمى ايله باصلهش مجموعه نڭ حضرت على گه نسبتى درست دگلدر. (۲).

«كتاب الكامل» ده مذكور اولديغينه كوره (ج ۲ ص ۱۰۹) مدحيه اوشبودر:

ياضربة من تقى ما ارادها * الا ليبلغ من ذل العرش رضوانا
انى لا ذكره حينما فاجبه * اوفى البرية عند الله ميزانا.

(۱) بومستله حقنده «قاموس» ده «ودق»، «غيس» ماده لرينه؛ «لسان العرب» ده «حضن» ماده سينه؛ «الاستيعاب» ده عوف بن اثاثه ترجمه سينه مراجعت اولندهر.

(۲) شاگرد وقتهمزده حضرت على طرفندن ولد نجيبلى اولان حسن ايله حسين گه نصيحت يوللو يازلديغى روايت ايدلمش «تهذيب الاخلاق»

بنو اميه، حضرت علينك، اولاد و احفادينك بونچه مشقت و مصيبتلرگه دوچار اولمقلرينه سبب اولدقلرى اوستنه، منبرلرده اسمينه لعنت ايتدرمك كبي بر دنائتنى اختيار ايتمشلر ايدى. اوشبو عادتلرينى ايسه آنچق عمر بن عبدالعزیز بترتمشدر.

حضرت على، هجرتدن ۴۰ نچى ييل ۱۵ نچى رمضان جهمه كون جراحتلانوب ۱۷ نچى يکشنبه كونده وفات ايتدى، ياشى ۶۳ ده ايدى. خليفه لك مدتى ۴ ييل ۹ ايدى. قبرى «نچى» ده اولوب تربهسى اوستنده اولان بنانى آل بويه دن عضدالدوله صالدرمشدر.

حضرت على، اورتا بويلى، بغدادى توسلى، الوغ كوزلى، كولر يوزلى، ارتعالى وقتنه آق واوزون صفاللى بر ذات اولوب كيوم سالمنده نكلى اولماز، آشامق و ايجمك بولنه عمرينى نلى قيلماز، صوفى وديبان معرض زاهد كيمسه ايدى.

حضرت علينك، رسول اكرم حضرتلرينك محترمه كريمه لرى فاطمه الزهراء (رضى الله عنها) حضرتلردن حسن، حسين، زينب و ام كلثوم (۱) اسمنده بالالرى وار ايدى. حضرت فاطمه ارتحالندن صوڭك آلمش خاتونلردن ده اولادى اولمشدر. حضرت فاطمه، حضرت علينك اڭ ايلك آلمش خاتونى اولوب بونك اوستنه باشقه بر خاتون آلماشدر.

مقاله لر:

سعادت يولى.

مكلمرچه زاوود و فابريقه لرده آدملارنى اولدرمك، معمور شهرلرني خراب ايتمك ايچون كونن تونن اشله ب قورالدر حاضرله ب ياتقان، هر تورلى عالي فكرلرگه، بتون مىلنى ترقى گه قارشى طورغان، «ديننى حمايه» فلاغى آستونده فقط اول مقصدغه بتونلاي خلاف فكرلر نشر ايتكان انسانلرني چنتكله ب بافكز.

سوتنك قايماعى منزلنده بولغان اوز ملتينك اڭ آلى صفنده طور وچيلرني، ياش اوسمرلرني، عالي فكرلرلارنى اسپر ايتكان، ئلله قايبلرده منفى لرده چرتكان، مكلمرچه انسانلرني ديگكز توپينه يبارتكان هميدلرني؛ قارنداشلارنى بر برينه دشمن قيلوب قانغه باطروب صوغشدرغان، بتون افراد ملت قارشوسنده مقدس سانالغان مسجد شريفلرده عالملرني اوترتكان، مجلس و مبعوثلرني طويغه طوتدرتقان، ياتلرنك مداخله سين تله گان، ملت اوزن قوبوب يبارگانندن صوڭك ياكيدن قايتوب مسلمانلرني فان درياسينه باطورغه ماتاشوچى ممتعليلرني تحقيق و تدقيق ايدوب قاراكز، بارسنده ده بر سبب طابارسز، بارسندنه بر نتيجه چغاررسز. اولده سعادت ايتمكدن عبارت بولوب قالاچقدر.

درست هر كم مسعود بولورغه، بختيار ياشارغه

فاپچانده آدملرنك احوالينه كوز سالوب عبرتلمكچى بولام؛ لکن مك تورلى كورنشلر خيالمنى ذهننى بولغانده شاشوب فالام؛ اويليم، فكرليم، خيال درياسينه چومام. عجبيا دنياده «سعادت» ايتسته مه گان، آنك آرزوسنده بولنمغان بر آدم بولسون، بارميدر؟

مك تورلى اشلرنك نتيجه سين، مك تورلى غيرتلرنك نهره سين، هر تورلى تشبيلرنك آتلغان نقطه سين ازله كز. آدملرني بو قدر اشله تگان و بو قدر مطلوب بولمغان آرزولرغه اومطلورغه مجبور ايتكان سببى تيكشروب قاراكز.

طنج آدملرني شاو شولرغه، اضطرابقه توشورگان قبيح اشلر، الوغ جنايتلر، منفعت شخصيه گه قربان بولو لرنك حقيقى سببلرني اويلا ب قاراكز.

اسنده دورت بيش بيتدن عبارت بر رساله يازوب آلمشيدك. بونده ايسه بر قاچ اشعارده وار. اوشبور رساله سندينى اوشانداق فرايض سراجيه شرحنده حضرت على گه منسوب مسئله لرنك اسنادلرينى هنوز تابا آلدقمز يوقدر.

(۱) حضرت فاطمه، زينب و ام كلثوم توجه لرى «مشهور مانولر» ده ذكر ايدلمشدر.

مجزوانانه بر حالدہ فالدررغہ ، شفیقہ انکارن کوزینہ تیلوروب ، تیلوروب فارارغہ مجبور ایته .

طاغن باشقہ برهونہ بافساڭ ، یورتینڭ منظرہ سین طاغن ماتوررہق ایثار ، اوی ایچین طاغن یخشیراق زینتلی ، اسباب و جهازلرن طاغن مکملرک یاسار ایچون ئلل نیندی اسرافلرغہ توشہ ، کیلری بتمی باشلی ، بورچلر آستینہ کرہ . لکن گوزل جهازلرن ، نقشلی بولمہ لرن ، پوتالی دیوارلرن مک تورلی وجدان عذابلری ایچندہ کوررگہ مضطر بولا . ایندی فایدہ اول سعادت ؟ فایدہ اول مقصد اقصی بولغان مسعودیت ؟!

مینچہ سعادتگہ ابرشور ایچون یوقار یغی واسطہ لرغہ یابشو ، محاللی حاصل ایثارگہ غیرت ایته ایله بردر . سعادت بایلقده ده ، ملالقدہ ده توگل ؛ گوزل منظرہ لی ، طنطنہ لی مکمل جهازلی اویدہ ده توگل ؛ فان ایچودہ ده ، ایکی - اوچ خاتون ایله طورودہ ده توگل . بلکه مسعود بولور ایچون باری عفت و ناموسنی ، اویدہ گی مودت و استراحتنی صافلارغہ ، قلب وجداننی صافی کوبینچہ طوتارغہ ، منسوب بولغان ملتگہ آز کیم خدمت ایثارگہ ، قناعتکار بولورغہ غنہ کیرهک . مونه شول چاغندہ غنہ آدم مسعود بولورغہ ممکن .

مینم ، بر - ایکی سنون ایله آکلانورغہ ماناشقان مرادمنی ملی شاعر مز محترم ع . توقای ، «لنت و تم نرسہ ده؟» دیگان شعرندہ قسمآ آکلانا و آخرندہ دیهدر :

بنچہ بو دنیاہہ هیچ چن توسدہ یوقدر یه مدہ یوق ،
هیچ برندہ بونلرک لنتدہ یوقدر تہ مدہ یوق .
تیک فقط ملتگہ خدمتگہ محبت بن دہ بار ،
بنچہ بوندہ یه مدہ بار لنتدہ باردر تہ مدہ بار .

« ملان . خوجاش »

«شورا» : - سعادتنگ نیده ایکانن بنی بشر خلقت عالمدن بیرلی تیکشروب و هر کم اوزنچہ تعین ایتوب کیلگان . شاید بوندن سوکده شولای دوام ایتمسه کیرهک .

عبرتی سوزلر:

کشینڭ یوزینہ دوستلق اظهار ایدوبده آرتندہ دشمنلق کوستروب غیبتینہ کرشوچی آدم ، اوز اوزینی تحقیر ایتمکده در .

تلی ، هر کمینڭ اڭ برنچی مقصودی مسعود بولو ، سعادت دیکگزنده یوزودر . حتی گوزل اخلاقن ، صافی وجدانن هر تورلی عیبیرگہ پچرانقان اڭ خسیس کشیلرده ده بو آرزو بار! فقط آدم کوب وقتدہ اوزن اوزی سعادتدن معروم ایته . سعادتگہ ایرشو ایچون قیلغان تشبیلری آنلاغان آدیملری بارسیده آنڭ سعادتن بوزالرغہ ؛ شولایده آدم همانده بورنغی بولنده اولگی حرکتندہ اصرار ایله دوام ایته .

آدم سعادت ایچون ایکنچی برهونڭ قلبنه سانچا ، لکن اوز قلبندہ جریهلر پیدا ایته ؛ برهونڭ بایلقینہ کوز صالا ؛ اوزینڭ معنوی بایلقین یوقالنا ؛ برهونگہ رقابت ایدوب زرفندن معروم ایثارگہ تلی ، لکن اوزینہ اڭ فورقچلی بر دشمن حاضرلی .

برهون مسعود بولور ایچون ملا بولا یاکہ باشقہ بر منصب غہ کرہ ، لکن جانندن قدرلی حریتندن معروم فاللا ؛ برهون سعادت ایچون عالی فکرلرندن دونه ، جماعت خدمتلرندن چبتکہ کیمه ، لکن وجدان عذابی کبی عذاب الیم ایله معذب بولا .

برهون مسعود یاشار ایچون ایکی - اوچ خاتون آلا ، لکن طشده آغاچلرنی ، یافراقلرنی تیره تورلک چیل بولنمادیغی حالده اوینده مای بورانلری ، اییون داوللری حاصل بولا .

الحاصل آدم انسانینگه فارشی حرکت ایته ایته ، پاک قلبن صافی وجدانن آلدی آلدی فورقچلی منفور بر حال کسب ایته در ، که اول حال سعادت توگل بلکه غایه فلاکت بولوب فاللا .

باشقہ برسن فارساڭ ، بختیار بولورلق ، مسعود یاشارلک هر تورلی اسباب معیشتی حاضر! کچکنه بر اوی ، تربیله لی بر رفیقہ حیاتی ، نور طوبی کبک کچوک بر قزی ، بر اوغلی بار! وظیفه سی ، کیلوری اوبن تربیه ایثارلک ، راحت و رفاهیت اوزرنده یاشارلک بر درجده ! لکن اولده مسعود بولوب بتمی ؛ اولده بعضاً اوینگی راحت و انتظامنی بوزوب طاشلی ؛ کچکنه گنه بر کیمچیلک بولسه ، بالغش برر نرسه کیم اشل نسه ، آزغنه بر کیلشمگان نرسه کوزینہ توشسه حاضر آفرغہ بافرغہ باشلی ؛ بتون حیاتن بتون مادی و معنوی وجودن اوزینہ طاپشرغان رفیقہ سینڭ نورلی جاذبه لی کوزلرن یاشله ته ، معصوم بالالرن فورقوتوب ، معصومانه بافشلی کوزلرن یاشله ندروب

بانقغه خدمت گه ویردی وایک کچوک اوغلینی ده مکتب گه
طابشردی.

اوز کوز آلدندن کیتو (طوغروسى يمان تر بیه دن
فوتولو) سببلی بانقغه خدمت ده گی اوغلی تر بیه لی کشیلر
تأثیرى سایه سنده خلقینی توراتدی اولگی بوزوق عادت.
لرینی تمام طاشلاب محبت اوزرنده خدمت ایدر گه کرشدی،
حتى بر یل طولمازدن الوک آیلقی وظیفه سینى ۳۰۰ سوم غه
یتشدرلک در جه ده غیرت و اخلاص کورسه تدی. اوچ یل
تمام بولغاچ ۲۰ مگ سوملقى ایراد کیترلک بایلقی حاصل
ایتشیدى. اوشبو وقتده آتاسینگ مرادینه خلاف اوله رق بر
قز ایله اویله ندى.

۱۸۴۸ ده «فالیفورنیه» ده آلتون طابلدیغنده «نیویوق»
اطرافندن خاقلر شونده کوچه باشلادیلر. محیط دکنزنده بورى
طورغان زور بر شرکت بتون پاراخودلرینی خلق طاشورغه
تعیین ایتدی. بونی کورگاچ واندربیلست «فالیفورنیا» گه
ایکنچی بر اوکغایلی یول طابوب مذکور شرکت طرفندن
قویلغان حقنک یارمیسى ایله یورتورگه کرشدی. و اوشبو
سایه ده بیک کوب فائده ایتدی، بایلقی ده اون میلیون
صومارغه ایرشدی.

اوزینگ اجتهاد و غیرتاری سایه سنده اوشبو روشده
بایلقی حاصل ایتدکن صوگ استراحت ایتو فکرینه توشوب
۱۸۵۳ ده بتون عائله سینى برابر آلهرق آوروپاده سیاحت
ایتارگه چغوب کیتدی. اوشبو عائله سیاحتنه مخصوص اولان
پاراخود، زینت و محکمک جهتندن پادشاهلر و ایمپراطورلرغه
مخصوص اولان پاراخودلرغه کوره ده بوغاری مرتبه ده ایدی.
انگلتره، فرانسیسه، ایتالیا و روسیه، ایسپانیا و تورکیه
ملکترلرنده بورودی.

اوز شهرینه فایتدیغی وقتده آتا و آنالری عمر سورگان
صوغه کروب بونلرنگ و طنلرینه بتدیکنده احترام یوزندن
بکرمی بر مرتبه طوپ آتدردی.

واندر بیلست بایلقی چیدندن صوگ اوشبو دولتی ایله
اوزینگ مملکتنه و ملتنه ده الوغ خدمتلر ایتدی. حریت
حقنده اولان بیوک معاربه ده پاراخودی حربیه وزارتى
اداره سنده دگل، بلکه بالکز اوز اداره سنده اولمق اوزره
«واندر بیلست» اسملی پاراخودینه حکومت عسکرن کرتوب
اوز قومانداسنده صوغشوب دشمن پاراخودن اسیر آلدی
وبوندن صوگ پاراخودده قوماندانلق ایتو وظیفه سینى حکومتگه
طابشردی. پاراخودینه همده عسکرلرگه، معاربه ایچون لازم

واندر بیلست عائله سى

۱۷۷۰ نچی یلده آوروپادن آمریقاغه کوچکان عائل-
لردن برینگ ایچنده ۱۷۹۴ نچی ییل ۲۷ نچی مایده «واندر
بیلست» اسمنده بر بالادنیباغه کیلدى. بونک آتاسى «نیویورق»
ولایتنده زراعت ایله شغللنور ایدی. واندربیلست اوسوب
یتشکدیکنده آتاسینگ «هودسون» باغ سنده آشاق یوروته
طورغان کیمه سى ایله بوررگه و صونک بر طرفندن ایکنچی
طرفینه یولچیلر طاشوب کسب قیلورغه کرشدی و صوده یوررگه
مهارت حاصل ایتدی. ۱۸۱۲ ده صوغش وقتنده «نیویورق»
شهرینه آزق طاشو و صوغش اسبابلری یورتو ایچون مقاله
یاصاب، اوستنه آغان خدمتلرینی قصورسز ادا قیلوب طوردی.
طوناشدن کسب و حرکت قیلوب طوردیغندن واندرب-
بیلست روسیه آفچه سینیه ۱۸۰ مگ سوم آفچه حاصل قیلوب
۲۹ باشنده وقتنده اویله ندى. فقط بوچاغنده آمریقا بایلرندن
بریسى «هودسون» صوینه پاراخود توشروب مال همده
آدملر طاشورغه و بوک یورتورگه باشلادیغندن واندربیلست
کیمه سینک قیمتی بتدی و کسبیه ده تمام طوقتاب قالدی.
یاکى هنرلرگه ایسکی هنرلر ایله قارشو طوررغه ممکن
اولمادیغنی گوزل بیلدیگندن، واندربیلست اوزینگ ایسکی
کیمه سینى طاشلاب یاکى پاراخود صانوب آلوب اولسکی
پاراخود ایله یارشورغه کرشدی و نهایت آکا غالب اولوب
اشلرن یولغه صالحی.

۱۸۴۶ ده واندربیلست «نیویورق» شهرینه کوچدی.
بو وقت شهرنگ بتون جان حسابی ۴۰۰ مکن آرتق دگل،
واندر بیلستنگ بو وقتده بر میلیون یاروم صوملقى بایلقی
اولوب شهرنگ ایکنچی درجه ده بایلرندن سانالا ایدی.
بوندن باى ۱۵ قدر آدم اولوب، بونلر آراسنده ۲ میلیون
ایله ۴ میلیونلی بایلر وار ایدی.

واندر بیلستنگ ۳ اوغلی ۵ قزى اولوب، بالالارینه
و خاتونینه شفقتسز و قاطی معامللی ایدی. اوشبو خلقسز لغینک
تأثیرى اولسه کیرهک، اولگی ایکی اوغلی اخلافسز و هنرسز
بولوب چیقیدیلر؛ آشاو اچو، اوطش اویناو و سفاهت
آرتندن یورو گبی شیلر ایله شغللنورگه باشلادیلر. بوکا
دوانا بالادیغندن الوغ اوغلینی آز بر وظیفه ایله بر

ویلیام واندربیلت وفات اولدیغنده عمومی اشلی و خیرات ایچون ایکبوز میلیون صوم وصیت اینهش؛ «نیویورق» وعموما آمریکا غزتهاری بونک ترجمه حالینی یازوب تهزیه فیلهشلدرد. سلامت وقتنده ده خیرات ایچون بولغانده آقچهنی شالقان وقیار اورنینه ده کورمی طارانتوب طورمشدر.

وندن اون یلار .قدم بونک اوغای کورنایوس واندربیلت ده وفات اولوب، عمومی منفعتلر و خیرات ایچون قیاهش وصیتلری بیک کوبدر.

واندربیلت فایلیاسینک ترجمه سینی یازوقدن مقصود نصه سوبایو توگل، حصه آلودر.

XII

تورات جمعیتی .

بوکونک انگلتره ده میسیونیرلر طرفندن تأسیس ایدلش «تورات جمعیتی» اسمنده بر دینی جمعیت واردرد. اوشبو جمعیت ۱۸۰۴ ده باشلانیدین شمدی عمری بر بوز ییلدن اوتدی. بوندن مقصود ایسه «تورات» نسخه سینی هر تورلی تیللرگه ترجمه اینمک و دنیا ننگ هر طرفینه «تورات» نسخه سی تارتمقدرد.

میسسیونیرلرنک اجتهاد وغیرتلی ایله تشکیل ایدلش اوشبو جمعیت، روسیه آقچه سینه ۷۰۰۰ صوم ایله باشلانمش ایدی. اما حاضرند کونک مصرفی ده بو مقداردن آرتقدرد.

جمعیت، برنجی ییلده ۲۵۰۰۰ عدد نسخه زبور باصدروب ناراندی. فللر آزاد ایدلدیگی مناسبت ایله ۱۸۳۴ ده یوزمک نسخه انجیل باصدروب، آزاد ایدلش فللر آراسنده یورتوب بوش اولاشدردی. تأسیس ایدلش کونندن اعتبارا یوز سنه ایچنده اوشبو جمعیت بکرمی سکز میلیون نسخه «تورات»نی بوشلای ناراندی و اوشبو مقصد ایله ۶۴ برده الوغ جمعیت آچوب بونلرغه شعبه اولرق هر مملکت ده و دنیا ننگ هر قطعه سنده واق جمعیتلر تأسیس قیلدی بو طرزورده صرف اینهش آقچه سی میاپونلر ایله در.

بولغان بتون مصرفنی کسه سندن بیردی. اوشبو صوغشده سوکیلی اولان کچوک اوغلی تلف اولدی.

بو ماجرادن صوگ آمریکا حکومتی ایلچی بیاروب خدمتی و همتی ایچون تشکر اینهش ایسه ده واندربیلت مونى غایت صالحون روشده قبول اینهشدر.

کچوک اوغلی وفات بولو سببلی الوغ اوغلینی اوز حضورینه چافروب اوزینک سودا اشینی آکا طابشرمش واوزی ده آز آز بو خدمتدن چیت گه چیقمشدر.

یاشی ۷۰ که یتکاج جمله سی یوز عدد مقدارنده اولان پاراخودلرینی ساتوب تیمر یول اشلاترگه و اشلانگان یوللارنی ساتوب آلورغه کرشدی. موندن بیش یل صوگ (یاشی ۷۵

وقتنده) بتون بایلیغی ایکبوز ایلیلی میلیون صومه بندی.

یاشی ۸۰ ده وقتنده ده بتون اعضاسی و عقلی سلامت اولوب، هر بر اشینک مختصر حسابنی کچوک بر دفتر ایله یورتوب سودا احوالینی بیلوب طورر، لکن یازوینی اوزندن باشقه

هیچ کیم بیلماز، اوفورغه کوچی ینماز ایدی.

(احمد بای امضاسی کبی اولسه کرک).

واندربیلت اوشبو بایلیغی و شهرتی ایله تکلفسز و خوش

صعبتلی، ساده، تکبرک ایله هیچ مناسبتی ده یوق، خادملر و اشچیلری ایله بر طوغان شیکللی سوبله شر، حاللرن صوراشور، اوینار کولر و لطیفه لر فیلور ایدی. اولگان وقتنده بایلیغی بر میلیارددن آرتمشدر.

الوغ اوغلی ویلیام واندربیلت، آتاسی اولگاج اجتهاد و جسارنده تمام آتاسی کبی اولدی ایسه ده، «نیویورق» ننگ طاو کبی سرایاری و استراحت اورنلری بوکا لذتلی

کوره ده، بلکه اوزینک چینده اولان ملکنده معیشت ایددی. بدنی ضعیف اولوب کوبره ک عمری خسته لک ایله

کیچهر ایدی. دشمنلری کوبه یوبده هر وقت سو قصد ایتدیکلرندن عمری تشویش ایله اوزمشدر. حتی دوست

لرندن برینه: «بو کون اوز ملکم دورتیوز میلیون مقدارنده، فقط بو بایلیق مینی شول درجه ده ایزمشدرکه

مین موندن تمام نفرت ایتدم، بالالرمنی بونک ایله مبتلا ایتارگه فکرم یوق؛ فلان آدمک بتون بایلیغی بر میلیون

باروم غنه اولسه ده غایت خوش عمر سورمکده در، اوزی سلامت بدنلی، کوکلی شاد؛ اگرده حاضر وفات اولسه م، بالالرم اوز آرالرنده مال دگل بلکه فایفو وحسرت بولیب

آچقلردر، ایشته بوشی مینم ایچون الوغ بر تشویشدر» دپه یازدیغی روایت اولنور.

۱۹۱۰ نچى يىلدا ۷ مىليون نىسخەگە ياقىن ھەر تۈرلۈ تىلدا «تورات» و «انجيل» نىسخەلىرى اولەشمەشدر.

دنيادا نە قدر خلق ولسان وار ايسه اوشبو جەمئيت اجتهادى ايله «تورات» و «انجيل» كىتابلىرى ھەر بىرىنىڭ لسانىنە تەرجىمە ايدىلمەش و ھەر بىرىنە بوشلاى مچانا اولەشئوب طورا. بونى اولەشئوب يور وچىلاردا مېسسونىرلاردا. اوشبو «تورات» و انجيل تاراتوب يور و طوغرىسىنى مېسسونىرلارنىڭ تەمىل ايتىمكىدا اولان مشقتلىرى قاترغىدا خىدمت ايدوچىلارنىڭ مشقتلىرىدىن ھىتى كۆپ وقتىدا آغىر در. شويلا ايسەدە بو حەق زارلانمىلر و ھىچ آغرىنىمىلر، بىلكە لذت و حضورلانوب يوريلر، اجللىرى يىتمەش اورنلاردا ياتوب راحت اولەرق جان وېرەلر.

جەمئىتنىڭ آقچەسى و بايلىقى حسابسىزدر. مەنكۈر بايلىق ايسە بىر مەقدارى بايلارنىڭ احسانلىرى و صىبىلىرى ايله جىولمىقىدا ايسەدە كۆپرەك قىسمى قىرۇق قەلغە سالنمەش بىرتىن و يارتى تىنىدىن ھاسىل اولمىقىدا. «كۆپ توكۇرسە كۆل اولور» سوزىنىڭ مەصدافى ايشىتە بوڭا صادق اولسە كرك.

مىسلمان خاتون پادىشاھ.

انگلىتەرە قىرالىنىڭ تاج كىيۈم بىرامىنى تېرىك ايتار اېچون اوتكان اېيونىنىڭ ۹ نەدە اوشبو دولت ھەمبەسندە بولغان مەلىكىلەرنىڭ ھاكىملىرى «لوندن» شەھرىنە جىولدىلر. بونلر آراسىندە ھىندىستاندا «بھوپال» پادىشاھى اولان «بېكىم-مەلىكە بھوپال» ھەم بار ايدى.

بھوپال مەلىكىنى ھىندىستاندا ايك باي بىر مەلىكىت اولوب بىتون خلقى ۷۰۰۰۰۰۰ مەقدارنىدەدر. بو مەلىكىنىڭ امور خار جىبەسى انگلىزىلاردا اولسەدە اېچكى اشلىرىندە اولزلىرى مەستقل اولوب شەمى اوشبو خاتون ھۆكۈمەت ايتەدر. بو كۈندە بىتون دنيادا اوشبو «بھوپال» پادىشاھىدىن باشقە مىسلمان خاتون پادىشاھ بوقدر.

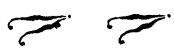
اوشبو خاتون ھەققىدە «المۇئىد» جىرىدەسىنە «لوندن» دن اوشبو مەمۇندە مەلۇمات بىردىلر: بھوپال پادىشاھى اولان مىسلىھەت امىرە شەمى «لوندن» ياننىدە داچەدە طورا،

بوندا ايسە تاج كىيۈم بايرامىنى رەسمى صورتدا قاتناشورغە كىلىشكەن. انگلىز مەھرەلەردىن يالىڭىز بىرگە ئاتنى اوز ھەزورىنە قېول ايتىدى. بوندا يازاچى نەرسەلەر، شونىڭ واسىتەسى ايله آلمەش مەلۇماتىدىن ھەزور. امىرە، زور باغچە اېچىدە اولان سىرايدە طورا. ياننىدە وز بىرلر باشلىقى ايله اوزىنىڭ سىركاتىبى وار. ھىند و فرىنك قىزلارنىڭ ھەزور خادىمەلىرى كۆپدر. اوزى بىتون مەبىشتىنى شەرق عادىتى ھەم موافق تەرتىب ايتكان و شەرق خاتونلىرى قىيلىندىن بوزىنە ھەم ھەجەب قويغان. ياننىدە اېرلارنى قېول ايتدىكىندە بوزى پەردەلى بولا.

اوشبو خاتون پادىشاھ بوندىن سىگىز يىل مەقدەم قىيىتلى طاشلار ايله شەرق اصولىدە بىر تاقىبە باصاتوب انگلىتەرە قىرالىنە ھەدىھە بىبارگان و شونىڭ ايله بىر ھەزور خەلۈس ايدوب آدرىس تەقدىم ايتكان ايدى. ۱۹۰۱ دە ھەج سەفرىنە واردى. ھازىر ئىدە انگلىتەرەگە سەفرى اوز ھەزور ھىندىستاندىن چىتگە بولغان سەفرلەرنىڭ ايكىنچى ھەزورەسىدۇر. اوزى تەواضىلى و خوش سەھنىلى، گوزل خلقلى اولوب، جىسور و شەجىع بىر خاتوندر. ھىتىكە ھەج سەفرى وقتىدا قافلىسىنى نالار اېچون بىدوى ھەزور قارشو چىقىلارنىدە اوزىنىڭ ھەزور بىر بىر اوزى قوماندا ايدوب ھەزور قىرالىنى قاچىدىقى مەزور. انگلىز قىرالى ھەم خاتوننى ايله «بوكنھام» سىرايدە كۆر-شەدى، ياننىدە كچوك اوغلى ھامىد اللە خان بىرلر ايدى. اللە خان اوغلى نەسر اللە خاننى اوز بىرىنە ھۆكۈمەت ايدىر اېچون قالدەرمىشدر.

اوشبو امىرە اوزىنىڭ تەرجىمە ھالى ھەققىدە بىر كىتاب يازمىق ايله شەغلەنە، ايكىنچى جىزئى تەمام بولغان و اوچونچى جىزئىدە ھازىرگى سىباحەت نامەسىنى دەدرچ ايدەچكىدر.

«المۇئىد» دن اقتباس ايتدىكىمىز جەملەر بوندا تەمام اولدى. اوشبو مىسلمان خاتون پادىشاھ «مەشھور خاتونلر» نامە ئىزدە ذكر ايتلىگان (ص ۲۶۲ - ۲۶۳) شاھجەھان بېكىم اولسە كرك. مەشھور ھەزور اولان صدىق ھەسن (رحمە اللە) آننىڭ زوجى اولەدر. اھتەمال كە نەسر اللە ايله ھامىد اللە خان، صدىق ھەسن خان اوغللر بىدر.

ھەزورلى سوزلر.

اوزنىڭ بۆكلارلىك اولمىغان سوزلرنى اوزنىڭ ھەم باشقە بۆكلانمە!

ميدانغه فويوب علمك و فضلكنى آنارغه تمام نانتو ايل اولسه اولور. يوقسه تعصبگه فارشى تعصب كينوب آندن بر نمرده كورليمه چكدر.

درست، حق سوزنى نه قدر آچى سويلنسهده قبول ايتهرگه تيوش، لکن بنده ضعيف شول. يوكلى آلمى. تعصب ميدان آلا. عماده فائدهسى كورلمگان درست نظر يهده نى حكمت بار! ادیب و محررلرگه اوخشاغان صفت - تعصبگه فارشيدن حلم اولسه كرك. ايندى بره و حمانك قدرن بلماينچه اوزينك جاهلانه هجومنده اصرار قيلسه آندن اعراض قيلوب يولكن يورى بيرمك آرتق.

اونكن سوزلر ايله حقيقتنى كومارگه طرشولر هم ثابت و هر كمگه ظاهر بولورلىق روشده ميدانده در. نه قدر مقاللر، انتقادلر، آنلرغه جوابلر و جوابلرغه جوابلر، بارده اوز سوزن آلفه سوردهه طور. بر طرف بر مسئلهده فكرينك خطالى ايله اعتراف قىلغانى بارمى؟ بارينسكده بار سوز يده حق غنه بولوب طور. قرشاغان فكرلرينه دخى بويو سورتوب كوچى يتكانچه زينت لىب مطبوعات بازارينه فاباندين قويا بيرلر. مونه بو اشلر حقيقتنى كومارگه طرشو توكلده نرسه صوك؟ بو، فارتلرنى تلبيس بولمى مى صوك؟ ذاكر نادرينك ترجمهسى، ع. بطالانك انتقادى و آكنا جوابلر بارده بيت حق غنه بولوب طورديلر. مونك نظيرلرى بوغنه توكل، بوكوز اوكنده كون كى ظاهر مسئلهده بوندين آرتق سويلب سوز اوزايتورغه «شورا» صحيفلرن مالايغنى ايله طوتررغه حاجت كورمىم. احتمال بعضيلر «فارتلر، حاكمه فيلورلر» ديورلر. لکن بلورگه تيوش: حاكمه يكل نرسه توكل اول، مطبوعات قوزغاناغان اختلافلرنى ممكن قدر شونك تمام حل قىلوب بتوررگه تيوش. فارتلرنك باشن ايله ندرورگه آندن فالغانيده يتهر. بر مسئلهنى تمام چولقاب چوالتوب بتروب فارتلرغه تقديم قىلو، فارتلرچه برده مطلوب نرسه توكل در.

محترم موسى افندينك عاليجان حضرت رساله لرينه فارشى سوزلرى، كتب ستهگه انتقادى، عاليجان ادريسىگه صوكقى جوابى علم و فضل صاحبنه كىلشورلك روشده ديب بولمى شول. محررلر منك بو قدر فزولقى فارتلرغه نچار تربيه بيره. بار قدر نزاکت لريده بوغالوفه سبب بولا. بن بونى صاحبنه كىلشمى ديم، «لكل مقال مقام». بومقالهنى بازغاچ ۱۲نجى عدد شوراغه يولقوب فاضل محترم موسى افندينك قواعد فقهيگه انتقادمه فارشى بازغان جوابلرن

انتقادلر و آنلرنك جوابلرى حقنده.

۱۷نجى عدد شورا مجله سينه «قواعد فقويه» طوغر يسنده بر مقاله يازوب سوز مناسبتيله مطبوعاتمزه كورلمگان كوب انتقادلرنك سوگونو درجه سينه يتكانلگندن زارلانغان و اونكن سوزلر ايل حقيقتنى كومارگه طرشقانلقلرن آكلاتقان ايدم. بنم مقصودم، هر تورلى مقاله و انتقادلرنك مندرجاتنه باقوب بر حاكمه باصامق، فايو مادهده فايوسى مصيب و فايوسى مخطى ايسكانن آكلاتحق توكل؛ بلكه حقلنى ازلانماينچه محض اوز سوزكنى ايتارگه كوچانوب مقابلكنى تحقير قىلوب ميدان مناظره دن قوارغه طرشولر دن غنه زارلانغان ايدم. بو قدرسى هر كمگه ظاهر، هيچ اثباتقه احتياج بولماغان ناسفلى بر حقيقت معلومه ايدى.

شويله ايسهده استه وچى بولسه بونى يازوب كورساتورگهده وعده ويرمش ايدم ايندى ۱۱نجى عدد «شورا» ده «تورك اوغلو» يازوب كورساتوومزنى اوتنوب يازادر. وعده مزگه بناء يازوب حاضرلديگم مقاله، باشقه اوراق و بعض رساله لرم ايله قولمدين آلدى. حاضرگه فسقه لىق ايل هم مطبوعات صحيفه لرينه مراجعت فيلماينچه كوكلدن كنه اوشبو مقالهنى يازوب بيارمكچى بولدم.

بن بو اورنده محرر و معلملر طرفندن يازغان اهميتلى مقاله لردن كنه بره شاهد كيتروب كورساته من. آداب مناظره ده دقت ايتهرگه تيوشلى ذاتلرده اصل بونلر در. مونه قارىق فاضل محترم موسى افندينك بعض مقاله لرينه، انتقادلرينه و انتقادلرغه جوابلرينه. نيندى فزو فابنوب كيتهرگه طور بيت: «بن بيوكلرنى هر كمدين آرتق احترام ايتهمن» ديب شومارتاده شولوق بيوكلرنى تتوب تحقير قىلوب طاشلى. رحمت الهيه مقاله لرندهده بونلرغه كوب اوچرالا. بيوكلرنى احترام ايتكاج آنلرنك فكرينهده قوشلورغه كرك، ديبىم. لکن تحقير قىلماشقه تيوش ديب جزما ايتنه آلامن. جميع اعتقاداتنى احترام تيوشلگن اثبات مقامندوق اوز ديند اشلر كنگ افكار و اعتقادلرينه فارشيدنه شونى كورساته آلمانچه چيكن طش قزوب كيتو بيگرهك مناسبتسز بولا شول. بار كوچ ايله اماملرنى تحقير قىلودهده فائىق بوق. اماملرنك اوز نادانلقلرن آكلولرى فكرلرينك خطالغن هر تورلى وجه ايله

شونڭ اوچون آلا، نېچە يوز مىليون خلقنى قول آستلار يە
آلدېلار، باشقىلار فائىدە كورمەكلىرى حالده، بونلار مادى
و معنوى بىك كوب فائىدە ايتدىلار. آلا قول آستىدەغى
خلق علوم، معارف و مدنيت دە ترقى ايتسە ھېچ وقتدە
انگىلىزلىرىنى قوت ايله منع فيلميلار. اما انگىلىزلىرى
اول خلق نڭ ترقى سېنە طر وشميلار. مگر آنلار نڭ انگىلىزلىرىگە
مال و دوات كېتورە طورغان ترقى لار يە غنە يول بېروب، آندن
اوستوندىگى ترقى لار يە يرلى خلقى اوزلرى دە بلاماز روشدە
گنە مانع بولالار.

انگىلىزلىرى نڭ بو اداره لار يە، هوللاندىلار دە آزرانى
تبعيت ايتەلار. هوللاندى مەلىكىتى غايت كېچكە اولدىغى
حالده قول آستوندى جاواده اولوز مىليون چاماسى مسلمان
باردر، كە آلارنى اوز فائىدە لار يە حيوان استعمال ايتكان
كېي استعمال ايتەلار. اول بېچارەلار (جاواليلار) هوللاندىلار
فائىدەسى اوچون مسخر مخلوق لاردر. انگىلىز مسلمان لارندن
آنلار نڭ عددلر يە آز، عقل لار يە ضعيف، آنلار دە نه فطرى
استعداد ونە علم و مدنيت اصلا يوقدر. لېذا آنلار دە اصلا
حرکت كورنمى. آلار نڭ استعداد سز لار يە ھەم آكسوزلىق
لار يە دليل شول يتسە كيرك، كە: بعض لار يە مكە و با
مصرغە اوفورغە باروب كوب يىلر طوروب قايتەلار. و حالانكە
شول قدر عمر صرف ايتوب وطنينە قايتقاندى، نه عالم
اسلامى دن و نه زمانە حال لارندن اصلا خبر لرى بولميدر.
چونكە آلار شول قدر اوزون عمر لرىنى، شافعى مذھبى نڭ
صوڭ زمان عالم لرى (مثلا ابن حجر الھېتمى، رەلى) تاليف
ايتكان كىتابارغە حصر ايتوب، آنكە، معاملاتن بيع
شرا، شركت، جنایات، جھاد، قل كېي، مەلىكىتى لار نڭ
اصلا عمل ايتولمى طورغان مسئلە لارندە ھېچوس قالالار.
حتى آلار نڭ اوزون عمر لرى صرف ايتوب اوگرەنگان احكام
لارندن عمل ايتە طورغان لرىنى بر برگە جمع ايدلسە ايدى،
البتە يوز كغدىدە تمام اولور ايدى. حالبوكە بو يوز كغدىنى
بلمك اوگرەنمك اوچون ئىللە نېچە يل عمر حاجت اولماي،
ايكى اوچ آي كافي در.

آلا، علوم قرآننى، و الله تعالى نڭ عالم امكاندە
وضع ايتدىگى سنت و قوانينىنى مثلاً: امة نڭ قوت، ضعف،
ذلت و غربتى نڭ سبب لرىنى، و باشقى خلق غە خوجە اولە
بلونڭ بوللرىنى، و با كە باشقى خلق نڭ آلا رغە خوجە اولد-
قلرى نڭ سبب لرىنى بليلار، بلورگە تېوشلگندە آكلاميلار!
(افلم يسپروا في الارض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من

كوردم. اولگى بورچلورم كوب يومشاوغە سبب بولدى.
موسى افندى بو مقالەسن بىك گوزل يازغان. غايد شاد
اولدم. بعض شېھە لرىمى دفع قىلو ايله برابر نېچە اورندە
بنم سوزلار نڭ حقلغندە اعتراف فيلغان. انصاف ميدان
آلو، حقيقت استەنلو بىوك شادلقدر.

موسى افندى بنم صمىمى سوزلار يە، اورنلى بورچلور يە
قولاق سالغانلغن لسانينڭ شدتى ايلەدە اعتراف فيلغان.
انصافلر يە تحسین. خلقنڭ ھجومە التفات ايتماوگىز، حق
دیه بلىكگىز شيلردە جرأتلى بولوگىز معقول بر حرکت.
بوندى شېھە يوق. فقط كوب وقت خلقنڭ ھجومە، حقنى
سويلەوگە قاراغاندە حقنى اوتەمسز سويلەو سبب بولوچان.
حقنى سويلەوگە بندە بېلەنمىم. بلكە حقنى اوتەمسز
سويلەوگە گنە بېلەنمىش ايدم.

حقنى خلقنڭ احسوال روحبەسینە قاراغاندە طاقت
قدرنچە اوتەملى سويلى طوروبدە خلق ھمان ھجوم ايتسە،
البتە (فلسفە ابالى من سواه اذا سخط). بز شعرنڭ موردن
شول ديب بلەمز. حاضرگە يتەر.

قران غ و بېرناسى كوكمارا استانسسى پچاق قىرىسندە خطيب:
عبدھننى مظفر.

ياور وپاليلر و عالم اسلام .

(المناردن)

قول آستلارندە مسلمانلار كوب بولغان آوروپا دولت
لرى دورندر: انگلترە، هوللاندىيە، روسيە ھەم فرانسىيە. بو
دولتلار نڭ ھر برسېنڭ قولنك، عثمانلى مسلمانلارندن كوبرەك
مسلمانلار بار. انگىلىز قولندەغى ھند مسلمانلارى طوقسان
مىليون قدردر كە ھندستان خلقى نڭ اوچدن برى دېمكدر.
قاب و ترانسوالدە دە انگىلىزلىرى قول آستىدە بىك كوب
مسلمان بار. ھەم آوستراليا و زىلاندىدە شولايوق.
انگىلىز نڭ ھا كېمىتى و خوجە لىقى ھر مستعمراتندە بر روشلى
توگلدەر. مثلاً: سوداندى مصر حكومتى ايله مشترك اداره
ايتدىگى حالده، مصر نڭ اوزندە ھر خصوصە حڪم
وسوز انگىلىزلىكى. انگىلىزلىرى بوزندە استعمارغە ك قاندر
و تورلى خلقنى اداره ايتارگە ك ماھرلردر آلا رطبيعى
نرسەلرگە فارسى كېلمى لرى، قوتىدىن كوبرەك عقلنى اشلەتەر.

نيرلرنىڭ تارىشىنىڭ ئىشلىرى، مۇسۇلمانلارغا شۇل قىر دىشمانلا-
شدىلىرىگە ئاگر آلاىغە بىر مۇسۇلمان بار سە ، قونارغە ئورن ،
اچارگە بىر فىنجان قەۋە ، ياكە بىر ساوت صو طابا آلماس .
ھوللاندى بۇ تىجىر بە نىڭ موفىقىتلى چىقۇرىنە شادلانوب
مىسىيونىرلرنى، ھەر بىرگە طاراتىدى . آنلار ، نادانلىقغە باطقان
ۋە حىقىقتى اسلام دىن بىراقلاشقان خلقى نى دعوت ايتەلر . اكر
شۇل حال دوام ايتسە « جاوا » لىبارنىڭ صوڭ كونلرى
ياقن در . چۈنكە جاوا خلقى بىر يوزىندەگى مۇسۇلمانلرنىڭ ايك
نادانى ، واينڭ غافلى در . اهل اسلام ھەر بىردە اويغاندىلر ،
ياكە اويغانا باشلادىلر . اويغانلارنى دىن قىرداشلرن اويغان-
توغە تون كون اجتهادا ايتەلر . اما جاوا خلقى بالەكس تىرەن غفلت
يوقۇسندە لردر . اول بىچارەلر نىچك غفلت دىن اويغانسونلر ،
آلار عالم اسمنى آلقان بەض بىر عربلر ايلە مېتىلىلر .
ھالبۇكە بونلر عالم توگۇلار . آلار جاوالىلارغە علم صحىجنى ،
ۋەم اوزلر يىنڭ كىشى آراسىندەغى آبرولىرىنى ۋە حقۇقلىرىنى
بلدەرە طورغان علملرنى حرام كورسەتەلر . اوشىنداق مۇسۇلمان
غى كىيى زمانەغە موافق علوم اسلامىيە ايلە برابر علوم
عصرىيە اوفولا طورغان مدرسەلر انشا ايتونى دە حرام دىلر .
آنلارنىڭ اوقۇغانلرى تىرك اۋچون دىوب قرآن شىرىف لىف
لرى ھم بىر نىچە احكام فقەيە در .

بونلر مۇسۇلمانلارغە دىن ودىنلارنى مۇحافىزە ايدىلر ،
اوزلر يىنڭ كىم ايدىكلىرىنى بلورلك مدرسەلر تاسىس ايتونى
حرام ايتەلر . اما ھوللاندىلر يىلارنىڭ مدرسەلر انشا ايدوب جاوا
مۇسۇلمانلرىنى قىل كىيى استىمال ايتارگە سىب بولغان علملر
اۋگىرە نولرىنى اوشانداق جاوالىلارنى دىن دىن چىقارغە
مىسىيونىرلر بىتۇشدىرە طورغان مدرسەلر تاسىس ايتونى
آنلارغە حرام ايتە آلارمى ؟ البتە يوق .

آنە ئلى حاضرگە قىر بەض بىر سلطانلر بار ايكان .
اشلرى ، قىر نلرى بىتسە خلقى طالاو و ظلم ايتودر . حاضرە
ھوللاندى حكومىنى آنلرنى بىرر بىرر ضبط ايتارگە و آنلر
طوره طورغان فائىدەلى بىرلردن اوزى فائىدە ايتارگە ،
اول سلطان (!!) ارغە بىر آز معاش كىيى نرسەگە قالدروب
بارچەسنى آلورغە قىرر بىردى . گویا اول سلطانلردن
آلغان نرسەلرنى خلقى نى اوقۇتورغە سالنەچق مدرسەلرگە
ۋقى ايتەچك اېمىش . بۇ حقدە بائكا قانون دە نىش ايدوب
ألىگى سلطانلرنى شوگا امضا قىلدەرە در . طىكلاماسە آنى
عزل ايتوب ايكىنچى بىر اوز منىفعلرىنە خىدمت ايتارلك
كشىنى سلطان نىصب ايتە ، خلقى نىڭ ظلمىدىن بىزار

قىلەم . درست آلار سىر و سىياحت ايتىلر ، لىكن نظر
ۋە تفكر ايتىدىلر ، اولىگى امتارنىڭ حاللرىنى كورب عبرت
آلا بلىدىلر ؛ تارىخ و جغرافىيە ، ۋە علم الاجتماع و حقوق
الدول ، علملرىنى اوقۇدىلر . حتى آلار مۇسۇلمانلارنى
ايتىدىلر مۇسۇلمانلارنىڭ جىرىدەلرىنى دە اوقۇدىلر . شونىڭ
اۋچون طارىق ادارە ، شۇن عمران دىن نىمام غافل قالالار . ھالبۇكە
قرآن شىرىف ، سىر و سىياحت ايتوب عبرتلىنورگە ، ۋە تفكر
ايدىرگە بىورە در . (افلم بىسروا فى الارض فى تىكون لىهم قلوب
بىقلون بىھا او آذنى بىسمعون بىھا فانھا لا تىعمى الا بىصار ،
ۋ لىكن نىعمى القلوب التى فى الصدور) ھوللاندى شىمالدە
كچىكەنەگە مەلىكىت اولدىغى حالدە ، جىنۇبە بۇ قىر مىليون
خلقى نى بىلەب طورا . آلارنى اوز مىنانىمە مۇسۇلمانلارنى ، آلارنى
اوزلر يىنڭ اجتماعى و روحانى ايسكى عادىلرندە طوتوب ،
غفلت يوقۇلارندىن اوزىدە اويغانى ، باشقىلردىن
اويغاندىمى ، حتى بۇ صوڭ بىلدرە ھوللاندى حكومىنى بۇ بىچارە
جاوالىلارنى دىن دىن چىقارغە ، مىلى تىللىرىنى طاشلاىتوب
ھوللاندى تىلنى قىبول ايتىدىرگە طرىشە . جاوا خلقى دىندە
مۇتەصىلر ، حتى حج بولندە اوزلر بىنى ھلاك ايدىر درجە مشقت
چىگەردە بارالار . لىكن چىھاللىرىدىن ناشى ھوللاندىلرغە
مقابلە ايتە آلەلر .

ھوللاندىلر مۇسۇلمانلرنى دىن دىن چىقارغە اۋچون
اوزلر يىنە بىر يول طابىدىلر ، ھم تىجىر بەلرندە بىك موفىقتى
كوردىلر . آلار بونى « دىفو » شىرندە تىجىر بە قىلوب كوردىلر .
بۇ شىھرنىڭ خلقى دورت مڭ چاماسى . بۇ شىھرگە عرب
مۇسۇلمانلرىنى ۋەم فكىرى آچق باشقى مۇسۇلمانلارنىدە كوردىن
منع ايتىدىلر . اوزلر يىنڭ مىسىيونىرلرنى طاراتىلر . مىسىيون-
نيرلر اسلاملر آرەسندە دىن اسمىدىن يورتولە طورغان
بدعت و خرافاتلرنى جەم ايتىدىلر دە دىفو خلقىنى شونلرنىڭ
قىبىنى ۋە عقل قاشىندە ناچارلىغىنى اثبات ايتوب كورگازدىلر .
مۇنە شوندىن عبارت بولغان دىن البتە باطلدر ، آنى اۋگىرە-
تۈچى پىغمبىر البتە بالغانچى بىر كىشى بولورغە كىرك دىدىلر .
اسلامنىڭ حىقىقى صافى حكملرىنى قاىبوسنى تاۋىل ايتىدىلر ،
قاىبوسنى كورسە تەمە دىلر . بىزنىڭ سوز حق ، اسلام باطل
بولورغە كىرك ، چۈنكە قاىبەغىنە فاراما مۇسۇلمانلر نصارى
دىن ناچار ؛ علم ، عمل ، ادب ، بايلىق ، خوجەلىق مۇسۇلمانلردە
يا بىتونلاى يوق ، يا بولسەدە بىك آز . مۇنڭ سىببى البتە
دىن اسلامنىڭ ناچارلىغىدىن باشقى نرسە توگۇلدر ، دىدىلر .
شۇل شىھرنىڭ بىتون خلقى نصراىت قىبول ايتوب ، مىسىيون-

اما یخشى لى و كوركام اداره ايله تجربه ايدوب فارامپلر . شولاي ايتسه لر مسلمانلردن محبت كورر لر و آنك اوز لرینه ده فائدهسى كوب بولور ایدی .

اگر جزائر يهودلری مسلمانلرنی تضيق ايتماسه لر مسلمانلردن شوندى آدملر يتشه چك كه آلا ر سايه سنده جزائر جنت كبی معمور و آوروپا كبی علم و معرفت لی بولور ایدی . حاضرنده مسلمانلر قولنده فالوبده فرانسه حكومتی آلورغه تله گان ير لر ايك يخشى ايك قيمتلی ير لر در .

فرانسه نك جزائر حقنده اك الوغ خطاسی شولدر كه : اول حكومت اسلامیه نی بتروپ حكومت فرانسیویه قیلدی . حالبوكه حاكیمت نك بترووی هیچ قایو امت گه یخشى تأثیر ایتمايدر . فرانسه بونك ايله جزائر ایلر نك ده كوكل لرینه منگو توزه لهه سالك جراحت صالدى .

اما شولوق فرانسه تونس حقنده انگلتره گه ایه رگان بولوب ، حاكم توكل حامی صفتی ايله گنه كروب ، امیر لرینی ده اولگیچه فالدردی ، لکن امیرگه و آنك وزیراسینه هیچ بر اش اشله رگه ایرك بیرمی . امیرنی فالدریویده یخشى لى نیتی ايله توكل . بلکه آنك اسه نندن ، كوبرك اش اشلر ایچوندر .

ایندی فرانسه فاسنی ضبط ایتو حقنده ده انگلتره گه تقلید ایته در . فرانسه فاس غه طمعسنی صالو ايله فننه قوزغالدى . فرانسه حكومتی فاسنك هم خلقی ايله هم سلطانی ايله اوبنادی . خلق فاسنی و سلطان عبدالحفیظنی محاصره ایتدیلر . آوروپالیلرنی صافلامق بهانه سی ايله فرانسه آنده عسکر كرتدی . انگلتره مصرغه كر دیگی كبی فرانسه ده « حسینیه » مملکتی نك پایتختینه كر دی (آنداغی خلق نك زعم ایتدکلرنچه مولای ادریس نك کراماتی فرانسه نی طوقنانا آلامدی) . سلطان ، اوزینی و تختینی صافلاونی اوتنوب فرانسه قاماندیرینه ایلچی بیهردی ؛ نیتا ككه خدیو توفیق پاشا انگلتره و مصرغه کر گانده اوتنوب اوزنی صافلاتمش ایدی .

بدرالدین عهوانی .

اولدغندن یا کما سلطان قویولغاچ شادانالر غنه . روسیه مسلمانلری عثمانلی مسلمانلردن كوب اولوب ، جاوا مسلمانلری چاماسنده در . بونلر آراسنده خلق تورلیچه در . بعضیلری بیک نادان و غافل در . احوال عالم دن بی خبر لر . حیوان کبی معیشت ایته لر . لکن جاوالی لر کبی قورقاق و ضعیف توگللر . باطر و یوره کلی لر در . بعضیلری فوللرنده بولغان علوم اسلامیه دن فقه نك بعض بر احکامنی اوگره نوب ، شونك ايله علوم دنیویه و علوم دینیه دن مستغنی مز ، دیوب آلدانالر . اما بعض لری آ گلیلر ، ملیت طرفدار لری ، هر جهت دن اوزلرینك آرتده فالغانلقلرینی سبزوپ ترقی ایتارگه اجتهاد ایته لر . روسیه ده اك نادان ناتارلرنی ده میسیونر لر دین دن چغارغه بولدر آلمیلر . چونکه روسیه اسلام لرینه دین اسلام نك عقائدی اخلاق و آداب باشقه مسلمان لرغه نسبة نغراق اورناشقان . عمومیت اعتباری ایل روسیه مسلمانلری ادبلی ، کسب چان ، روحلی و تربیه لی در لر .

بر قوم گه ملی روح کردی ایسه حكومت نك فصوی و جبری اصلا کار ایتیدر . حتی فائده ایته در . چونکه فصو طارقاو خلقنی برله شدره ، آکسنزی آکمیلاتادر . روسیه نك ده منفعتی مسلمانلرنی قصق ده توكل ، بلکه آلارغه دنیوی و اخراوی علوم کسب ایدوب ترقی ایتولرینه یاردمله شوده در . مسلمانلرده سیاست گه طغولهاینچه تربیه اسلامییه ايله برابر ، ترقی ایتارگه چالوشورغه ، ثروت حاصل ایتارگه ، وطنداشلمی بولغان روس لر ايله هر حقوقده بر درجه ده بولورغه اجتهاد ایته رگه کیرهك .

فرانسه نك اکثری مسلمان اولوق اوزره فرق میلیون دن آرتق مستعمرات خلقی باردر . شول جمله دن جزائرنی اداره حقنده فرانسه حكومتی خطا ایتمکده در . خطا ایتدیگنی بلدی ، اما صوابغه اصابت ایته آلامدی . فرانسه نك علما و حکامی ، اسلام ، مسلمان و جزائرلیلر حقنده بیک كوب مقاله و کتاب یازوب هر قایوسی اوزی حق دیوب بلیگان بولنی کورسه تدیلر . لکن هیچ برسی فائده بیرمادی . فرانسه حكومتی جزائر مسلمانلرینی نصرانیت گه کرترگه طرشدی . لکن مقصودینه یته آلامدی ؛ عرب تلینی بتروپ فرانسوز تلی قبول ایتدرگه طرشدی ، بولدر آلامدی . حكومت ، مسلمانلر نك وقلرینی آلوب یهودلرگه بیردی . مسلمان لر صبر ایتدیلر . اوصاللق ، جبر و ظلم نك تورایمیسی ایل مسلمانلرنی تجربه ایدوب باقدیلر .

سەمبەر آوللارندە اوسوب تجارت مکتبلرن کورمه دکلری حالده بویله اوزاق بیرلرگه باروب تورلی ملتلر آراسینه کروب اش کورولری طبیعت لرنده سودا گرلک بارلغینه دلبلدر.

لیکن صوگ عصرلرده طبیعی سودا گرلک ایله اش کوروب بولاچقهیدر؟ البته بولمايه چقدر. خلقلر آکسز زمانلرده تاتارلر سودا گرلک لری ایله سودالرن ترقی ایتدیره لده، صوگ وقتلرده تورلی خلقلر آراسنده مکتبلر آچلو ایله خلقلرنک کوزاریده آچلا باشلادی. آدم نه قدر سودا گر اولسه ده جاهل سودا گر عالم مشتری فارشوسنده کوب اش کوره آلمیه چقدر. سودا علمندن خبری بولماغان سودا گرلک اش بیگ اهییتسز بولا. بار سوداسن تقلید ایله گنه یوروتهدر.

ایکنچی مثالزغه روسلرنی آلساق یاراسه کرکدر. روسلرنک طبیعت لرنده سودا گرلک بوقدر. بونی، اوقوماغان اول موژیک روسلری بیگ آچیق کورسه تهر. ههده اون توفزچی عصر دن الوک روسلرده تجارت بیگ آرتده اولوب سودانک کوبره گی اجنبیلر و یهودلر قولنده ایدی. صوگ عصرلرده غنه تورلی گوپیرنا، اویاز و اوللرغه تجارت و صناعت مکتبلرنک آچلوی ایله روسلرده تجارت بیگ تیز زمانده ترقی تابدی. دبیگ روسلر سودا گرلکنی اوقو سایه سنده آلمشدر.

صوگ وقتلرده آچلمش تجارت، صناعت مکتبلری روس یاشلرنک سودا گر اینو ایله قناعتلانی. بو زمانغه قدر آرشن طوتوب سینسه اولچاونک رهن بلمگان مثقاللقلرنک صانون بلمگان کره شن، آر یاشلرینه ده سودا گرلک بیره باشلادی. پربلافکه آراسینه کروب آرشن ایله مانوفاکتور ماللرن اول آغایلرینه اولچهب بیره باشلاغان، قاصصه اوستینه قویغان حساب دفترینه تجارت اصولچه بازار باشلاغان یاش کره شن، آر سودا گلری یارمینکه و بازارلرده اوچری باشلادیلر. اول آغایلری تعجب ایدوب سوییلر: اوتوز یکرمی یلر الوک بازارلرده بر دانه اولسون کره شن، آر سودا گلری کورمی ایدک، حاضر آنلرنک سودا ایله شغل نولری آخز زمان یاقنلاشوندن بولسه کیرهک (!) دیلر. اگر اول آغایلرمز ایسکی فکر لرنچه: بز اوقومیده

یورتلری اولماشدر. شمدی ایسه سودا گلر جیتشو سایه سنده زور، زور محلهلر تشکیل ایدلوب گوزل مسجدر صالمنش، مکتب و قرائت خانلر آچلمشدر.

سودا گرلک.

سودا گلرنی باشلیچه اوچ قسمگه بوله رگه ممکن. (۱) - طبیعی سودا گرلک. بونده انساننک طبیعی، حرکت و اطواری سوداغه میال بولادر. (۲) - کسبی سودا گرلک. بونده سودا گلگی طبیعی بولمی، بلکه تجارت مکتبلرنک برنده اوقو ایله سودا گلکنی آلادر. (۳) - طبیعی هم کسبی سودا گرلک. بونده طبیعی سوداغه میال بولووی اوستینه تجارت مکتبلرنده اوقو ایله سودا گلکنی بر نچه قات آرتدرغان بولادر. وطنمز بولغان روسیه ده اوچ صنفقه اوچ تورلی جنس دن مثال آلوب فاراساق ده اچغراق آکلانسه کیرهک. برنچی صنفقه تاتارلرنی مثال طوتساق شاید اورنلی بولور. تاتار لرنک طبیعتلرنده سودا گرلک بارلغن تاریخ صحیفه لری آچیق کورسه ته. بابالرمز حقنده یازلمش تاریخ صحیفه لرن افطارا باشلاسه ق باشقه جهتلرن سویل و دن کوبرهک سودا گر لکرن سویلی باشلی. روسلرنک هنرلری بالق اولاو و قویان آلودن اوتما دیگی وقتلرده، شرق ماللرن غرب بازارلرینه، غرب ماللرن شرق بازارلرینه کروان کروان ایتوب صانتوچیلر شول تاتار بابالرمز اولمشدر. سودا گر لکری سایه سنده قزان شهرن زماننده دنیانک برنچی تجارت مرکزی قیلمشدر. بابالرمزدن میراث اولهره ق قالغان سودا گرلکده، تاتار قردشلمزده بو کونهزگه قدر روسیه ده گی بر نچه ملت لرن آله کیلمشدر (۱).

روسیه نک اچکی شهرلرنده، (۲) بالطق بویلرنده، فافقاز طاغلرنده، قزاقستان و ترکستان صخرالرنده (۳) تیانشان، آلتای طاغی آرالرنده (۴) سپیریا و مانچوریا شهرلرنده (۵) بایطافغه تاتار سودا گلری بارد. قزان،

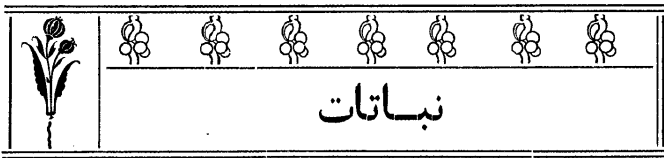
(۱) روسیه نک ال بیوک واقزالرنده بوفیت سوداسینک کوبره گی فاسمیلی قردشلمز النده. (۲) فرق ایلی یل مقدم بردانه اولسون اسلام سودا گلری اولمادقه، حاضرک ویانکه، آرخانگیل، نؤیر، کییی، خارکف شهرلرنده، تاتار سودا گلرنی ق جیتشوا ری سایه سنده اسلام محله لری آچیلوب مسجدر صالمنشدر. (۳) تاشکند، سمرقند شهرلرنده نوغایلرغه مخصوص محلهلر آچیلوب مسجدر، مکتبلر صالمنشدر. (۴) یارکند، غولجه، قاپال، شهرلرنده تاتار سودا گلری یغشی غنه اش کورما کنده. (۵) ایرقوتسکی، چیتا، خاربین، بلاغوؤیشچینسکی شهرلرنده چیرک عصر مقدم اسلام

بولوب اش پورتونی اہمیتلی اش دیب کورمبدر. صانمژغہ فاراغاندہ مسلمانلردن زاؤود و فابریق ایلریدہ بارماق ایلہ گنہ صانارلقدر. بو آزلقدہ ایسہ بر برمز آراسندہ الفت و انخاد یوقلدن و شرکت بولوب اش کورہ بلہگانلکدن کیلہدر. بونک باشیدہ ایسہ ہیچ شبہسز تجارت علملرندن خبر سز لگمزدر. خلیل سلطان محمد یدکاری.

سوداگر اولدی، بالالرمز اشقولالرده اوفوسہ روس توسلی بولالار، دیب بالالرن اشقولارغہ بیروب معیشت اصوللرن بلدرورگہ فورقسہلر، بکرمنچی عصرغہ قدر اوزلرینہ مشتری ایدوب آلوب کیلگان ملنارگہ، چیرک عصردن صوگ اوزلری مشتری بولاچاغندہ شبہہ یوقدر.

اوچونچی گہ یهودلرنی مثال ایدوب طوتالم: بونلر دنیا یوزندہ بیک ایسکیدن بیرلی معلوم بر قومدر. بونلر حقندہ یازلغان ایسکی تار بظلرگہ کوز صالسا، بیک ایسکیدن سوداگر ایدکاری کورینور. اصل وطنلری اولان مصر و فلسطین دن چغوب اول اولدہ نوک تورلی مملکت و تورلی ملنلر آراسینہ کروب سودا قیلغانلر. برلی خلقلر آراسندہ اوطوروب فالغانلر. براق مملکتلرگہ سودا آرتندن کیتکانلر و شولای تورلی اطرافقہ طارالولرندن بر اورندہ یهود مملکتی تشکیل ایدہ آلمغانلر. قایو مملکتندہ بولسہلر بولسونلر، آنلر بولونغان بر مملکتندہ مکتب آچلدیسہ، برلی خلقلک بالاسندن الوک اول مکتبند یهود بالالری اورن آلمغانلر. برلی خلقلک بالاسی اوقودن لذت طابمغان زمانندہ یهودلر اوفونک تمن بلگانلر و اوقولری سایہسندہ شول مملکتندہ سودالرن ترقی ایندرگانلر. یهودلرنک طبیعتلرندہ سودا گرلک بولوی اوستینہ اوقو ایلہ سودا گرلکنی دغیدہ آرتدرغانلر. شونک اوچوندہ شمدیگی وقت یاژروپا، آمریکا مملکتلرندہ فابریق صاحبلری و میلیونیولرنک کوبسی یهودیلردر.

یوغاریدہ تانارلرنی سوداگرلکاری ایلہ ماقطاغان ایدم. لکن بر نیچہ جہندن سودا بابندہ قصورلریدہ یوق توکلدر. بو اورندہ شونیدہ اُتوب کیتونی تیوش کورہمن: تانار سوداگرلرینک کوبرک قسمی بیش تورلی سودا تیرہ سندن اوتیدر: مانوفاکتورا، غالاتارینی، بقالینی، قصابچیلق، تیر یچیلک کبی. روسیہ مملکتی، اورنینه فاراب کسب ایتہرگہ بیک اوکاپیلدر، ترکستاندہ دوگی، مامق ایلہ، سیبیر یادہ معدنچیلک ایلہ ہم باشقہ اورندہ اورنینه فاراب باشقہچہ اش کورورگہ ممکندر. پراخود یورتو اوچون صوغہ روسیہ قدر بای مملکت یوقدر. شرکت ایلہ پراخود یورتودہ محال اشلر جملہسندن توکلدر. بزنگ تانارلر قایدہ بارسہلر بارسونلر شول بیش تورلی سوداغہ باروب طوتونالر. ایکنچی قصورلری ایسہ مستقل اش کورورگہ عادتلمش بولولریدر. کیتینہ کروب «صام غازابن» بولوب اوطورماسہ کیفی کیلمیدر. شرکت (طاواریشستوا)

فنی اوقولر

انسانیت گہ ایندگولک ایتوچی (*).

[شکل ۶] ده بر آغاچ کیسا گینک میکرسکوب آرقلی کورنشی ننگ صورتن توشورلگان، شکلدہ بیک آچق کورہسز، حجیرہلر نہ روشدہ بر برندن یوفاغنه بر پردہ (جاری) بلہن آیرلغانلر، کرہ شکلندہ بولغانلری یوق یان طرفلرندن قسلفانقہ کورہ بعضی استکان قوبی شیکللی فرلی بولغانلریدہ بار. نباتات ننگ حجیرہلری شولای بر برینہ بیک نق قسلفان، یوقسہ طارالوب بتہلر ایدی.

[بز یوقاریدہ بالکنر حجیرہلرنک رزقلانون سویلگان ایدک شولایوق زور ٹولہ نلر ننگ حجیرہلریدہ رزقلانلر، رزقلانماسہ لر ایدی، ٹولہ نلر ٹولہ لر ایدی ہم بز، «ٹولہ نلرنک طاملرلری بردن آزی» صوررا دیبز، لکن طاملرلر صوررمی بلکہ طاملرنک حجیرہلری صوررادر. ہم بز «ٹولہ نلر ٹوسہ» دیبز، طوغریسی ٹولہ نلر ٹوسمی، بلکہ حجیرہلری ٹوسہ ہم کوبایہدر. برشہر یا ایسہ بر مملکت کبک: ٹوسملک لر حجیرہلردن مرکب؛ بر مملکت ایسہ - آدملردن، شہردہ آدملر طوبوب ٹوسوب کوبایہلر، بز شونندہ «بو مملکت ٹوسہ بوشہر زورایہ» دیبز. شونک کبک نباتات و حیوانات ننگدہ حجیرہلری ٹوسہ ہم کوبایہدہ بز، بو ٹولہ نلر ٹوسہ ہم بو حیوان زورایہ دیبز. [شکل ۷] بو سوزنی هر بر حیوان ہم آدملرنک گودہلری توغروسندہ ایتورگہ بولا، عجب دگاہی؟ سزنگ هر فابوگزنک تہنی اورن آلدینہ بر مملکت تشکیل ایدہ، بومملکتدہ کوزگہ کورنہ گان «حجیرہ» اسملی میلیونلر چہ کچکنہ حیوانلر کون صابن طوبوب، ٹوسوب بر آزعمر (* باشی ۱۶ عددہ).

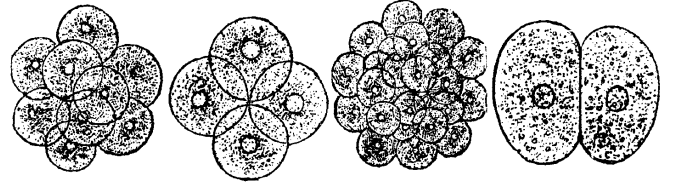
اچنده صووی (پرتوپلازما) سی بار، آنڭده اچنده، توشی «نوات» ی بار، دی. بویک درست. ایکنچی بر شا کردم حجیرهنی ا کم توکه مگه فیاس قیل. ا کم توکه منڭ قابر چغی. (صدفی) اچنده لایلاسی یانا؛ حجیره نڭ غلافی اچنده جانلی پرتوپلازماسی بولا، بولار ایکویپنڭده ایڭ مهم اعضالرنندیر. ا کم توکه منڭ لایلاسی قابر چغی آستنده باشی - رزفلا نه ئوسه هم کوبایه؛ پرتوپلازماده حجیره اچنده شولای. حجیره نڭ غلافی بار، ا کم توکه منڭده باقا قابر چغی کبک قابر چغی بار لکن بولاری بیک مهم اعضالرنندن توگل؛ فابور چقسز جانلی ا کم توکه ملرده بار، شولایوق غلافسز جانلی حجیره لرده بار. بالانفاچ حجیره لر کوبرهک حیوانات حجیره سنده بولا، نباتات نڭ حجیره لری فالون، حیوانانغی - یوقا بولا. یعنی نباتات حجیره لری فالون تیریلی، حیوانات حجیره لری یوقا تیریلی بولا.

نیندای بولسده بر ئوله ننی کورساڭ، سین البته بو ئوله ننی ئلکدانوک بوزورلقده بولغان دیب ایتنه آلپسک. هر بر ئوله ن باشده بر حجیره دن - یعنی بر بورودن گنه شتوب چغوب ئوسه. مثلا آباغا (بو اورمانلرده آغاچ کوله گه لری آستنده چاتر کبکی طارالوب ئوسه طورغان بر ئوله ن، چیلتر دن یاصالغان کیک یافراق کبک، اوزینڭ چچکهنسن گورگان کشی یوق)، بو آباغا حقنده نادان خلق ئلله نیندی عقلغه صیماغان حکایه لر سویلیر، مثلا روسلرده آباغا - Папоротникъ مقدس ایوانوف کیچه - سنده گنه چچک آطا ایبش.

توغروسى، آباغا هیچ وقت چچک آطمى، اول چچکه آطمى طورغان نباتات جمله سندن. صولڭ آلاى بولغاچ آباغا نیشله ب ئورچى، چچکه آطماغاچ ئورلغى ده بولمى ایندى؟ دیرسز. سز ئوسوب جینکان بر آباغا یافراغینڭ تیسکهرى یاغن ایله ندروب فاراساڭز واقغنه توزان کوررسز، بو طوزاننى اوتقه صالحساڭز پورخ کبک چارطلاب یانار. میکرسکوب آرقیای فاراساڭز کوررسز که، بو - بر یالکڭز حجیره - اچی صیوقغنه یافتى پرتوپلازما بلهن طولغان فوق. اگر بو حجیره نی دمای جیرگه صالحساڭز ئوسه باشلار، زورایور، بولسگاله نور. بزڭ کورگان آباغده شوشندی یالکڭز حجیره دن حاصل بولغان. آنڭ تغمى - اورلغى شسول یالکڭز حجیره. شولایوق هر بر نباتات و حیوانات نڭ به به گى یالکڭز حجیره دن مرکب. ایهمن، قاین العاصل هر بر آغاچلر هم ئوله نلر بارى ده یالکڭز

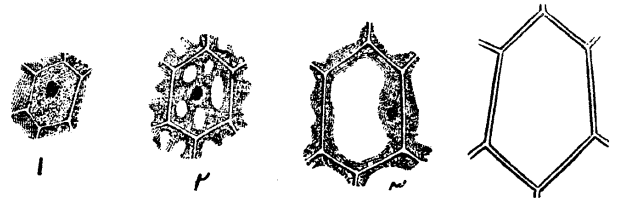
ایتوب، صوڭمه ئولوب طاعى ایکنچیلری طوبوب ئوسوب طورهلر.

اگر سز یاش حجیره لر کوررگه نله سه کڭز آغاچنڭ فابوغى آستندن غنه ازله کڭز؛ آلا، فابقی بلهن آغاچ آراسنه بولار، اوزلری بومشاق هم صولی بولار، شونلقدن آغاچنڭ فابریسی یگل صویولا. میکرسکوب آرقیای فاراساڭز قوفلر شکلنده بولدیغى کوررسز. هم آلا طشدن یوقا جاری (غلافی) اچنده پرتوپلازما دن مرکب در. [شکل ۸]

شکل ۷

تجزی - یعنی بولونو طریقله حیوانات حجیره لرنڭ کوبایوی - ئوسوی.

شکل ۸

(۱) ایڭ یاش حجیره. (۲) اورطهجه ئوسه طورغان. (۳) ئوسودن توقتانان ئولسگان قارت حجیره.

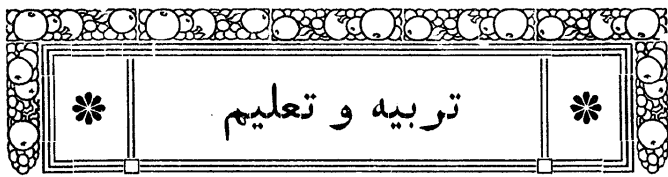
- آلا رزفلا نه لر، اوزلرینه کیرا کنی صوروب آلا، ئوسه لر هم کوبایه لر - یعنی اول برسی ایکیگه بولونه ده، بولاری طاعى هر قایوسی ایکیگه بولونوب بر نیچه بوزلر و مڭلرگه ایرشه لر. بر وقت آغاچنڭ حجیره سی قارطایوب طشدن فقط جاری سی (غلافی) گنه فالوب اچنده گى صووی کیلوب رزفلا نودن توقنادی ده ئوله. بوندای ئولسگان حجیره نی آغاچنڭ ئوزه گنده کوررگه بولا. یاش حجیره لرنڭ ئوسو، هم کوبایوی بتون یل ئه یلنه سنده توگل، - صووق - قش کیلسگاچ حجیره لر بر برینه اوقباشوب، بو صووق هم قیونلقلارغه چداب یازنی کوتوب یانالر. مونه بر وقت یاز جیته، کونلر جلونه ... یاش حجیره لرده هر قایوسی یا کادن تریله باشلیلر. بو وقت بز «آغاچ ئوسه» دیمز. آغاچ ئوسه؛ چونکه یاش حجیره لر ئوسه، ئوسه کوبایه لرده آغاچنی ایکینه، هم بویینه فالونایانلر.

بنم بر شا کردم، حجیره نی بورلوگان گه اوغشانه، بورلوگاننڭده طشدن بر جاری سی ایله ندرب آلان،

نباتاتنڭ، بتون كېرەك لرن فقط صو بلەن طوفرا فدن غنە
آماغانلقلرى آ كلاشېلەدر .

ايندى نباتات (شول جملەدن هم آغاچلر) ئوسولرىنە
كېرەك بولغان نرسەلرنڭ بارئندە چىردن آلا آلېملر ايكان،
بوتهن آزقلرن آلسە، البتە هوادن غنە آلا؛ چونكە آزق
آلورغە باشقە اورن يوق، دېمەككە: نباتات هوا بلەن دە
رزقلانلر ايكان، لىكن بز بونى كورە آلېمىز. نباتات
هوادن كوزگە كورنمەگان روشدە رزق آلالردە طوبەلر،
ئوسەلر آفرىنلاب زورايە، زورايە جوان بورەنە بولالر .

آخرى وار .
على رفيقى .

نماز باشقە، گېمناستېقە باشقە .

(جواب)

محترم «شورا» مجلەسىنڭ ۱۱ نچى عددندە ملا
محمد جان افندى ديوليقامف مکتوب يازوب، منم ۸ نچى
عدد شورادە يازدېقم تربيه بدنيە مقالەسىنە طوفونا: «تربيه
بدنيە ايچون مخصوص قواعد ايله گېمناستېقە اوينى اجرا
ايتدرو فائىدەلى، لىكن ترك پيداغولغلىرى و انلارغە جزافا
تقليد ايدوچى بعض روسيە مدرسلىرى دېگانچە: نماز،
گېمناستېقە اورئىنە تورمى» ديومە ملا محمد جان افندى
فزولانوب ميڭا فانائىزملق اسناد ايتە؛ آنڭ ايله گنە قالماي،
گېمناستېقەنڭ فوائىدە، نمازنىڭ انكسارات مخصوصەلرىنە
دقت ايتمەگانلىگىنى كوستەروب جەلەكە نسبت بېرمەكچى
بولا .

۸ نچى عدد «شورا» دەغى «گېمناستېقە مخصوص
قواعدى ايله ايدلسە گنە فائىدەلى . . .» دېگان سوزم
اوزىگنەدە بو مکتوبگە جواب بولورغە ياراسەدە، آنڭ،
«احكام شرعيەنڭ جەبەسندە مصالح بى نھايە و منافع غير
متناھبە وارلىقى آيات واحادىدن آكلاشلە» دېمەككى
نمازدە گېمناستېقى فوائىدى بارلغن آيات ايله اثبات ايتەرگە
تلەدېكن كوستەرەدر .

محترم ملا محمد جان افندى! غزىتە رزورنالارمىزنى
اوقورغە وقتىڭىز مساعىدە ايتسە، شونلردن تربيه خصوصەدە

حجىرەدن ئوسە؛ بالقار، قوشلر، آطلار، صغرلر بوتهن هر
بر دنيادە بولغان حيوانلار هم آدم بالالارى دە يالسىز
حجىرە (ئورلىق) دن طووب ئوسكانلردر . «وجعلنا من الماء
كل شىء حى» آيتن تفكر ايدىڭىز

ياشل مەلىكت .

يافراقلر هوا بلەن رزقلانلرەمى ؟

بر فاينڭ كچكە گنە ئورلغن يىل قووب توشوردى
. . . اول اورلق شتوب چقوب اوسدى . . . حاضر ايندى
فاين بىك زور - جوان، كېسوب آلوب اولچەساڭ بىك
كوب پوطلر طارتور . باشدە بر ئورلق غنە ايدى . بو
قدرى نرسەلر فايدىن آلغان؟ بو زور فاين، نرسەلردن
ياصالغان؟ سز ايندى ايتسەز، فاين وبوتەن نباتات آشى،
اچە - رزقلانە، صوك اول آزقلرنى فايدىن آلغان؟
اولگى زمان عالەملىرى: «نباتات اوزىنە كېرەك آزقنى
طاملرلى باردىمى بلەن چىردن صورا» دېگانلر . هم بو
كونگى عالەلردە شولاي دېلر . لىكن، بوندن اوچ يوز
يل مقدم بر عالەم توبانندەگى نجر بەنى قىلوب قاراغان:
بر زور كېسەك آلغاندە اچىنە اوزىنە كېرەك قدرى
طوپراق فداقلاپ اولچاب سالوب شوندە بر طال (اوبال -
نكى) بوطلاغى او طرتقان . بش يل اوتكچ، آغاچ ياغشىغنە
ئوسكان، اولچاب قاراغاچ پوطلدن آرتقراق طارتقان آغاچ
بو بش يل اچندە چىردن كوبەو نرسە صوراغان؟ ئلگى
عالەم كېسەكە فالغان توفراقلرنى ياكادان آلوب كېدرب
اولچەب قاراغان، لىكن بو بش يل قدرى زمان اچندە
ايتورلك كېمومەگان - اولگى وزندىن فقط بر نېچە
مئقاللرغە كېم چقان - دېمەككە آغاچ، بش يل اچندە
توفرا فدن فقط بر نېچە مئقاللرغە آزق (كول مادەسى)
صوراغان، لىكن اوزى پوطل قدرى ئلگىگى دن آغرايغان،
بو طال بوتهن آزقلرن فايدىن آلغان؟ بلىك كە چىردن
فقط بر نېچە مئقاللرغە آلغان . سز ايتورسز: «اول بيت
صودە اچكان» دېب . درست، لىكن آغاچدە صودن باشقە نرسە
(مادە) لردە بىك كوب . آغاچدە كومر مادەسى بىك كوب،
كومرچىلر كومرنى آغاچدن يا صاب چقارلر . آغاچلرنڭ
هم بوتهن نباتاتنڭ يارتىسى دبورلك كومر مادەسىدر .
ئوسملىكلرنى هېچ بر كومر مادەسى - Углеродъ بېرمەينچە
فقط صو بلەن طوفرا فادە ئوسدروب قاراغانلر ايكان، همان
دە ئوسكان كومر مادەسى دە تلاكانچە بولغان . بوندن ،

بالالارنى خادملار ايله كوز آرتينه ييارونىڭ نتيجهسى يمان بولۇم اول خادملار بزم بالالارغە مجبۇدىن توگىل؛ بلكە فقيرلىك محتاجلىقلىرى آرقەسىندە مجبۇرى قارادقلىرى طوغرسىندە يازمىش ايدىم. ايمىدى اوشبو «كربە كورلمىشلىرى» اسملى مقاله مە خادملار حقتە يازمىقنى مناسب تاپدىم.

«آه بوخدمتچىلار! بونلارنى آدم دىب ئەيتورلك بوق!»
 آنلر حقتە بويىلە سوزلىرى قايسىمىز ايشتمەگان؟ كوبرلر، بونلارنى هر بر بوزو قلىق ايله عيىلەب آدملر جەلمەسندىن حساب ايدىرگە دە چىركانلار. «بونلارنىڭ كوبرسى وجدانلارنى يوغالتوب تمام بوزولوب انصافسىز بولوب بتمىشلىرى» دىگاننى هر يافدىن ايشتمەمىز. كوزومىزنى آچوب قاراساق آنلر حقتەغى سوزلارنىڭ راست ايكاننىدە شەبە قالمى. لىكن اويلاپ حكىم ايتكان بونلار، شول بزم كىبى! نىسان نوعندىمى ياكە باشقە مخلوقلارمى؟ بونلر آندان طوغاندىق شولاي انسانىتلارنى يوغالتوب انصافسىز طوغەمىشلىرىمى؟ آنلارنىڭ بو قدر انصافسىز بولۇر يەنە بزم اوزمىز عيىلى توگىلەمۇ؟

بالا قارواغە ياكە ابو تيرەسىندەگى يومشغە آلمىش قزچقار، بىزنىڭ ايولمىزگە صىبە، قورقاق، اويالچان، پاك كوگىلى حالە كىلوب بىر نىچە يل بزم قول آستمىزە طوروب خىدمەت ايتكچ، كوگىل كىرە كوررلك درجەگە ايرىشەلر. خواجەلر آراسىندە باش ايرلارنىڭ بولۇى (خواجەنىڭ بالاسى بولسۇن، بايسە سودا گرلر دەگى سودا خىدمىتى ايتە طورغان ياقىنلىرى بولسۇن) بو قزچقار اىچون ھىلا كىلرگە سەبب ايدىكارى هر كىمگە معلومدر. يىنگىل عقللى شىقتىسىز باش ايرلر كوب وقتە بىزە نوب بورى طورغان، بويلىرى يىتار يىتماز خادملارنى آياق تاپاچاق يولغە توشىرگە سەبب بولالار. اوزلارنى عىبىسىز قالدۇرغە طارىشوب «من بولماسام ايكىنچى كىشى» دىب يالغان عقل ساتارغە دە اويالمايلار. طولستوىنىڭ «ۋاسكرىسىنىيە» سىنى اوتوغاندى هر قايمىزنىڭ يورەكى قسولوب، آرقاسىندە فرەسقەلر يورگانداى بولا. آنداى «فاتىوشا» لىر بىزە ھم آرتوگىل، تىك آنلارنىڭ حاللارنى يازوب مطبوعات عالمىنە قويۇپچىلارمىز كورونمى انسانلارنىڭ هر بىرى، سويونى ھم اوزى دە سويوكلى بولونى تلى. بو سويو ھم سويوكلى بولو، يوغارى صىنفلرگە بار يىغە توگىل مرغوب سانالار. خىدمىتلار دە بولغاندى نىچون مكروە اولسۇن؟ اصل توپى بارى بىر توگىلەمۇ؟ مسكىنە خادملار اوزلارنىڭ آلد-قچىلارنى سويگانە، بىك كوبرسىنىڭ بىرنچى مقدس سويولرى بولا. نكى يازلارنىڭ يالغان سويولار يەنە آلدانوب عقتلارنى

يازىقم مقاله لارنى كوزدىن كىچىردە، سوگىرە دىتسىزلىكىگە نىسبەت بىرورگە توغرى كىلمەسە، بىر-بىر يازدىقم مقاله لارنى تىك اديپلارنىڭ تىرىبە خىصۇسندە يازغان كىتابلارنىڭ اىلوب روسلارنىقنە تطىبق ايدەم، سوگىرە اوزمىڭ طوقىز بىللىق نىچىر ھم اونەلى سوزوب چىقارام، شوندىن سوگىنە يازسام، يازام. نمازنى گىمناستىقە اورنىنە يورتو چاڭز توگىل دىومە، فانائىزىملىق اسناد ايدەمىز. مەن، بالاغە آرغان طالقان ذەنن آچارغە گىمناستىقە اويىنى فائىلى، دىم؛ حاصل بالاغە اويىن-اويىناتورغە كىرەك دىو دعوا ايتەم. شول اويىن-اويىنە نماز بار دىو، اوزى نمازنى اويىنغە سانواتوگىلەمۇ؟ ايمىدى اويون بولسە اول وقت نماز، نمازلىغىنى چىمە-يەمۇ؟ مۇنە شونلارنى ملاحظە ايدىرگە تىوشلى. بىز دە نمازنى بالاغە درس ايدوب اوقوتولە؛ نماز اوقوتۇدە بارى بىر، عملى درس حكمنە. مۇنە شونىڭ اوزىدىن آرغان يالقان بالاغە گىمناستىقى اويىنى مخصوص قواعدى ايله اجرا ايد-لورگە تىوش.

دە شونىدە ئەيتىم: احكام شرعىيەنىڭ جەمىئەسىندە مصلح بى نەھايە بار دىو هر بىر نىسەنى دىنگە تطىبق ايدوب دىننىڭ اھمىتىن بىتورمەيك. مەنم بو طوغرىدە تىكشىروم زور. مىلا مەن يهودىلارنىڭ سىناغوغىلرندە، پالاقلارنىڭ قاستوب لىدە بورياتلارنىڭ دائىنالىرى ھم باشقەلر دە بولوب عبادت رەشىلر قاراغانم بار. بعضى لرى خورايلى جىلى بعضى لرى موزىقە اويىنى، بعضى لرى بىزنىڭ كىبى ايدىلە بوگولە، طورال. لىكن بىرسىدە بو عمللارنى اوبىن ايدوب، اويىن-اويىنە اجرا ايتىمىلر. ھم آنداى دعوالرىدە يوق شولايىدە عبادت خانەلرى باش قارت ايله شىغرىم طولى بولا.

حاصل نماز مکتىبلردە شىفاهى ھم عملى صورتە درس ايدوب اوقوتولسۇندە، سوگىرە بالاغە تورلى اوبىنلر ايله بىرگە گىمناستىقە اجرا ايدلسۇن. معلم رضوان ابراھىمىف.

كربە كورلمىشلىرى

اوتكان يل «تاشلانمىش بالالار» اسملى مقاله مە اوزم كىبى خانوللر نوعندىن بولغان تىكەشلىرىمە آزغە بولسە دە فائىدە كتور و ايمىدى ايله بالالارنى بىتونلەى خادملار قولىنە تاشلامىچە، آنلارنى قاراو اوز وظىفەلرى ايدىكىنى بىان ايدوب، اوشنداق بويل «آنالار دىقنىنە» اسملى مقاله مە

عائله خدمتلىرى بولوب هر برينى يالغز بولدىر آلמידر. الحاصل خادمه دن باشقه هيچ بر اشمزنى تاملى آلميز. بو كويى تركلك بارغانده نممكن ده توكل. بلكه كله چكده ياشلرمزدن كونكان اميدلر من آلهه چقسه، هر كم اوز اشنى اوزى اشلرگه تيوش ايكاننى آكلارلق تريبه كورسه، اول وقت ملت بالالرى خادمه سز كون ايتهلر. اوزمگه شول قدر حاجت بولغان، بزنى تولى مشقتلردن قوتقارغان خادمه لر مگه بز - نى مكافانلر بيره مز؟ بىلق ياكه آيلىق حق، آشارغه آرق، يوقلار ايچون نينده ي بولسه پوچماق، جمعه سنده بر نيچه ساعت ابرك - بار بيرگانم شول. بوئلى بولاي بولغانك تمام عدالت سانالادى. بزم كى اوق آدم بالالرى هر بر ساعتى خواجه لر امرى آستك اوتكاروب، كچكده گنه زيان كتورسه لر اورشوش ايشتودن قوتولا آلمىلر. كوب كشىلر قول ايله تاديپ ايتو ياراماغانينه ده اچلرى پوشا، ايكنچيلرنى اشاندرماقنى بولوب « بوللر ايله - قول درسندن باشقه هيچ بر اش اشلر حال يوق. » ديلر.

گرچه قللر بيله وزمانى آرتده قالىدى. اول وقتىغى معامله بزگه اشانماسلق كى كورونه. لىكن بزم جانلرده قللر بيله گان خواجه لر نك اثرى بتمامش. قول آستمزدهغى خدمتچيلرنى قللر روشنده طوتاسمز كيله، خدمتچيلرنى يخشى آشاتساك « آرتق سيمره لر » ديوچيلر مز، آدملر چه معامله قىلونى تيوش سز ساناوچيلر مز آز توكل. خادمه لر ايله معامله مز آدم توسلى بولماغاچ، آنلر نك انصاف سز، بوزوق بولولرينه، بزنى هم بز نك بالالر مزنى دشمان كورولرينه عجبلىنورگه اورن كوب قالمىدر. محبوب جمال آقچورينا.

«عقل نيچك تريبه ايدلمى؟»

تجربه، اثبات ايتده كه : بالالرنك درسدن طويولرى و آكيا بالقولق ايتولرى ايسه، آنلر نك طبيعتلرنك نشاط ويكلكك گه بتولاي خلاقدىر. بنا برين آنلردهغى بو بالقاو - لقنى هيچ شكسز سؤ تعليم نك نتيجه سى ديبه بيلمك، يوقسه بر خستلىق اثرى ديبه اعتقاد ايتمه لازمدر. بوز نك عكسى اوله رق بالالرده نشاط و شادلقنك تيز آراده كور بىلوى ايسه، طوغرى بر تعليم نك تاثير يله اويغانمش لى نك مقدمه سى وباشلانچىدر. درس ويرلىگى زمان، شاگرد نك ذهنى -

يوغالتقاچ، يوره كلرينه توشكان فاتىغ ضر به آز بولسه، آنلر وق اورنلردن چغارولوب «انصاف سز» و «بوزوق» اسملرنى كوتاره لر. بو بيچاره لر نك كويى ناچار يولغه كبتهمى ياكه اوزندن توبانگه ايرگه بارامى؟ اولنگى مقدس مجتهد نك تاثيرى ايله قلبنده همان نكى «بدبخت» بولا. بوفائى سز محبت يمشسزده نالماسه، اول وقتده غى حالنى اويلا ب بافساق يوره ك آچمازلىق توكل. كوب وقتده مونداي بختسز آنا بولوچيلر، برنجى مجتهدى نك ثوره سى بولغان بفر پارهمى اويلا بون فاچوب اچنده وقتده، بو مممكن بولماغانده طوغاچ اوتورگه مجبوره بولالر. آنا بولغان كشى هيچ قايقوسز عيب سز يورى. اول يتماسه نكى مسكينه دن كوله. فايده انصافى، فايده انسانيت؟

شهرلرده گى خادمه لر نك بوزوق يولغه كيتولرينه كوب وقتده اورنلردن چغارولولرى ده سبب بولادىر. ياكى اورننى ازلب طابقاچه آزلاب جيفان آچه سنيدى بترگاچ، بيچاره قز يالغز حيره نده فاللا. كوندز اورامد، يوروب تون بولغانك هيچ بر كورر يرى بولماغاچ، اوزى كى خادمه لر دن «يكلجه تركلك» ايتو حقدىه ايشتكان سوزلرنى اويلىده، اوزينى بر ايكى صومغه صانوب آلورلىق كشىنى قارى باشلى. كوب خادمه لر شول آياق آطلاودن فېش بولينه ده كبتهلر. قاي برسى بر نيچه كون ياكه هفته دن ينه اورن طابوب خدمتگه كره، اوزينك طورغان يرينه يوغشلى آورو كرتكانلر يده آز بولمى.

خادمه لر و خادمه لر بزگه حاجت ايدكنده هيچ كم شبيه ايتده آلدى؛ بز آنلردن باشقه طورا آلميز. آنلرغه يكل كورونوب اوستالىق ايله اشله نه طورغان اشلر، اوطون كيترو، پيچ باغو، ايكمك پشرو، صغر صاوو. خادم بولسه آط يگو، اران آرچو، طوار فارالارغه پچان صالام بيرو، آزار سبرو، اوطون كيسو، هم باشقه اشلر، بزگه قولدن كيلمازلك آغر كورونه. كچكده بالالرنى قاراغانده ينه خادمه سز مممكن توكل. آنالار نك كوبره گى (بيگره كده يوغارى صنفلر) بالالرينى بتونلاي خادمه قولينه بيرونى تيوشلى صاناب، اوز بالاسينك تريبه سنك گى خدمت نك بارلقينى كشى بلكاسينه طاشلاونى، عدالت سزلكك گه ده حسابلامىلر. عقللى آنا بالاسينى فاراو اوز وظيفه سى ايدىكى بلكانگه خادمه گه طابشرماسه ده، كون صابن كره ك بولغان بالا كرلرينى يوو - غه ينه خادمه سز بولمى. نازلى اوسكان آنا نك مونك كى قارا خدمتنى ايتوگه كوچى ينمى، يتكان تقديرده ده باشقه

تسون و آنڭ فولاغينه تکرار قیلسونلر . ایچهك بالاسی بو طاوشلرنی گرچه ئەبته آلماسده آنڭ ذهنینه سنکوب، نقشله نسون»

بالا تر بیسه سی طوغریسنده بنه دن شول استاذ: «آنڭ، ایچهك بالاسینه باشلاب اوگره نه چگی درس: «هر توری اسملر، اورنلر، خواص و ظاهری اعضالرنڭ وظیفه لری کبی نرسه لر در» دیهش .

بو سوزلرنی یکنیگر یله مقایسه ایده رسهك ، آچیق آڭلانه که : تعلیم عقلی نڭ باشلا نووی طوغریسنده غی مذکور استاذنڭ فکرلری طوغری توکلدر . درست وفائلی بر یول کشف ایده آلمامشدر .

بو موضوع طاغنده آچیقراق آڭلانسون اوچون ، بو حقه علم نفس نڭ اقتضا ایندیگی و بو یوردیغی شیلرنی ده بر آر نظر ملاحظه و تأملدن اونکاره لم: بر ایچهك بالاسینڭ ذهنینه ایڭ اوّل اورناشاق نرسه لر - یاقیتلیق ، مقاومت و طاوش واسطه لریله حاصل اولاقچ ، بسیط و غیر مرکب احساساتدر . مرکب احساساتنڭ حصولی ایسه ، اوزینی تالیف و تشکیک ایده چک اوشبو بسیط احساساتنڭ حصولندن باشقه و آندن اول ممکن توکلدر . مثلاً: یاقیتلیق واسطه سیله بر شکلنڭ خاصه و درجه لری ، مقاومت واسطه سیله آنڭ توری توری قوتلری حقدنه بر آر معلومات حاصل اولمازدن بورون او شکلنڭ صورتی ذهنده هیچ بر وقت حاصل اولماز . چونکه اشکال منظوره نڭ توری یاقیتلقلر ، اشکال ملموسه نڭ ایسه ، مختلف مقاومتلر واسطه سیله غنه ادراک ایدلدکری معلوم بر حقیقتدر . شولایوق : ناچار و فاسد مخرجلی بر طاوشنی بیلمه سدن بورون ، آچیق و طوغری مخرجلی بر طاوشنی ادراک ایتمکده ممکن توکلدر . باشقه شیلر طوغریسنده ده ایش بویله در .

ایشته بو قاعده گه - بسیطدن مرکبگه کوچو قاعده سینه بناء ، ایڭ اوّل بالاغه هر توری مقاومتگه مالک بولغان ، صفت و مقدارنده یاقیتلغه عکس ایدن شیلر ؛ ماده و یاقیتلغه بر برینه باشقه بولغان طاوشلر کوب عرض ایدیلمیگه و آنارنڭ آرلرینی بالادن آیرتدرغه کیرهك و اوشبو صورتله آنلرنڭ معلوماتینی آرتدیرمی لازمدر .

بالالرنڭ ، اوز او یونچاقلرینی تشلده کری ، آنالرنڭ بالتراب طورغان توبه لرینی طوتوب و میبقارندن طارتدقلری وقت کورسه تدکاری شادلق ایسه ، بو سوزلرمز نڭ طوغریلغندن بالالرنڭ طبیعتلرنڭ ده شونی تله دیگنده اصلا شک ، شبهه

ده برگه ایشله تدررگه ، واشترک ایندررگه غیرت اینمک معلملرگه عائد غایت مهم بر وظیفه در . چونکه بو سایه ده شاگردده حاصل اولاقچ لذت ، آنڭ شول درس ایله فائده - لانووبنه و اونی هضم اینوینه یاردم ایته چکدر . خصوصاً ملکه سی آرتمه اغان شاگردلرده معلم ، بوندن باشقه بر یول توتارسه البتده خطا ایتمش اولور .

اگر بو ذکر ایتمکمز قواعد اساسیه بو کویچه نظری روشده گنه فالدیریلیرسه ، کوب کیسه لر بلکه آنلرغه قناعتله نهمسلر . بناء علیه : بردن بو قاعده لرنی مثلاً - لرغه تطبیق رهوشنی بیان ایتمک ، ایکنچیدن بعضی خصوصی ملاحظه لر اعطا ایله مک اوچون ، شیمدی تر بیه نڭ نظر یا - نندن عملیاتنه کوچمک ایجاب اینه در :

استاذ «په ستالوجی» فکرنچه : تر بیه نڭ بيشكك وقتدن - اوک باشلانوی واجبدر . بر ایچهك بالاسینڭ ئەيله نهمینه یالط یولط فارانولرینه دقت ایدیچلر ایسه ، تر بیه و تعلیم نڭ شول وقتده اوک باشلانغانلغنده اصلا شک ، شبهه ایتمه سدر . دیهک تعلیم :- ایستهر بز آنی قصد قیلایق ، ایستهر قیلما - یق - شول آنا قوبینده وقتده اوک باشلانمش دیمکدر . آنار - نڭ هر شیکه قول صوزولری ، قوللرینه توشکان بر نهمه سی بر یاقندن آقاروب ، ته گره توب ، ایکنچی یاقندن آنی آغزی برله صوروی ، هر طاوشقه فاراب آغزینی آچوب آنی طکلاوی همه سیده بوشقه توکلدر . بلکه بونلرنڭ بارچه - سی ده کیله چکگی اختراعات و اکتشافاتلری اوچون شیمد - یدن قوردیغی نیگز و آنلر اوچون حاضرلادیغی باصقچلری در . صبی بالاده کوردیگمز بو هوس و ملکه هب طبیعتدر . بناء علیه - طبیعی بولغان بو ملکه و آرزولرنی قوزغاناچق توری ماده لر عرض ایده رهك بالانڭ ذهنینه آچو وقتله - ندرو بزگه تیوشمی ؟ توکلمی ؟ - سؤالی اوز ، اوزیندن کوکلگه کیله در .

ایندی بو سؤالگه فارشی : «ئیبو ، تیوش» دیمکدن باشقه بر جواب ویرمک البتده ممکن توکلدر . په ستالو - جی نڭ بو ذکر ایلمش نظریه لرینه موافقتدن ده عملیاتنه موافقت لازم توکلدر . بونڭ اوچون بر مثال ذکر اینم : مذکور استاذ ، معلومات بیرو طوغریسنده بویله دیه در : «الف - با کتابلری لغت نڭ جمیع طاوشلرینی شامل اولمیلدر . همه هر عائله ده بو طاوشلرنڭ یاشدن اوک بالا - لرغه اوگره تیلووی واجبدر . عائله نڭ الف - با اوچو یاش بالالری ایسه ، بيشككده گی بالاغه اوشبو طاوشلرنی اوگره -

بعضى بىر حيوانلارنىڭ اوزىنى مخصص طاولارغە مال ك بولولرى كىي نەرسەلەرنى بالالار اوز اوزلارنىڭ اوكرەنمكە و هيچ بىر كەسەنڭ ياردەمىدىن باشقە حاصل ايتىمكە درلر . بو حال بالالار دە نىچك ايسە ، زورلار دە هم شولايدىر . آنلارنىڭ دە معلم و مرشدسىز فقط اوز استدلال و مشاهدەلەرى آرقاسىدە كوپ معلومات حاصل ايتىمكە كوز آلدەردە در . ھەدە آنلارنىڭ مضمەر حياتدە اشغال ايدە چكارى اورنىڭ زور و بىوكلىكى دە شول مشاهدە و استدلاللارنىڭ دقتىڭ قوت و مقدارىلە متناسبدر . ايشتە : ايستەر بالالارنىڭ ، ايستەر زورلارنىڭ اولسون حيات يومىلەرى ، بو قانون طبيعتنىڭ طوغرىلغىنە ، يعنى تەلپمىڭ نىگىزى مشاهدە ، استدلال ايدىگنە آچق دلالت ايدوب طوروركە ، مراهقە زماندە ، يعنى بالالاق بىرلە زورلوق آراسىدە غى شا كىرەك زماندە بو يولنى بىر طرفقە آطەق بىنئە عليه ؛ تەلپمى بالمشاهدە دن ، املا ، حفظ طرىقىلە تەلپمىنى آرتق كورمك طوغرى اولورمى عجباً؟ ھەر بىر بوووندەدە شول بىر يول اوزرىنە كىتمەك يىخشىراق ھم اوبلە اولمقە طبيعت اقتضاسىدىن توگلمى ؟ .

اگر بزده حقيقتىنى كورە چك كوز ، آكلاباچق ذھن اولسە : طبيعت اوزىڭنىڭ طوغرى يولنى ھەر دائىم كوز آلدەمغە كىتروب عرض ايتىمكە و خاطر مزگە توشورمكە در : آلدىكە اوپورتىڭنىڭ كچكەنە اىچەك بالاسىنە بىر مرتبە دقت ايت ! - گویا سىم كورسىن اوچون - اول اوزىڭنى قولندە غى اويونچاغى بىرلە سىڭنىڭ كوزگە كىتروب نىچك تورتە ؟ بارماغى بىرلەدە بىر شىگە اشقىيغى وقت بىر طاولش چقسە ، درحال موينونى بوروب كوزى بىرلە سىڭا نكالب فارى ؛ بو نغلى بىرلە گویا سىڭا « ايشت بو طاولشنى ! » دىبە امر ايتە . سوڭرە بىر آز اوسكان بالالارغەدە قارا ! : آنالرى يانينە كىلوب قچقروب « ئەنى ! ئەنى ! فارسانا ئلى ، نكى بىر نرسە نى قدر عجبلى ! » ، « كورسەنە نكىنى نى قدر قزلى ! » كىي سوزلارنى آنلر آغزىدىن بىك كوپ ايشترىك . اگر آنالر اوزلرىڭنىڭ آھەقلىرى نادانلىقلىرى سببلى آنلارغە قارشى : « باشمىنى آغرتىرما ، اشمنى قالدەرما ، تىك طور ! » كىي غير طبيعى سوزلر بىرلە مقابلە ايتەسەلر ايدى ، بالالاردىن بويىلە سوزلر ھەر دائىم ايشتلور ؛ اوزلرى اوچوندە بىك كوپ معلومات كسب ايتەش اولورار ايدى . سوڭرە مەربەسى ابلە يوروركە و باقچەلردە گىزنىرگە چققان بالاغەدە بىر مرتبە كوز بىبار . نىچك اول ، بىر طوقتاوسىز

قالدىمىدىر . تورلى و ماطور توسلى نەرسەلەر ، بالالارنىڭ ذھنلرىنى نىچك جلب ايتە ، آناسىدىن اويون سوزلر ، قوناقنىڭ بارماغىلە طق ، طق ايتىردىگى طاولشلر ياكە الوك ايشتمەدىگى بىر آواز ايشتمىدىگى زمان ، شادلىقتىن آنلارنىڭ يوزلارى نىچك جلبا يوب كولومسرى . ايشتە : بونلارنىڭ ھەسبەدە بىزنىڭ فكمىزنى تقويە ايدىن شىلردىن . بالالارغە بىرنچى دفعە اوگرەتەلمەك بو شىلرنى مەكەن قدر اتقان اوزرىنە اوگرەتمەك لازىمدر . آنلڭ اوچون دە بايطاقنە وقت صرف ايتلەدر . بىنئە عليه : وقتە اقتصاد ايتەك اوچون ، بالالارنىڭ ايك ياش وقتلىرى بىگىرەكە باشقە غە كوپلرى يتمەدىگى زمانلرى ؛ اوشبو بىرنچى دفعە اوگرەتەلمەك شىلرنى اتقان بىرلە اوزدراملىدر . اگر سوز اوزا يوبوندىن قورقماسە ايدىك ، بو بىرنچى مرتبە تىرىبەدە طوتولاچق ايك طوغرى يولنى بو اورندە كورسەتوب كىتمەك ايتەدە مناسب اولور ايدى . ھە ما فىھ شول قدر دىبە بىلدىرەكە :

ياش بالالارنىڭ مىلكەلرىنى آرتتىرمق اوچون ، بىر بىرلە زور و آچق فرقلى اولان اعداد آراسىنى ايك اوّل بالالاردىن ايتىدىمق و تىبىز ايتىدىمق صورتىلە اشكە باشلامق تىوشىلدىر . مثلاً : ايك اوّل آنلارغە بىر بىرلە بىتونلاى ايرىم بولغان توسلر ، طاولشلر مادە و فاتىلقەدە بىر بىرلە تاما يراق بولغان جىسملر عرض ايدىلدىر . آندە سوڭرە بىر بىرلە بالنسبە ياقن اولان شىلر عرض ايدىمگە باشلاندىلر . بونلر ھەسبەدە غايت بطىع و تىرىجى صورتدە ترقى ايتىدىلر . بو روشچە بىر آز سرمايە حاصل ايدىلدىكەن سوڭرە اشيا درسىنە كوپلوركە ، اولدە بىرنچى مرتبە بىرلە چك تىرىبەنڭ تكمىلەسىدىر . فقط شايبان ناسفدركە : ايستەر بالالار دە ، ايستەر زورلار دە اولسون دروس اشپادە بو كونگى طوتىيغەز بول ، طبيعت انسانىيەنڭ تىلەدىگى بولغە بسىتون خلاقدىر . بو حقدە مېستىر مارسەل : « شىلارنىڭ جزلرى بىر بىرلە نىچك تىركب ايتە ، نى روشچە آنلر آراسىدە ائتلاف حاصل بولا ، بالالارغە ايك اوّل بونلارنى اوگرەتمەك واجىدىر دىبور . حالبوكە بزده ايسە ، دروس اشيا بونلڭ خلافتچە اولەرق مجرد سوز بىرلە گنە تدرىس ايدىمكە در . بالالارنىڭ اشياغە دائر جىدقلىرى معلوماتنىڭ بارچەسىدە اوزلرىڭنىڭ حاصل ايتىمكەلرى اوز ماللرىدىر . بالالارنىڭ حيات يومىلەرىنە دقت ايدىچىلارنىڭ ھىچ بىرسىدە بوڭا انكار ايتەسەلر . بعض شىلارنىڭ فاتىلق و آغرىقلىرى ، بعض بىر شىلارنىڭ مخصص توسدە ، بعض اشخاصنىڭ مەين صورتدە بولولرى ،

مراسم و محابره

ايديل يويندهغى ساريتسين شهرته، ايديل كئارنده باردن
يير ايچى گه فازوب باصالمش آمبار خانەگه اوخشاش ويران
خانەلرنىڭ بيك ايسكى ايشكارى بار.

بوساريتسين دە كچك وقتەزده بالالرمونى، «بوماماي
خان سرايى، مونىڭ ايچونده يير آستى دن يورورگه فازوب
ياصاغان يوللرى دە بار» ديب سويلەشەلر ايدى. بو
سوزنىڭ آصلى بارمى؟ بو شەردە ماماي خان اسملى كشى
اوتكان مى؟ بولسە قاي زمانلردە؟ بو ويران خانەلر
كەنكى؟ منم ايله ساريتسين آراسى يراق، باروب نقتيش
قيلورغە و قتم مساعد توگل. شونىڭ ايچون شورا واسطەسپل
بلدر و كزنى اوتندم.

اهل الله خير الله اوغلى - خوقند.

۱۴ نچى عدد شوراده امام سرورالدين حضرت كشمديكى
اسلاملر و باور و پاليلر عنوانلى مقاله سنده مادديونىڭ اسلام
حقندە اولان فكرلار ن بيان ايدوب: «مادديون بئون انسانلرنىڭ
اصلى آدم بولووينە هم حوا آدمنىڭ صول قابرغاسندن
ياراتلويىنە اينانيلار» مفهومندە سوزلر بيان ايتەدر. واقعا
بو كادا ئر قرآندە برەر آيت وارمى؟ بونلر مەتقاندنمى؟
ظريف حبيب اللين مغازسندن حسن اعطاء بن شريف. اورنبورخ.

مكتوب:

تنقيدىنى تنقييد. ۱۳ نچى عدد شوراده حسيق على
افندى طرفندن بىزنىڭ نل يارىشى رساله سنده يازديغىز
بند تنقييد ايدلگان. آروسز معدنلر ايله اورلوقلر،
ايله و سببلى استعمالغە يارارلق مال بولوب ئورلدكلىرى
كېي تنقييد سايبە سنده علمى نرسەلردە صافلانوب استعمالغە
ياراردى بولاچقلىرى بيلگوليدىر. شونلقدن تنقييدگە شادلىق
كوزى ايله فارارغە تپوشلىدر. لکن معدنلرنىڭ نصفهسى
اوچون، صافلاو خدمنىنى اوتاچى چن قوراللر ايله اشدە
ماهر ذاتلارغە احتياج بولديغى كېي تنقييد اوچونده هر علمنىڭ
اوزينه لائق علمى قوراللر ايله قوراللانغان چن تنقييدچيلر
لازمدر. باخثير، قوخ كېك بىوك عالملرنىڭ ميقر وبلر
حقندە يازلغان نرسەلرىنى تنقييد اوچون شونلرنىڭ بيلدكلىرى

آندن بوندن چه چكەلر جبارغە كرىشەدر. آنىڭ كوزەللك
لرېنى كورسېن، كوروبدە اوزى برلە برگە لەشوب كېفل-
نسون، آنى مافتاسون و تماشا ايتسون اوچون آنلرنى
درحال مریبە سېنە كېنرە و آشا كورگەزەدر. بالانى بر ياكى
منظره عجبەلەندردېگى وقت، آلارنى درحال سويلەرگە،
توصيف ايدەرگە طوتوندېغە، آرتق شادلىق سببلى آغزندن
سوزلرنىڭ نېچك چقدېغى بلمەديگنە حتى شول شادلىغى
باشقەرغە تيز آكلانام دېه بعضا طوتلوغە باشلادېغەدە
بر آز دقت ايدېكز! مونه بو وقت آنىڭ بختنە فارشى
فقط طكلاوچى قولاقنە تابلسون.

ايشتە بو قدرلە، بىزنىڭ سويلەدكلمىزنىڭ نتيجهسى
ھمدە بىزم اوچون بو طبعى يولغە ايدەرنىڭ واجب ايدېگى
واضح و آچق صورندە آكلانمىش اولسە كېرەك. بناء عليه،
ھر شيدن اول بىزگە بو طبعى يولنى تنسيق و تنظيم ايتەك
نيوش؛ بالالرنىڭ سويلەرگە و حكايە ايدەرگە تلهديگى
شيلرىنى، قولاقلمىزنى آياماينچە طكلامق لازمدر. شونىڭ
ايله برابر اول شيلر خصوصندەغى افكارىنى سويلەرگە
آنلرنىڭ آغزلرىنى، الوك كورماگان نەرسەلرىنى كورورگە
كوزلرىنى آلدردمق و عادتەندىرمك دە بىزم ايك بىوك
وظيفەمىزدىر. چونكە بو سايبەدە آنلردە بر ملكە حاصل اولور
و آنىڭ فوتيلە ھېچ بر ارشاد و اشارە دن باشقە هر شېگە
كندىلرى دقت ايدەرگە و هر نرسە نى اوزلرى كورورگە
باشلارلر.

عبدالعزيز موسى «سىمى پالات»

شعر.

صبيہ گە.

اي صبيہ كور راحتلەن دنيانىڭ، ياقتىلغن
طائلى عمرىك، طائلى چاغىڭ ياخشى بل طائلىلغن
بل غنېهت بو وقتنى حرەك چاق بو چاغىڭ
صوراواڭ مەكەن حەقكى، اوپناساڭ بار قورچاغىڭ
تكرار ايتەم، يور راحتلەن صاف هوا هم باقچەدە
بو وقت بر كېتسە كېلمەس فانلى باشىڭ آفسەدە
اويلامە هر بر وقتدەدە سويلەرم دېب سوزم
طوندرلر قولاغكىنى «چو قزم، اويات قزم!»
يوق اويات بولا سېكنا ايدى سېققە يورمگە!
يتدى وقتىڭ بولدى صودىڭ: كرمەگە «طاش تورمە» گە
شيخ الله.

۱۲۹۸ هجری بیلده استانبولده باصاغان «لغت چغتای و ترکی عثمانی» دیگان کتابدن استفاده ایتدم. حسن افندی نڭ بو قدر جرأتی طوغریسی دیستنه اب Orientalist لرنڭ بیلوگینی جامع بولغاندای فنی مسئلهده اعتبار سز لرنوب، «سین بیلهمی سن مین بلم» دیگان صمان بوغارتن قچغروی هیچده یاری طورغان اش توگلدر. مونه مین حسن افندیگه شیخ سلیمان اوزبکی نڭ لغت کتابندن علی الترتیب یازدیقم سوزلرنی اوزلرینڭ معناری ایله برابر کورستمکچی بولام. یاتلیغ: یات آدم یاپانچی، عدو، مشوم، بدبخت توبولماق: دشمنڭ اوزرینه فوج ایله هجوم ایتمک، غلبه ایله بردن دوکولمک، حاضرگی تلمزده هم، «توبولداب کیلوب باصدی» دیو استعمال ایدلمکده در.

دور بتماق: انهرام ایتمک، مغلوب ایدوب فاپیرمق. شا کغوراق: طویاق. طویاق سسی، سم آوازی. یاتقون: چوق یاتمش، بریانه مائل، یانغین آتاده. کوناهی: مشرق کون طوغار، شرق کون چبقار محل شفق و طلوع.

تومروق: محبوبلرنڭ آباقلرینه اوریلان کوستک ویند، وکونده، واسکیل، وطوزان وپای بند.

بیلا کچه: مجرم لرك اللرینه اوریلان زنجیر و بند، کونده و حلقه.

بوندن صوڭفی سوزلرنڭ هم هر برسی شیخ سلیمان نڭ لغت کتابنده مذکوردر.

«آلاچی» سوزینی هم شیخ سلیمان آلاچی یازوب قائل، جلاد اولدیریچی، جان آلیچی دیو؛ قانلیغنی هم قانلیغ دیو یازوب قاندار، قائل خونین، خوندار دیو تفسیر ایتهددر. شونلقدن مین حسن افندیگه، «علمی و تاریخی بولغان فاکلی و آلاچی سوزلرینی بوزوب قانلیغ و آلاچی صورتلرنده یازوب قان توکوچی جلاد پالاچ دیه ترجمه ایتوی اوچون حقانیت نامینه بوتون تاریخ کتابلری زار یغلاسه سزادر» دیگان سوزلرینی اوزینه فایطاروب، «انشأ الله اشانچلی لغت کتابلرندن اوز حالنچه کوچرولوب یازلغان سوزلر اوچون تاریخ هم لغت کتابلری یغلاماسلر بلکه مطلق نیت برلن علم میدانینه چغوب کیف ما یشا جرأتلنگان بر ذاتنڭ علمی مسئلهلرده اعتبار سز لرنولرینه زار یغلاولری سزادر»، دیم.

هادی آطلسی.

فن لرنی بیلو نبوشلی بولغان کبک؛ غالبله، گپیلر کبک هیئت شناس لرنڭ اثرلری حقنده سوز سویلاو اوچونده هیئت علمندن خبردار بولورغه نبوشلیدر. طوغروسی هر نرسه حقنده درست سوز سویای ویاخود آنی تنقید ایدر ایچون اول نرسه نی بیلو مطلق شرطدر.

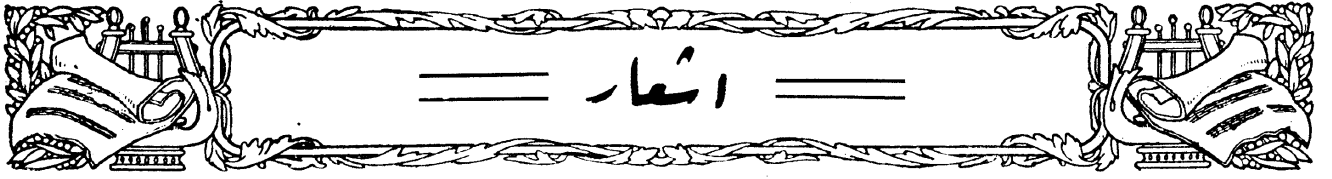
حسن علی افندی بزنگ بندمزه تنقید یازغانده شولچافلی تعدی ایتکان و شولچافلی اوزلگندن چغوب کیتکاندرکه آکا جواب و یروب طوررلق ده توگلدر. لکن شیخ سعدی نڭ «متعدی نڭ تعدی سینه یول ویررگه یارامی» دیگان سوزینه موافقتاً گنه بز آکا برر سوز سویلمکچی بولامز.

حسن علی افندی آیته: «مقاله نڭ اچنده گی سوزلر اوچ یوزگه یاقین بولوب شونڭ بر یوزی غریب لغتدر. غریبلرنڭ بر نیچه سی گنه ایسکی تورکی لغت لرن بولوب باشقه سی یازوچینڭ اوز یانندن چقارلغانغه اوخشیدرلر. یاتلیق، توبولداب، دور باتقان، شانکوراق، یاتقون، کونای، بوتقون تومروق بیلا کچه وغیر بیک کوب سوزلر هیچ بر مناسبت سز ویا کیدن یاسالماش لردر».

تاغیده بایتاق یازوب کیلگاندن صوڭ: «علمی و تاریخی اولان، «بولغان فاکلی» و «آلاچ» سوزلرینی بوزوب قانلیغ و آلاچی صورتلرده یازوب، قان توکوچی جلاد پالاچ دیوب ترجمه ایتوی اوچون حقانیت نامینه بتون تاریخ کتابلری زار یغلاسه لرن سزادر.» دی.

مین حسن افندی نڭ بو سوزلرینی سلطان عبدالحمید نڭ بیرام افندی اسمنده کی مطیبلی نڭ «بن ایملی سنهدر، هکیمک ایدیبورم دها میقروبی کورمدم» دیه میقروبنی انکار ایدوبینه اوخشاتاسم کبله، بورونقیلر، «بیلهمه بولماونی لازم ایتدرمی» دیگانلر. شونلقدن بر نرسه نی علی العمیا انکار ایتو عقلا هم شرعا اصلا درست توگلدر. مین اوزم ترک، ملتم ترک، ایڭ سوگان نرسه دها ترک بولدیغی ایچون همدر اولسون ترکلرنڭ تاریخی هم تلی حقنده بایتاق نرسه لرن مطالعه ایتمکه موفق بولدم. شول بورونقی لغتی بیلورگه طریشووم حقنده هیچ نیگه صانالمی طورغان خیلی اثرلر کوزدن کیچروب شافطی غنه فائده لرن ایتدم. مینم تیگی تل یاریشنده یازلغان نرسه لرنڭ هیچ بری اوزمدن چبقارلغان نرسه لرن بولماینه هر برسی اشانچلی کتابلردن آلونغان نرسه لردر.

اول بندنی یازغانده مین بیگره ک شیخ سلیمان نڭ

بولونده بر کیچه .

کوکده بولونز عالمی اینته تبسم ، بالطری :
 قابقارا اورمان وقرلرغه جه یلگان آی نوری .
 کیڭ بولون ، صحرا آراسنده ، سوزلغان قبله غه ،
 چلدره ب ئه کرنگنه هم موکفنه ، بلغه آغا .
 بر تومانیلیراق رهوشده ، کیڭ بولون ، قر اوستینه
 نور جه یلگان ، موکفنه اینک نوری بهیره اینه
 تیک ، بیوک طاو آرتی قاچقان آی نورندن تارتنوب ،
 قاپلاغان هم پهرده لب آغان آنی قارا کفلیق .
 اوچقلااب کیتنه فواقرنک اچندن یار فانات ؛
 بیک یراق توگل طوره یالغزغنه تیک بر آق اط ،
 به میه شل ، قویی ئوله نلکده همان اوتلاب یوری ،
 قای وقت ، تون طنغن بوزوب بغاوی شالطری .
 ایندی شهب جرلاوچی فوشلردن منه جر باشلانا ،
 صاندوغاچ صابری ، نفیس تاوشی یرافقه فاشلانا ؛
 قچقرا تارتار بولونلقده طوروب فارشی آشا
 طنلانا بو نغمه لر کیتوب یراق کیڭ صحراغه .
 به میه شل ، سوزلوب یاتا طورغان ماطور ، موک ، طن باصو ،
 کوزگیده ی نیگز ، ماتور کول ، موکلی آغان چلغه ، صو ،
 شول ماتور قرنی نوری برله قوچوچی آی ، دخی
 بار عالمنک تیک طورووی همده طنلق شونده غی ،
 تیره توب بونلر کرکئلنک ایڭده نهچکه یرلرن ،
 آغزالر شهبه سز چیکسز مدح شعرلرن ! .
 خوالین «موسی» .

یاش .

توکمه یاش کوزدن جانم ! بور چلمه سین یوق ، بار بلهن
 قایغی ، حسرت باصسه توز ! کوچلن ، کونهر جان ، نهن بلهن
 نرسه اول ؟ انسانغه یاش توکمه ک ، سینک آغلاولرک
 قای آدم قزغاندی ؟ آغلاب طاغ نهر توککان بلهن

ابراهیمی کم نائل قیلدی ؟ مقدس باقچه غه ،
 آلدیمی یولقوب اوزن ؟ نمرود اوطندن یاش بلهن
 حضرت آدم آتلغاچ چنتندن جیر صاری
 مندیمی قایتوب کیری آغلاب یاشن توککن بلهن
 یاش توگوب ، «تورمه» صانلمق دن فوتلماق بولدیمی ؟
 طاش قیلردن ، بوسفکه یالواروب آه ، واه بلهن
 کم مالک قیلدی سلیماننی ملک بو تختینه
 یاشمی ؟ ئلله آلدیمی غیرت ، و اجتهاد بلهن ؟
 طنمه ! اشله ، آلفه امطول ، آت عطالت خورلغن
 بل ! کشی بولساک ایشاندای ! آلمه مال آلدای بلهن
 چن کشی بختن اینه برلن فاتی طاشدان قازب
 اجتهاد برلن طابار کونماس بی کار کاروان بلهن
 دنپاده لذت ، ونهم یوق اشله ب آرماقدان بوتهن
 بولسه صوک اشلهر میدی ؟ داودده اول شاهلق بلهن
 اورالسک قیام الدین یولداشی .

« وظیفه اوتله گچ »

آغر یوکلر ، آغر طاشلر بوشالدی توشدیلر اوستدن
 بتون دنیا قدر معنیت عذابلر چقدیلر ایسدن .
 بوشالدی ، قالمادی اول جاننی باسقان معنوی گپلر ؛
 آلدی ربانی بر قول بلهن بار اچده گی کرلر .
 صبی چاقده کورلگان توش کیڭ تیک یوق چویلدیلر
 خدایی بر قوت برلن سورلدیلر ، قوولدیلر .
 یورا کده ، جانده بتدی اضطرابلر بیک طنچ فالدی
 آشوب کوکگه بوجان طولقونلانوب بر کیڭ صولش آلدی .
 یوراک هیچده آشقمی انتظام برلن تیهه ایندی
 قانن سپیکانده نه نگه بر گه لذت ، نهم سیهه ایندی .
 فارانغی ، طار ، هواسز بولمه ده یالغز یوراک بانغاچ
 قویلغان فانلی یاش کوزدن بو کوندن صوک کیهه ایندی .
 کیلم - علم عزالدین ایسانبیردی .

قبرلكده .

(انام قبرينه قاراب)

ای رحیم شفقت قویاشی قاپلادی طوپراق سینی !
 جهله رحمتلی بلوطلرده وداع ایتدی میڭا .
 قبرگه بارسام زیارتغه سبزه شفقیت بیلن
 بپیلی ، یومشاق تبه ببتکه ، گوپه انکام سوپه .
 سینده شفقت دیکگیزندن کوب یووندردک مینی ،
 نامچیسینی حاضر طابولمی بتدی دنیا ده گویا .
 قبرگه تزگان قاره تاشلر میڭا کولگان کبک :
 یالتریلر ده کوکله گی املرنی جویا .
 قبرگه اوسکان اوله نذک اوستونه قونغان چبن ؛
 دنیا ده شفقت بتودن زارلانو ب یغلی سیڭا ؛
 آرنه ایسکان جلی بیلگه بوین صونغان چچک
 اللهنی تقدیس ایتوب جنت نلی انکام سیڭا !
 طبطنچلق ، بر سکونت بارده فالغان قایغوغه
 باش کوتارمی ، بارچه سی لعنت اوقی دنیا سینه .
 تیک بر آز صایراب قویه « مرثیه » سن بر صاندوغاچ ؛
 قایغروب یاشلر توگه اولهن ، جلی بیل بولماغاچ .
 ع . خدایار :

کوکله تله گی .

آطلیقادر هده ئوزگله نه گل
 زور عالی بولغان تله کارگه کوکله .
 قاپلانوب آغان نسان طورمش بلن ،
 معنوی زنداننی غیرت ، کوچ بلن ،
 ایستیدر وبران اینهرگه (واطماغه) ،
 بارچه طونقونلقنی چپتکه آطماغه !
 آطلیقا بر زور آزادلقغه طوری :
 فایده جان ابرکن ، راحتلکده یوری
 هم بختنک چیشمه سی فایده چغه ،
 فایده باومقده بختنک باکغری ،
 فایده ایرکنک بلن محدود حیات
 هم بتونله ی باشقه طورمشنی صوری .
 حقایسک کوکله ! ببوکگه صوزلوغه ،
 کپلمسه تقدیر و یازمش ، آرقلی !

عبدالرشید رضائف .

تورلی وقتلردن .

I

قای وقت ازلی کوکله به شرن محبت یوللرن
 بر تابو یولنده گیزگاندا ی جهاننک چوللرن
 یوق و لکن قاپلاغان طمان سعادت کوکلرن
 منگی چقماس توسلی یافتی ، سوروله کوکللرم
 صنلی کوکرک آغلی کوز ، یاش آغزانیک توفقه سون
 شونده ده آیرلمی قول توتقاندن امید توفقه سون
 قایغری حالدن کشی نڭ غولامون اویلاب طاغن
 چپتکه طایدرا امید بر آز کوکله نڭ شبهه سون

11

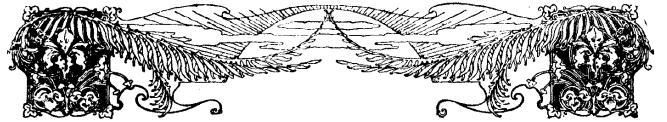
قای وقتده آلسره گاج ، یاش توگوب به شرننگه
 صاف محبت اوطلرنده سوندروب صالغننه
 تپیره نوب بر کوز جیبارسام طورمش دنیا سینه
 اول همان طمان اچنده ایلنه آفرنغه
 فایده کوکله طوکلر و بلیکه قزو اوطلا یانام
 گورسنه م ، آور صولیم ، کوکرک طولی یالغننه
 طولغانا کوکله مینم ، بر یاکغی ئز صالغانچی غه ...
 طورمش اول ، « راحت یاشاو » مکن توگل شول مانغننه .

III

یا کلهش اوی .

قای وقت بر نقطه ده اویلاب کشی بر نرسه گه
 به یلنه ، طاولر قدر طولقون آنی نق برسه ده
 قاریشه کوکرک کیروب مسجورینه آیاق باصا
 شول « سعادت کیلتره » دیب باشقه اویاردن قاچا
 بربر آرتلی تیک آکار اوچسز قریسز اوی کیله
 بوش خیالر چولقیلر هم ناتلی امیدلر بیره
 اول ولکن بیک نق آلدانه کوروب شیطان طاغن
 طاک آتچلری برنده آندله لاک لاک ات ئوره
 ضرر خیانت اشلی آکار عاقبت یا کلهش اوی !
 تاریخنده فالدروب طاب قبرینه باروب کره .
 کریم ابوبکری . آفمولا .

ايران جي

اصلندہ بيڪ ڪچڪنه بولغان، فقط خارجي تاثيرلر سايه سنده بتون جهاننگ نظر دقتن جلب ايتکان وبر نيچه آيلردن بيرلى طارتلوب كيلگان آرنادو مسئلهسى حل ايتلديگه حساب-ايندى .

مسئله گه قاره طاغ حكومتى فاتناشوب و آننگ آرقه سندين باشقه بيوك ياوروپا دولتلرى مداخله ايتوب اش چوالا يازوب قالىدى . نهايت، اختلافچيلر ايله تركيه حكومتى آره سنده معاهده باصالىدى . آرنادولر تركيه گه قايتالار . آنلرنگ تڪليف ايتكان شرطلر بئنگ كوبسى تركيه طرفندن قبول ايتلىدى . لکن چيندن معاكه ايتوچيلر مسئلهنى آرنادو لرننگ اوستونلگى ايله بتدى دبيلر . چونكه آرنادولرنگ تڪليف ايتكان شرطلرندن بعضيلرى مثلاً : قوى باشينه ۸- تين دن آرتق آلماسقه، صوغشسز وقتده آرنادو صالدا- تلرن چيتكه بيار ماسكه كيمارن بيڪ اهميتسز طابالار . بعضيلرن، مثلاً : آرنادولقده يوللر ياصاتو، مکتبلر صالدر و كيمارن تركيه وعده بيرسده آلارنى تيزگنه بولا طورغان نرسه لر توگل، چونكه آلا رغه تركيه ننگ آقچهسى يوق ديلر . حالبوكه، بو صوگفى سوزلرننگ درست بولماغانلغن آدر ياتيك يوليننگ اشله نرگه بيريلووى اثبات ايتهدر . بو كونلرده تركيه حكومتى بر فرانسوز شرڪتنه، آرنادولقندن اونه طورغان آدر ياتيك تيمر يولن صالورغه بيروب مقاوله نامه گه امضا ايتشديلر . بو ياكى يول كوبدن بيرلى فرض ايتلوب كيلنگان، لکن چيتلرننگ مداخله لرى و بر طاقم ايتريقلر سببلى صالنووينه مانع بولوب طورولغان بر يولدر . تركيه ننگ اوزندن باشقه، بو يولننگ صر بيه وقاره طاغ ايچون بيوك اهميتى بولغانلقدن، بو يولننگ صالورغه قرار بير- يلووى بين الملل بر واقعه حكمنده تلقى ايتلىدى .

آرنادو مسئلهسى حل ايتلور آلدندن غنه فاس مسئله سى ياكى بر شكل گه كروب ياوروپا دبيلوماتلرينه دخبه بر اش آرتدردى . فرانسوزلر اسپانبوللر فاس غه عسكر كرتب راحتله ننگنه برله شب طورغانده و فاس ننگ پايتختنه باروب كرولرى ايچون فرانسوز عسكرلر بئنگ باشلغى فاس

سلطانندن رحمت وتشكرلر ايشتوب ميداللىر آلوب طورغانه، هيچ كمدن صورامى نينمى گيرمانياننگ، بحر محيط اطلاسى باغالاب فاسنگ «آغادير» ليماننه صوغش پاراخودى يباروى فرانسيه ايله اسپانياننگ غنه توگل، بحر محيط اطلاسى تيره- سنده هيچ كمنگ كوله گه سنده كوررگه راضى بولماغان انگلتره ننگه يوقوسن قاچردى . نيه بولسه، قايدنده بولسه قولينه بره بولهك طوتدروب گيرمانيانى فاسدن چقارر ايچون صاتولاشو باشلاندى . بو صاتولاشو هنوز دوام ايتنه . نتيجه سى معلوم توگل ئلى . فرانسيه باشقه برددن زورراق مكافات بيرسه گيرمانيا اوز بئنگ بالطه وكوره كلرن كوتاروب باشقه بيرگه كيتارگه راضى ديلر . اما ايكنچى ياقدن گيرمانياننگ «آغادير» اسكله سيني اوز ملكى شيكلى ايتوب هيچ كمدن صورامانچيه آنده بنالر صالدر رغه، يار بوينده ريخته لمر ياصاتورغه باشلاغانلغى روايت ايتلدر . هر نه ايسه، آلا نزالعلاشورلرده كيلشورلرده اگر بر بيرگه صيباسه لر آلا ر ايچون ير كيئدر . «ارض الله واسعة» ننگ سزندن آنلر بيك هيبت له ب استفاده ايتنه آلا ر . آفريقاده، آز ياده، اوسترالياهه، حتى ياوروپاننگ اوزوندوك ايله لر بئنگ فولندن اچقتورغه طورغان يرلر كوبدر . شونلرنى بر برسينه مكافات بيريشوب اشنى صوغشسز بتلرلر .

اما بزننگ مسلمانلرغه كيلگانده اش باشقه . آلا ر گل اوز يرلرى اوستنده نزالعلاشالر، بر برسيله صوغشوب فرداش قانن توگلر . اشانماسه كز سابق ايران شاهى محمدعلى ميرزاغه باقكر . نيندى بر جسارت برلن، اوزن قووب يبارگان ايران غه قايتوب كردى . اوز بئنگ مسلمان فرداشلرى ايله صوغشورغه، آنلرنگ قانلرن توگوب، جسدرلر اوستنه قورولغان قانلى تخت گه اوطوررغه نيندى دردله نيب بارا . يمن عربلى اوزلريننگ دين فرداشلرى بولغان تركلرگه فارشى نيندى بيوك جسارت و فداكارلق ايله صوغشديلر ايسه، ايران تركمنلر بئنگ اوزلر بئنگ ديندش و وطنداشلىرى بولغان بختيارلر ايله شولا بوق فداكارلق ايله صوغشوب قهرمانلق كورسه ته چكردر . قايدنه فاراما، مسلمان دنيا سى اوت كيك قاينى . پارچه پارچه كيله . لکن بوگا تعجب ايتارگه يارامى . عصرلر چه دوام ايتكان بوقودن اوبانا باشلاوچيلرنگ حاللرى شولاى بولمى مكن توگلدر .

يتماسه طاغن طبيعتده، كشيلىر شيكلوك چوالا، قابارا . طنچغنه طورمى . ياپونياهه، قطايدنه صو باصوب مكلر چه

ايدىم، و شول كوندن اعتبارا، ژول ۋەرن نىڭ اثرلار يەنە عاشق بولغان و بتون اثرلار يەنە كورونى لذتلى خيال ايدوب طوطا باشلاغان ايدىم.

اول سويكلو محرر، اوز يەنە گوزل رومانلرى ايله نى قدر ياش كوكللارنى چىلىكتىمادى! «ژول ۋەرن اثرلارنى اوقوغان ايكي گىمنازىست، بارلى يوقلى آتچەلرى بىرلە، سياحتكە چغامز دىب قاچوب كىتكانلار» دىگان خىبرى «وقت» اوقوچىلار يەنە بعضىلرى شايد خاطرلى تورغانلار در.

ژول ۋەرن، محررلك ايتە باشلاغاچ، باشقراق شعرلر و درامالار يازوب ماطاشسەدە، بوندى نرسەلرگە استعداد و مهارتى يوقلقدن بولدىر آلمانغان. آنى دنيا دە مشهور ايتكان اثرلار يەنە بۇنلر توكل. اول، اوز يەنە قدر مباحثرت ايتوچى بولماغان ياكى ماسلىكنى - «فىنى و علمى رومان» ماسلىكنى - تاسىس ايتكان. و اوز زمانىدەغى تورلى فرانسوز محررلار يەنە تاثيرلارنى آستىنە كرمىنچە، صوگىنى كونلر يەنە قدر شول يولندە دوام ايدوب آيرىم بىر لطافت، اوزگە، بىر گوزللىكنى حائز كوب رومانلر يازغان. آنىڭ اسەن بتون دنياغە تاراتقان و اوزن بتون بالاردن سويدىرگان اثرلرى (*) دە «صو آستىنە ۲۰مىڭ چاقىرم» «هوا شارندە بىش هفتە» كىي رومانلر يىدر. زور شەرلرنىڭ كىتبخانەلرنىڭ گى فەرستلرنى آچسائىز «علم تىرىپە و بالارغە مخصوص كىتابلر» قىمىندە ژ. ۋەرن اسەن تاباچاقسىز.

آننىڭ رومانلرى بتون تىلرگە، حتى ياپون، چىن، عرب، فارس و ترك چەگە تىرجمە ايدىلگان. آننىڭ رومانلرنىڭ علمى اصطلاحلر چىش اوچراغانلقدن، تىرجمە ايدىلەچك تىلنىڭ بايلىقى، و بىر قدر اشلەنگان اولمافى تىوش اولسەدە؛ كىتابچىلر يەنە اوز آرا رىقابىتىنى طاشلاپ، بىرگە قوشلوب آننىڭ رومانلرنىڭ بىرەرسىن صايلاپ تىرجمە ايتىدىرگە فرار بىرسەلر، و بو الوغ خىدمىتىدە، بىر نىچە اديب بىرگە قوشلوب التىزام ايتسەلر، اشلرى شايد گوزل چىقار ايدى.

ژول ۋەرن نە يازا ايدى؟

اول، علمگە، ياقتىلىققە چاقىرا ايدى. سياحت ايتارگە قوشا و طبعىت نىڭ تورلى حالندەگى جمالنى تاماشا ايدىرگە بىورا ايدى. حتى، اول «رومىنلر مکتىبى» اسملى كىتابندە توب توغرى ئەيتە:

يورتلارنى خراب ايتدى. كىشىلر جىوانلر اولدى. مىليونلرچە ضرر بولدى. استانبولدە اوت چىقوب اون مىڭلەپ بنانى كولگە ايلەندىدى. يوز مىڭلەپ كىشىنى اورامدە قالىدى. ابللى مىليونلاب ضرر كىتىدى. قورواقى بولوب آشقى و اولنلر كوب، بوز صوغوب آساقلر هلاك بولو، قزو بولوب كىشىلرنى قوياش صوغو، بىك كوب اولار يانونى ايتوبە طوررغە حاجت يوق. آلاز عادى واقىلردىر. فقط بويل ئلىگە قدر كىرەك روسىيەدە و كىرەك باشقە مەملىكتەردە و بانىڭغە بىر آز انصافلى فىلنووى ياراماسلىقى بىر اش توكلدىر. ياوروپادە پرىستانلرنىڭ زاباستوققەلرنىڭ اثرى بىزنىڭ روسىيەدەدە كورپە باشلاسەدە حاضرىكى احوال آندى نىبانا. تىڭ اوسووبنە مساعىد بولماغانلقدن زور ايمىنچە باسلسە كىرەك.

اوپىيات

ژول ۋەرن نىڭ اثرلرى حقىندە.

نىندى قىزىق تصادىق! ژول ۋەرن نىڭ بىر اثرىن اوقوب اوطورغان چاغىمە، س. افندى مسعودنىڭ سۇالنىڭ حاوى ۱۲ نچى عدد «شورا» نى كىتىردىلر.

۱۹۰۶ نچى يىللردە روسچەغە تىرجمە ايدىلوب جىبولوب باصدىرلغان، ژول ۋەرن آنارىنىڭ، فقط نصفىدىن كىمەك بىر قىسمىنىڭ اوقوغان بولسەدە، آزام معلوماتم ايله - مع المەنونيە - بولىشورگە تىلىم.

بوندىن سىكىز طوفىز يىل ماقىم، ايدىل اوستىندە، ژول ۋەرن نىڭ اثرىن بىرىنچى مرتبە كوررگە توغرى كىلىگان ايدى. پاراخوددەغى كىتبخانەدىن، كورساتلىگان بىر نىچە كىتاب آراسىدىن، تىلر تىلە مەس كىنە آلدىغىم آننىڭ «اسمىز عائىلە» سى كونكان نىڭ كىرىسنىچە، كوكللى بولوب چىققان ايدى. بارانتوب راحتلانوب اومطولوب اوقوغان چاقىدە، تونلە بىرلە بىراقىدىن چاطر چاطر اوطلر كورپە باشلاغاچ، قزانغە بىتكانمىزنى بلوب، اوقوب بىرە آلمانغان گوزل كىتاب و كوروب طوبىغان سويكلو ايدىلدىن آيرىلغە كوكلسىز نەسەدە، كاپىتان قولندە قالغان پاراخود بىلىتمىنى آلوب كىتابىنى طابىشراغان

(*) بالالار سويوب اوقوردى كىتابلردىن بولغان، عطاالله حضرتنىڭ «دنيا ياكە مەشىقت» ى، و رادولوف نىڭ «بلىك» ى نىڭ ايكىنچى طبعلر بىر كوررەنمىز ايكان؟..

ایدولرین کوررسمز. یاغشغنه نابلغان بر دانه آرش اورلغن اولطرطوب آندن کوبرهك اورلق حاصل بولوب آنی ساچوب ایگن ایگنگانلر. فورالسز نيمسز، برنك عرض دائره لرن، طول دائره لرن بیلگوله گانلر. ایکی کشی قویون ساعتلرنده گی، فالقو توگهرهك پیلانی آلوب قارا فارشی قاپلاب اورطاسینه صو طوطروب نیچك اوط فایزغانلر.

ژ. ژهرن رومانلری نك اشخاصی آراسنده، کوبسنجه، بر بر فنگه انتساب ایتمک عالم، یا مهندس، یا طبیعی، یا طبییب بولونا هم تن قوتینه گنه مالک، نادان ایداشلرینه بونلر نك قیمتلی معلوماتلری کوب فائده لر کینورّه. حتی مهندس کیراصمیت (۱) کبیلرن «سیاحتکه چققان جماعتنك جانی» دیب آطارغده ممکن بولا. یایسه، برقاتلی، آق اچلی، خواجه نصرالدین کبی، ساده پروفیسور، علم حشرات عالمی (ئهنومولوغ)، جغرافیا عالمی اوچری. بوضوئقیلری، یولداشلرینه ایتمک لری فائده اوستینه آنلرنی کولدررگده یاریلر.

بر جغرافی تقدیر خدا برله، وطنندن آبرلوب، بر نیچه یولداش اییل آمریقاغه چیلی باغالرینه باروب توشه. کوردیلپه را طاولری آرقلی اوتکانده یول کورساتورگه، آمریکا هندیلری آراسنده اوزاق توروب هندیلشکان انگلیزنی یاللیلر. جغرافی نك ایداشلری، فائده دن «بویول قایدن باشلانا؟ فایده بارا؟» دیب صوراسالر، کوب وقتده، جغرافی، فائده نك جواب بیرگاننده کوتمای «فلان بردن باشلانا! فلان بیرگه بارا!» دیب ئهیتوب قویا. فائده گه شونی تصدیق ایتهرگه گنه قالا. بر وقت اول بوگا عجبیلنوب جغرافی دن صوری:

— سز افندم بوندهغی بلغه لرنی یوللرنی بیک بله سز:

ئلله بو یاقلردن اوتکانکیز بارمی؟

— بار!

— سز صوگ نرسه گه آطلانوب اوتدکیز؟ قاچر اوستنکمی؟

— یوق! اورندقه!

— ۱۹۹... (۲)

ژهرن رومانلرندهغی بالارد، گوزل اورنهك ایتوب توتارلق. یاش باشی برله نیندی آغر حاللرگه توشکان نی قدر فورقنچلر کورگان آلایده نوزگان، طرشقان، قول آستندهغی کشیلرنی کوچی بئکان قدر حمایه ایتمک «۱۵ یاشلک کاپیتان» دیک زانده نك باطرلغینه قایسی بکت قزقماس!

— سیاحت ایتمکیز یاشلر! ممکن بولسه سیاحت ایتمکیز! اول معرفتلی بولورغه، و طبیعت کبی بیوک و عالی نرسه لردن لذت آلورغه قوشسه ده، اخلاق کتابلرندهغی کبی، قزقسز روشده «شولای ایتهرگه کیرهك! بولای ایتهرگه کیرهك!» دیمی؛ بلکه: (۱) یاش کوکلنی، الک گوزل حکایه برله قزقدرا — قزقدرا، لکن ناچار نرسه گه توگل — صوگره شول حکایه آراسنده غایت قیمتلی، فنی معلوماتلرین جیگل گنه ایتوب اوین کولکی آراسنده ئهیتوب بیاره. «نیندای معلومات» ديسزمی؟ — نی تلیسز! جغرافیا، هیئت، هندسه، گپینوتیزم، یوزو، روحانی آورولرنی تریبه، طب، طبیعیات، کیمیا، مچروارغه یاردم، فیل و یولبارس مناقبلری، حفظ الصحة، جانوارلر حقنده، قاب قاره صولی بلغه لر توغروسنده، قدر و انسان نك طبیعی حقنده الخ.

(۲) اوفوچی کشی، کتابده طبیعتنی تصویر ایتمک بوللرنی اوقیده، شوندا ی بوللرنی اوز کوزی برله کورهمی کیله. کوز آلندهغی طبیعت منظرلری نك الوغلی، ماتورلغی نسبتنده انسان نك روحی عالیله نه. «ژانگادا» روماننده، ژهرن، جنوبی آمریقاداغی آمازونکا بلغه سنده تون اوتکازونی سویلاب کیلگانندن صوگ ئهیته:

— بو، آمازون اورمانلری نیندای گوزل وعظ!

بو خط استوا تونلری نیندای عالی شعر! نیندای تسبیح!

(۳) آنک رومانلرن مطالعه ایتوچی، روماندهغی قهرمانلر نك، اوزلرینک علملری آرفاسنده بلالردن قوتولوب نعمتلرگه ایرشکانلرکیرین، و عقللرین یورتوب، طبیعتنی تیکشروب زور فائده لر تابقانلقلرین اوز کوزی برله کورگان هم رومانده کشیلرنک قایغو و شادقلرن اوز باشندن کیچرگان کبی بولوب، بلکه بولونی و طبیعت اسرارینی بلونی — تلی باشلی. «اوبندن اوبماق بولا» دیب بمانلق توغروسنده ئهیتولگان مقالنی یخشیلق توغروسنده ئهیتورگه ممکن.

(۴) آنک رومانلرندهغی باطر، طرش، اوتخان، قیو کشیلرنی کورگاچ اوزک نك آنلردن توبان لککینی بلوب آنلر کبی بولاسک کیله باشلی. کوکلک صافلانوب کیته.

حاضرگی طورمشکدن اوبالاسک. آنلر بر موفقیت قازانسه لر آنلر ایچون شادلاناسک. هونه «سری جزیره» رومانن فاراشدرکز!

بر نرسه سز کیلوب توشوب ده آلالرندهغی مهندس نك علمی و اوزلرینک طرشولری آرفاسنده طاولر و اطوب سرایلر،

و آکا منارگه صو برله متحرک کونارگچلر یاصاب، تیلیفونلر

اشلر، تهرلر ایتوب، پیلاچی، چوله کچی بولوب ترکلک

(۱) «سری جزیره».

(۲) «کاپیتان غرانت بالالری».

بولغان بتون چاره‌لرنی یورتوب، بونڭ سوڭنده غنه الله‌تعالی گه توکل ایتلر .

(۹) آنڭ رومانلرنده، حقیقت سوڭغه فالوب بولسده اوستونلک طابا . خائن و عاصیلر جزالرین کوره‌لر ؛ یا که نیچه بللر بالغلزلقده انسانلردن آیرلوب طوروغه مجبور بولو سببلی، اوکنوب، توبه ایتوب یخشیلانلر .

(۱۰) ۋهرن رومانلری روح ایچون، پاك و گوزل آزقدر . پارانغرافیا آغوی نڭ اثری ده بوق .

اگر سیاحت، فن سرنی قزق، می ایکان؛ بلکه کوله‌سگن کیله تورغانلر: آلائی بولسه «اون ساعت آوده یورو» نى، هم «چین ده بر چینلی نڭ باشینه کیلگان اشلر» روماننده غی ۱۳ نچی فصلنی اوفوگنر . بیک طوق بیک طنج بولوب بلاءنڭ نى ایکانن بلماسا گنر «شانسه‌لور» نى اوفوگنر: دېگنکرده سال اوستنده نیچه کونلر آچلق و صوصاو برله مبتلی بولغان بیچاره‌لرنڭ حاللرن اوگرانرسز .

ژول ۋهرن آثاری، بتونسیده خیال توگل: «بو اونتی» کیمه‌سندگی عاصیلر نام حکایه چگی، بتون تفصیلاتیله، بیوک بریتانیانڭ بحری تار یخلرنندن آلتوب یازغان .

ژول ۋهرن نڭ یالغشاری یوقمی؟ - بار! «میخاییل استروغوف» روماننده روسیه حقدغه معلوماتلری، ایسکرگانلگدن ماعدا، خلاف حقیقت سوزلرنی حاویدر . شونلقدن، باشقه برلر حقدغه بیرگان معلوماتارنده بلکه بو کیمچیلک بولور . [لیکن، خطاسز کم بار؟] جمله‌دن بری، قوللر مسئله‌سند «مسلمانلق، قوللقنی اعتراف و تجویز ایتوگنه توگل بلکه آنی استحسان ایته» (* دیکگان سوزیدر .

ایندی ۋهرن رومانلرنده غی، بر ایکی، جزئی مسئله- لرگه کیله مز . ۋهرن مسلمانلر توغورسند منه نی اوپلی: «مسلمان خلقلر، ایرنچا کلک و کوب خاتون آلو برله ایرکله‌نو، نهز برکله‌نو سببلی انقراضغه یول تونقانلر . اگر صاتوب آغان جاریه و قوللری، آنلرنڭ کیمولرن طوطرا طورماسالر ایدی مسلمان خلقلر کوبدن بنگان بولورلر ایدی .»

تاتارلرده اونتولمغان! «میخاییل استروغوف» نده تاتارلر حقدغه بر آز معلومات بیره . «زماننده، ابن سینا و باشقه عالملری برله مشهور بولغان» بخارانی ده تلگه آلا . شولوق روماننده غی قهرمانلر، پاراخودغه اولطروب قزان شهرندن ده اوزوب کیتلر . «ژانگادا» روماننده،

(* «۱۵ یاشلک کاپیتان» ص ۲۳۸ .

قایسی بالا، «سری جزیره» ده گی گهر بهرت بولاسی کیاماز! (۵) آنڭ رومانلرنده غی خاتون قزلرده اوز وظیفه‌لرین غایت گوزل ادا ایتلر: آنلر یوقغه بارغه صبر سزلانمیلر، قایغو و قورقو وقتلر نده ابرلرگه ایداش و طایانچ بولالر، جوانلر، امیدلندرلر . ایڭ امیدسز وقتلرده سر بیرمیلر (۱) . (۶) ۋهرن نڭ بعض اثرارنده گی، فنی فرضلر (گیپوته‌را) غه بناء فیلموب یازلغان آیرم واقعه‌لر غریب طویولسده؛ عیوما ۋهیتکانده، آنڭ رومانلری حقدغه «یوقنی یازغان: توزسز!» دیوب بولمی: چونکه نی قدر فیولقی، باطراق برله تخییل ایتلگان بولسده رومانی نڭ اصلی، فن قاعده‌لرینه مستند بولا، حقیقتنده بیک براق بولمی . اول خیال ایتکان، صو آسنی و هوا کیمه‌لری، حاضر کمنی عجبیلندره؟ آنڭ «۸۰ کوننه دور عالم» ی حقیقتلر ضره‌سینه کیچدی: ایندی دنیانی ۴۰ کوننده ۴۰ یله نوب چغوب بولا دیلر .

(۷) ۋهرن نڭ رومانلری اوقور ایچون بیک کوکللی، اوقی باشلاغاچ آیرلوب بولمی . رومان نڭ اصلی حقیقتتا مکن بولو اوستینه تورلی واقعه‌لرنی تورلی سببلرگه باغلاب چالماشدروب بیک اوستا تصدیر ایته . بتون قوه ادیبه‌سن و استعداد فطریسن اشله‌توب بتون مهارتن کورساندهر . سببلر نڭ جیولوی و آنلردن نتیجه‌لر طوغمانی شول قدر طبیعی! کوکل برده یاتسونمی، اچ پوشمی، آچو کیلمی . بعض برلر نده اوزڭ، آلدن، «اشار نڭ آخری بولای بولورغه کیرهک» دیب برنرسه نی آلدن اویلاب فویساک شولای بولوب چغا . ترجمه بولوب ترجمه‌ده صاقلانغان، صوقلانورلق گوزل تعبیرلری دیسگمی! بر ایکی سوز برله، آب آچق ایتوب کوب معنالرنی آکلانا . ۋهرن اوفوچینی، بر کولدره بر فاوشانا، بر فورقتا . ان من البیان لسحرا دیسگده فالاسک . اول آراده، تورلی حکمیات - قسقه غنه ماتورغنه قیمتی افوریزملر! ذهن شایارترغه شیفرلی یازولر (۲)! اول تیپلر! آنڭ قارتی، فارتلر چه قیلانه، سوبلانه، هم اوپلی یگتی، قزی تاغی اوزلرینڭ باش و جنسلرینه موافق حرکتلر نه‌لر . شوندی چن! شوندی نری!

(۸) ۋهرن رومانلرنده غی اشخاص، الک، انسان قولنده

(۱) «میخاییل استروغوف» روماننده «نادیا»، هم میخاییل نڭ آناسی . «۱۵ یاشلک کاپیتان» ده - ۋه‌لدون . «بوزلر آراسنده قشلاق» ده مارییا .

(۲) «دکتر ارضغه سیاحت» «ژانگادا» «کاپیتان غرانت بالالری» .

حكايله:

پاراخودده اوچراشو.

(غرب معيشتدن)

..... اسملى پاراخود اوستنده اطرافنى تماشا ايدوب باروچى صوفيه ، فارشوسينه كلكمه اولان گوزل خانونغه كوزى توشوب : « بو خانوننى نه يرده كوردم عجباً ؟ ! يوقسه ناتاليه ميدر ؟ تمام اوزى ! » ديه سيكروب طوردى ده ، طوغروسينه كلش خانوننى سلام ايله فارشو آلدى . ناتاليه بر آز حيران اولارق طورديغندن صوڭ ، بر نرسه ايسينه توشمش آدم كى : « صوفيه ! » ديه قچردى .

صوفيه - بنى نيچوك تانيدك ؟

ناتاليه - صوڭ سن نيچوك بنى تانيدك ؟

صوفيه - سنڭ ايله بن بر دگل ، سن تمام قز چاغڭ كى هيچ اوزگرمامشسين ، اما بن اونبش ييلدر تمام باشقاردم ، اوزگردم ، كوڭليمه شوييله كلور .

ناتاليه - چوو ! ييللرنى ، ياشلارنى سويلامه !

صوفيه - بونلرنى نه قدر ياشرسهڭده هميشه آرتوب كوبايوب وكوزلرگه بيلنوب طورمقدهلردر . هر حالده بو اوچراشودن وسنى كوردېگمدن مينون اولدم . غېمناز يهدن چيقدېغمدن صوڭ هيچ بر خبركنى بيلماز ايدم . هميشه ق..... شهرنده مى طورمقدهسز ؟

ناتاليه - يوق ، تاھل ايتديگمدن صوڭ ن.....

شهرنده طورمقدهمز . سن نه يرده طورمقده درسن ؟

صوفيه - بنده ن..... شهرنده طورمقده يم ، لسكن چاي كونى ده اولان ملكهزده عمر كچررم . بن سرنڭ بو شهرده ايدېكېڭزدن هيچ خبرم يوق ايدى ، ايمدى بوندىن صوڭ هر وقت كورشوب يورشورمز .

ناتاليه - البته . مكتبده وقتمرده نيچوك بر برمز ايله ياقين اولدق ايسه بوندىن صوڭده شوييله اولورمز . اى شول زمانلر نه قدر خوش و راحت ايدى !

صوفيه - مكتب عاليمىنى و باشلك وقتلرېنى صاغنىق

برهونى ، اطمه آطلانغان ، سونگولو تاتارغه اوخشاتا . لغت ازله وچيلرگه ده ئولوش يوق توگل ! وهرن ، اورال طاعلر بن سويلا گانده « اورال » تاتار لغتى دى .

محترم ژول وهرن نڭ رومانلردن ، صولر بن دېڭىزگه توڭگاننڭ صوڭنده ، منصبلرندە ، نيچه چافرملرغه قدرلى طاطلى طعمين صافلانغان ، كوب صولى ، زور يلقه لرنى ، هم تيره سنده گى دېڭىزدن آيرم توس ، آيرم طعم ، آيرم حرارتده بولا توروبده فاتشوب كيتمېچه آغا تورغان گولفسترم آغملر بن ، دېڭىزده و قوروده غى الله تعالى نڭ نعمتلر بن بلوب ؛ علم و عقل آرفاسنده انسانلر نڭ صو آستلرندە بوزوب بولولطر اوستنده اوچقانلر بن كوروب ، راحتلانوب راحتلانوب « الرحمن » سورهن او قورغه طوتوناسڭ . محترم ژول وهرن نڭ او قوچيلرى ، آنڭ رومانلر بن ، كوز آلديلر بنه خر بطه لر قويوب اوفيلر ، هر رومانده بولا تورغان فهرست اوستينه ، دقت ايتارگه توشلى بولغان يرلر بن بيلگولوب ايكنچى فهرستلر ترتيب ايدلر . اوفوب چقان رومانلرى آخرينده كوڭلر صافلانغان تكافسز تشكرلرېنى آڭلاتوب « ياشاسون اسمڭ اى محترم معلم ! » و بونڭ امثالى سوزلر يازوب قوبالر .

سوزمنى تمام ايتار آلدندن اول محترم نڭ اوزى حقنده بر ايكى سوز ئه يته سم كيله .

ژول وهرن ۱۸۲۸ نچى يله ۹ نچى فيورالده فرانسېه نڭ نانت شهرنده دنياغه كېلگان . آناسى شولوق شهرده ساتو آلو ايله كون ايتكان . وهرن اورطه مكنبنى شونده بتروب ۱۸۴۷ ده پارېرغه كېلوب فقيه لكىگه حاضرلنه باشلانغان . بر نيچه يلدن صوڭ اشلىرى بوزولوب فقيرله نوب آناسى و آناسى دنيادن كېچكانلر . ۱۸۵۲ سنده ژول وهرن « ختم كتب قېلغان » . ۵۰ نچى يللر آخرينده محررلكككه طوتونوب باشده اوزينه از صالا آلمېچه آچلق فقيرلك برله جفلا نغان . ۱۸۶۰ نچى يللر باشنده علمى رومانلرن يازا باشلانغان . عمر ينڭ صوڭى يللرندە پارېرثنى طاشلاب ، خانونى نڭ توغان يرى « آم يهن » شهرينه كوچوب پار كوگار چن كى كى عمر ايتكانلر . محترم ژول وهرن شونده صوقرايغان آلايده فلمن طاشلامانغان اشله گان . نهايت ۱۹۰۵ سنه ۱۱ نچى مارتده دنيادن اونكان (*).

سيرين .

(*) اوزونراق معلومات ۱۹۰۵ نچى يلقى « ژوكروگ صوھتا » ژورنالنى نڭ ۱۳ نچى ۲۶ نچى عدلرده . شول يلدغى باشقه ژورناللارده بولسه كيرهك . تنبيه . ژول وهرن رومانلرى ، بو يللرده باشلانغان « آيفه

سياحت » نامنده ، ماجراسى قىزغىن ، قايو بر سوزلرى حقيقت و فن گه مخالف ، ادبكه منافى رساله چك كى ؛ ومعارف نظارتى مأمورلرى طرفندن ، اوقولمانى شاكردلر ايچون ضررلى تابلغان نات پينكه تون و امثالى چاھوسلر حكايسى كى ديب اويلانماسون .

سن نېچون هيچ بر جمعيتده كورلمازسين ؟
صوفيه - بنم جمعيتلرگه يورمك عادتتم يوقدر . فقط
ايرك طوغروسنده اولان حسرتك ايجون تاسف ايتدم .
معارفه كسب ايتمش كيمسهك ايرك اولمادى ايسه باشرون
دوستكده اولمادىمى ؟

ناتاليه - هنوز اولمادى .

صوفيه - ايشته اك لذتلى بر وقت . علم روح
عالميرينك سوزينه كوره ، عشقنك اك ممدوح وقتى ايشته
سنگ بولديفك وقتدر . زيرا انسان بو وقتده هر تورلى
راحتلرگه مستغرق اولديقى حالده استقبالنده اولان
فلاكتلردن ده غافل اولور .

ناتاليه - اگرده بو ذاتنى كورمش اولسه ايدك
بويله سويلاماز ايدك . فى الواقع بو كيمسهك اوزينه
مبتلا ايتمادىكى بر خاتون يوقدر .

صوفيه - لىكن هر بر خاتوننى اوزينه مبتلا ايتمك
بر قدر تينتاك اولانلرنگ اشيدر . ظن ايدرسه م محبت
باغلاديفك آدم ، ظريف و لطيف بر آدم ايسه ده وجدانسز ،
خود بين و بونك اوستنده بر قدر احمق اولورغه تبوشلى .
ناتاليه - بيلمادك ، بو فكرلر ك تاما ياكلشدر .
بن ايسه اك ايلك فرصته آنى سكا كوستررم ، نانوشدررم .
شمى آنك آدينى ياشرمكده معنا يوق ، محبت باغلابده
هميشه مدح ايتديكم ذات ، كناز ب در .

صوفيه - اويله ايسه بن آنى بيلورم .

ناتاليه - صر ك نېچوك ؟ مدحلمنك طوغرى ايدىگينه
اعتراف قيلورسين دگلمى ؟

صوفيه - دنباده آندن زبون آدملرگه ده مبتلا اولمق
ممكندر . شكر ايت ، بوننده توبان بر آدمگه طوغرى
كلمامشسين !

ناتاليه - سن آنى كوبدن بېرلىمى بيله سين !

صوفيه - آزدن اون آلتى سنه .

ناتاليه - اويله ايسه سن آنى ازدواج ايتمازدن
ايلك بيلورسين ايمش ! حاضرده معارفه كز نه روشده در ؟
صوفيه - ازدواج ايتمازدن مقدمده آنى بيلور ايدم ،
لىكن شمدى صميمى صورتده اخلاطمز وار .

ناتاليه - اويله ايسه سكا ده اظهار محبت ايتمازمى ؟
صوفيه - هيچ يوق .

ناتاليه - عجيب شى سزده گوزل خاتونلردن اولديفكز
ايجون آنك اعلان عشق ايتمادىكىنك سببى نه اوله چقدر ؟

موده حكيمنه كرمش ايسه ده طوغروسى بن شول زمانلرنى
صاغنهام . بونلر مكتبك كوردىگن جزالرنى خاطرمنزگه كتورلر .
ناتاليه - لىكن بن ، مكتب دنباسينك راحتينى هيچ
وقتده و هيچ اورنده كوره آلام .

صوفيه - نېچون بويله سويلرسن ؟ بو كونكده ظن
ايدرسه م بختسز دگلسين .

ناتاليه - نېچوك ؟ مكتبده وقتده قيلمقده اولان فر-
ضلر كنى دنباده نابكلى ؟ كون كچرمككز شونلرغه موافق
بر صورتده مى ؟ ايرك نه كى آدم ، آندن راضيمسين ؟
صوفيه - بنم فرضلم الوغ دگللر ايدى ، بن ياش
وقتده ده خيالى بر قز دگل ، بلكه نه اولسه شوندى راضى
بر بالا ايدم . (اعتقادينه خلاف اوله رق) ايرم ده گوزل بر
آدم ، بن آندن كامل ممنونم .

ناتاليه - بن عالى طبيعتلى بر آدمك خاتونى اولمقنى
فرض قيلور ايدم . آدم بالاسى ايسه آنچق اوزندن بيوك
آدمگه محبت باغلار .

صوفيه - درست ! دنباده آنچق « شاتو بر يان »
خاتونى ايرندن راضى اولمشدر .

ناتاليه - سن لطيفه سويلرسن ، اولگى حالك هميشه
باقى ايمش . هيچ وقت جدى اولميه چقى سين ؟

صوفيه - البته اولمام . هر حالده ازدواج طوغروسنده
بختسز اولدكلى ؟ سويله !

ناتاليه - بختلى اولمام ، ازدواجه عائله احوالى مجبور
ايتدى .

صوفيه - (كولوب) عائله هر تورلى افترالرغه
اوچرامقده در . البته بو اشته اوزككده بر آز فاتوشك
اولسه كرك . قز وقتكده ياخشى آتلر و تكلفلى آربالرده
يورمكىنى فرض قياور ايدك ، بونلر اولديمى ؟

ناتاليه - آت آربال اولدى ، لىكن باشقهسى اولماد-
يغندن صوك آنلردن نه فائده ؟

صوفيه - ديمك بالاك يوق !

ناتاليه - ۱۲ ياشنده بر اوغلم وار ، آنى مكتبگه
ويردم . لىكن ايرم غايت مشغول بنم فكرىمى آكلامى
وشول چيتمدن جانم نارايورغه ، ايجم پوشارغه باشلادى .
بوگا چاره تابمق فصدى ايله جمعيتلرگه يوررگه كرشدم ،
نهايت بو جمعيتلرده كندببه مناسب بر آدم ايله معارفه
كسب ايتدم و كوكلمده بوگا باغلاندى . كلشكى بنم ايرم
شول ذات اولسه ايدى ! جمعيت ديدمه خاطرمه نوشدى ،

صوفیه - اول، بنی قیمتسز بر شی حساب ایتمش اولسه کرک .

ناتالیه - بگا طوغریسینی سویله، شول کناز
حقننده فکرکز نیچوکر؟

صوفیه - «طوغری سویله» دیمازلار ایسهده بن هر وقت طوغری سویلمکدهیم. بنم فکریمه کوره کناز
بخشی کوکلی بر آدمدر. چیتدن کورلدیگنده مجتلی اولسهده یاقیننده اول درجهده دگلدر. قوی آیاغی سلامت، تشاری بتون، بر قدر خیاللی. ایشته مذکور آدمنک بگا کوره بتون تعریفی شوندن عبارتدر.

ناتالیه - آنک ایلک کورشدیگم وقت بن آنکا سندن سوز چیقارچاغم، سنک حقننده گوزل بر بحث ایتسم کرک .

صوفیه - بن بونده معنا تابهیم. بنم حقهده اولان بحثکردن کناز ممنون اولماز.

ناتالیه - ظن ایدرسم غایت ممنون اولور. سز آنی کوبدن بیرلی تانیدیفکز ایچون ادبی ذوقلرندن بگا خبر ویرسهکز گوزل اولور ایدی. زبرا کندیسی بو طوغروده همیشه معلومات ویرمادی «شوپنهوئر» اثرلرندن بحث ایتمک ایستدیگم بر وقتده لازم درجهده موافقت کوسترمادی.

صوفیه - (فچقروب کولوب) آنک ادبی ذوقلری بیلمسز شیلردن عبارتدر. اگرده سن آنی علم روح فیلسوفلری احوالندن خبردار صانوب ده خیالت و عشق دنپاسنده سیاحت ایتمک فکرک اولسه آلدانمش اولورسین. اول آدم، بوکی ادبیات و فلسفه ایله آشنا دگلدر.
ناتالیه - هنوز لطیفه ایتمکده وبنم فرضلریمی بیرمکن و بونک ایله راحتلنمکده سین.

صوفیه - «طوغری سویله!» دیدکده شونک ایچون طوغروسینی سویلمکدهیم.

ناتالیه - ایرم اولمادیغی ایچون نهایت درجهده حسرت چکدیگم و تعریف قبول ایتماز بر درجهده سودیگم بر آدم حقننده سویلادیگک فکرلرک یا کلش دگل ایدیکینه امینتکز کاملیدر؟

صوفیه - البته کامل، چونکه اول آدم بنم ایرمدر!

قورقنچلی تون - ایزگی تون.

یاش وقتمدوق اویرهنگان، نیندی اش اشله رگده حالمدن کیله تورغان یاش طازا وقتمدوق کسب ایتوب آغان شول قارافلغم مینده همان دوام ایته ایدی.
حاضر مین ایلی یاشلرمد بولوب، میکا بونچاراشنی کوبدن طاشلارغه وقت بولسهده، اول یاش وقتده نیچک قوتلی، حاضرده شولای ایدی.

اون سیگز یاشلرمد باشلاغان شول کسب میکا شول قدر اورناشقان ایدیکه، مین قارتلقدن حالسزله نوب توشا کنگه یغلماینچه طوروب آنی طاشلارم دیب او یلامی ایدم. هم ممکنده توگل ایدی، چابارغه عادتلانگان چابش آت، صابان طویلری باقینلاشقاچ نبقدر آشقنسه، بر نرسه اورلاو ایسه توشکانده مینده شولای آشقنا ایدم.

بر نرسه نی اورلاو ایسه توشکانده: بورانلی یا کفرلی تونلرگه فارامیچه ایرکسز ابومدن چغوب کیتهم؛ بعض وقت شول اورلاو آرتندن بوروگانده وشاقنی قینیلقلر کورسهده، همانده طیلا آلیم همانده کوکلم صونوی ایدی.

ایبول آیی، قویاش بایرغان، قازاوردهک فونافلانغان، بالا چاغا، قارت قوری بوفلانغان، اولده طنلق ایدی. شول طنلق اچنده مین آفرغنه اولدن چغوب کیتدم. مینم باراچق بیرم اولدن سیگز چافرملر یرافده بولغان آر اولی ایدی. مین آنده بر آنک بیک بخشی آیغرن اورلارغه بارا ایدم. اولدن اوچ چافر و ملر باراچ اوچ چافر کیکلکده اورمان. اورمانی چققاچ توبه ره ککنه برده، مین باراچق آر اولی کورنوب طورا.

مین آفرولاب اورماننی چغوب آر اولینه یاقنلاشوب کیلگانه، اول اچنده ئلله نیندی فچقرش، طاوش، غاوغا، کشی آکلما سلق بطلدق شاو شو بتون اولنی یا کفراتا. بلیم نی اوچون فچقرشالر. جایگی تون فسقه تون اشلرن بتروب آلارنک یاتوب بوفلانغانلرن کوتسم، طاک آتوب یاقتروب بته چگندن، کوب او یلاب طورمیچه کیر و فایتورغه بورولدم. بورولسه مین فایتاچق طرفدن به مسز قاره بولوب چققان. سیرهک سیرهک یاشنه ب قویا. آفرولاب آطلی، آطلی اورمانغه یاقنلاشدم. بولوب کیلوب یکان ایدی.

خلق تلنده «اورمانده اورهک بار، جن بار» کی سوزلر سویله نسهده اول اورمانده، بورومیک اوز بورطده

حسابلرنی تمام درست دیب دەوا ایتو ممکن توکل. چونکہ مسلمانلر طوراً طورغان مملکتلرنک کوپسندہ بتونلای حساب واستاتستیقہ یورتولمیدر.

یوقاریده مذکور ۲۶۰ میلیون مسلماننک ۲۷ میلیون قدریسی ترکیبده طوراً. بونک ۳ میلیون مقداری آوروپای عثمانی ده، ۶۰۰ مکی «بوسنه هر سک» ده، ۱۰۰ مکی بلغاریا، صربیه، یونانستان، قاره طاغ حکومتلرنه. روسیه ده گی مسلمانلر - ناک ۲۴ میلیون اولوب، بونلرنک ۱۴ میلیون یاوروپای روسی ده ۱۰ میلیون آزبای روسی ده. انگلتره قول آستندگی هندستاننک ۲۵۰ میلیون خلقتدن ۶۰ میلیون مسلمانلر. قاپایده ۴۰ میلیون مسلمان بار. ایران، افغانستان و مستقل عرب شیخ لکرنه گی مسلمانلر ناک صانی ۲۰ میلیون غه ابریشہ. جاوا آطه سنغی هم بعض آنک کورشی آطه لرنده غی ۲۵ میلیون خلقتنک باریسی ده مسلمان دیر لکدر. آفریقاده ایسه اسلامیت فوق العاده نق طارالا و اسلامیت موندہ حاکم و باشقہ لرغہ غالب بر دین سانالوب بارا. لکن آفریقانک کوب برارندہ درست حسابلر آلماغانغہ کوره، موندہ غی مسلمانلر ناک صانی کوبوہو ایکانلگن آچیق ایتوب بولم. آلایدہ ۶۵ - ۷۰ میلیونلر بارلغی حساب ایتلہ در. آفریقای شمالی، صحرای کبیر، سوداندن باشقہ دخی مسلمانلر شرقی آفریقاده غی آطه لردہ و ماداغسقا آطه سنده خیل کوبدرلر. شمالی، اورتہ و جنوبی آمریقاده، (مثلاً برازیلیاده) ده بر نیچہ اون مک مسلمانلر پشامقہ در.

آنالر فائده سینہ - فینلانڈیا سہیمی [ملت مجلسی] هر طوی وقتندہ معلوم بر مقدار نالوغ آلورغہ و بوندن حاصل بولغان سرمایہ ناک فائده سن فقیر آنالرنک بالالرن تربیہ ایتو ایچون طوتارغہ تیوش طابقان. فینلانڈیا گنبرال گوبرناتوری سہیم ناک بوکا پادشاه حضرتلرندن رخصت صورغان کاغدن مینیسترلر مجلسینہ طابشرغان.

موقت محرری: فاتح کریمی.

ناشری: محمد ساکر و محمد زاکر راصیفار

یوروکبک ایدی بولن آزنغہ اچکەرک بر یار سماق اوزنہ، کوب زمانلر الوک آوغان ایکی ایمہن اوستینہ اولہ نلر اوسوب، حاضرده بر صالاش روشینہ کرگان. بو، اشقلانور اوچون بیک اوکغایلی بر اورن ایدی. مین، یا کفر قوتلی یاوا باشلاغانچی شونده باروب یتر اوچون یوروشمنی آرتدرم. یا کفر انقلاب یاوا باشلاغانده مین ده شول اورنغہ باروب کردم. آزاراق شونده طورغاچ باشن یافتمیسی ایله بتون چوقور اچی یافتروب کیتدی. بیک قاتی کوک کوکری باشلادی. کوک کوکرب بتر بترمه س قاتی بر طاوش ایشتلیدی. شوندی یورہک بارغچ طاوش کہ: هیچ نرسہ دن قورقی طورغان طاش یورہ کلی میندہ آیاقدن بقدی.

— آہ نیندی قانی، قورقچلی طاوش! نرسہ قچقدی، جنمی؟! اوبلارغہ اولگورہ آلاماد: طاغی یا کفرادی، طاغی شول طاوش! شوندن صولک مین بتم. باشقہ فی خاطرلی آلمیم. بر وقت کوزمنی آچسام یافترا باشلاغان، یا کفر طوقتاغان. مین یا کادن قاتری، یا کادن قورقا باشلادم. واطلم، ایزلدم. قیلغان اشلریمہ اوکندم، یا کادن نچار اشلر قیلما سقہ کوکلمنی بر کتدم.

نیندہ قورقچلی تون، یورہک بارغچ طاوش. لکن ایزگی تون ایزگی طاوش، شول تون، شول طاوش میکا بیک نق تاثیر ایتدیلر. موندن صولک مین ایسا بلرگہ، قورقورغہ باشلادم شول تون، شول طاوش مینی قاراق دیگان نچار عادتدن فوتقار دیلر. حاضر مین کشی، باشقہ کشیلر نیچک، میندہ شولای، آلا نیچک اوزلرنک کوکەرک کوچلری بلہنگنہ یاشیلر، میندہ شولای.

ع. یحییین

نوعه

پریوزندہ کوبمو مسلمان بار؟ - «غلوب» ژورنالنک بیان ایتلگینہ کوره، حاضرگی کوندہ بر یوزندہ بارلغی ۲۶۰ میلیون مسلمان بار. نورک استاتستیقہ لرینہ بنا، بو عدد ۲۷۰ میلیوندن عبارتدر. لکن قایوسینقی بولسده بو

«ش-ورا» اورنبورغده اون بیش کوندہ بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعہ در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-й СТРАНИЦЪ ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г. Оренбургъ, Редакція журн. „ШУРО“.

آبونہ بدی: سنہک ۵، آنتی آیلق ۲ روبلہ ۶۰ کاپک.

«وقت» برلن برگہ آلوجیلرغہ:

سنہک ۹، آنتی آیلق ۴ روبلہ ۶۰ کاپک در.

لردن بىرلى داخلى اختلال ايله مشغول بولوب، علم حقنك اويلايدە آلماولرى، توركىيە نك علم بوليدە طوتلەچق نچە ميليون ليرالرى آلبانيا طاغلىرىنە، عربستان چوللىرىنە چاپلووينى كورگان كشى، باشقە ملتلىرنك سياستى مسلمانلار نلرنك علمە توبان فالولرىنە سبب بولووينە شېه ايدرمى؟ (۴) مسلمانلر آراسندە علم تحصيل ايتو بر ترتيب وانتظام تحتندە بولنماوى .

مونه، مبن مسلمانلر آراسندە علم تارالمالوينە باشلىچە سببلر شوللر ديه اعتقاد ايدەم .»

« كىلام دن اسماعيل افندى عثمانى يازا :

« علم ، دنياوى واخروى سعادت بىره طورغان بر نرسەدر . لىكن بزده حاضرندە علم ديب يورولگان نرسەدر لرنك كافەسىدە خرافاتلر . البته قرآن و حديث علملرى بوندن مستثنا . لىكن مع التأسف آلا بزده اوقولمىلر . مسلمانلر شول جيون خرافاتنى علم ديب يورولگانگە كورە بنون قطعات خمس ده شايبان تأسف بر حالدهدرلر . بوندى فاراگولاق اچينە چن علم نورى كرده آلدى . « بدان » « اسمعك الله . . . » « لفظا عمل كرد ، معنا عمل نكرد » لرنى علم ديب كم ايتور ؟ بولار بلن وقت اوتورگان بر ملت آراسندە علم نچك طارالسون ! خلاصه : مسلمانلر آرسندە علم طارالمالونك سببى، آنلرنك برطاقم خرافات ايله عمر اونكە رولرى ، بوندن قوتلوانك چارهسىدە اسلامك اصل حكملر . يئە يابشوب ياوروپالىلر اصولندە اوقو اوقتوغە باشلامقدىر . شول چافدە علم طارالورده ، فائدهدە بىرر . يوقسە بىكرى يل اوقوبدە ذهن چوالتودن باشقەغە پاراماغان علم طارالمالسدە ، طارالسەدە بزنى انقراضدن قوتقارماس .»

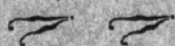
راستوف دە تحفة الله سخى اللين يازا :

« مسلمانلر آرسندە علم طارالمالونك سببلرى بوللردىر . (۱) عوام پرىغاولرى بىرلن امام قوبو (۲۰) صوفلر صابلاغان كشىنك كم گنە بولسەدە صابر انبەدە كوزلبلر طرفندن امام لق غە تصديق ايتلە طوروى . (۳) امام اولچق كشىلرنك ذهن و فكلرلى ترتيبسىز مدرسەلردە چوالبوب وزهرلنوب چغوروى ، (۴) درالمعلمين و دارالمعلمات بوللق . (۵) دينمزنك خالص احكامى اعتباردن توشوب مسلمانلرنك تقليد و خرافات بوليدە كرولرى . (۶) مقلد روحانىلرنك عوام غە سوۋ مثال بولولرى وسوء تربيه بىرولرى . (۷) بدن سيمرتە طورغان آشاو اچو كيك اشلر بىك مقدس سانالدىغى حالده ، فكر

وروحغە جلا بىره طورغان ادبيات ، موزيقە وصنابع نفيسە كىك نرسەلرنك ، شول تقليد سايبەسندە ، مسلمانلرغە مكر وه و حرام كورسەتلووى و شول سببلى مسلمانلر آرسندە ادبيات طارالمالويدىر .»

قزان گوبوناسى ، « كوكمارا » استانسەسى ، « پچاقى » قريەسندە خطيب محمد حنفى افندى مظفر يازا :

« بورونقى مكتب و مدرسەلرئز برگنە يولدن بارالر ، كتاب سنت متروك ، اوقلسەدە روايت بوللوغنە اوقولا ، اوز فكركنى يورتو يوق ، باشقە فنلردە متأخرين نك چولچق كتابلرندن اوقلوب باش وانقچ مسئلر و فائدهسزگە كوب عمر اوزدرغچ نظريەلر ايله عمر اوزا ، عملى فائدهسى كورلورلك نظريەلر صايلاو ونظرياتنك تطبيقاتيل اوغراشو كوكلىگە كروبدە چقى : حرىت افكار بالسكليه آرازدن سورلگان ، ياتراق فكر سويلەگان كشى منفور طوتيلە ايدى . كوب فائدهلى فنلرنى بونوللاي تاملاغان ايدى . الوغ بولمز صوفىغە ئەيلەنگان ، هر كم و هر صنق شول معلوم صوفىقدن غنە يورى ايدى . يقينمردە توشەلگان تاش بوللرنيدە كورمى ايدى . بز آندن يوروجبلرنى يولسز يردن يوريلر اعتقادندە اولوب اوزمزنك صوفىمزنغە سوينە ايدى . بز علمگە اخلاصمز بيوك ، استعدادمزدە كامل ايدى . لىكن آنى يىشى يولغە صالوب ببارە آلدى ايدى . بونى آكلانوجيدە يوق با آز ايدى . تقليدمردە بوگا زور مانع ايدى . تقليدننى التزام قىلماقمز حقيقى علمنك تارالمالوينە بيوك سد اولوب مسلمانلر روح توشنكبلگى ايله مبتلى ايدى . مشهور بيوك عالمرمز كى بولونى تصور قىلورغەدە جسارنلرى يتى و بودە حقيقى علم تارالمالوينە بر زور سد ايدى . ابوعلى بن سيناك آلمى شا كوردلرمز آراسندە مشهور ايدى : « قال الشيخ فى الشفا » ديب آنك زور عنوانلرىنى كوروب فلسفە رئيسى ديب بلوب آكلا قرقخانلردە ، لىكن خلقمزنك اعتقادنچە آنك كىبى عالم بولو عادى تحصيل ايله ممكن نوكل ، بلكە طلسملى مغارهنى نابارغە كرك ايدى . موندى خرافاتلردە علم تارالمالوينە زور مانعدر . بوللر ايسە بزده بيك كوبد . بز روحمزننى كوتارە توشوب ، انسان الى غير نهايه ترقىنى قابل اعتقادندە بولوب ، على العميا تقليدننى تمام تاشلاب ، اوقو اوتتو نوغرىسندە كمال حرىت ايله فكر يورتورگە كرك . تعالىنى طلبدن هچ بر وقت توقتالماسقە ، بو نوغرىدە بيك قناعنسر بيك قومسز بولورغە كرك . بزرم آرازمردە لازم درجەدە علم آنسز تارالمال .»

«وقت» غزتهسی و «شورا» ژورنالی آلوچیلرغه آبونه دفتری اچيقدر .

روسپهده هر بر پوچتاوای کانتورلرده «وقت» غزتهسینه و «شورا» ژورنالیینه مشتری یازلورغه ممکن . یازلورغه تلگان کشیلر پوچتاوای کانتورغه آفچهلرینی بیروب اوز آدرسلرینی یازدرسه لر فوللرینه شوندن کوبنانسه بیرله ، پیراواد بلانقه لرینه یازوب طورو مشقتی بولوی ، اولگی روشده آفچه نی اداره گه طوغری بیاررگه ده ممکن .

«وقت» ایله «شورا» نڭ یللق حقلری آیرم، آیرم بولغانده بیشار سوم . ابکیسی برگه و بر وقتدن بولغانده طوفز سوم .

آدرس :

Редакция газеты „ВАКТЪ“ и журнала „ШУРО“ въ Оренбургѣ.

اداره دن

○ احمدجان افندی بیکتیر وفکه :- خط طباعت حقندهغی مقاله گز کیله چک نومبرده باصیله چق .

○ حسن الدین افندی کریموفکه :- یازو هم طباعتنی بگله بتو حقندهغی مقاله گز کیله چک نومبرده باصیله چق .

○ محمد کامل المطبعی گه ، محمود بدیلی گه ، اسکندر همزین گه ، حسیب الکریمی گه ، عطاءالله الاسحاقی گه :- حرف توزه توگه دائر مقاله ومکتوبلر بگز آلندی . تدریجا «شورا» ده باصیله چقلر .

○ «آغاتوچیغی» و «جوابسز قالغان سوال» سرلوحه لی شعرلر یازوچیلرغه :- قلمگز اونگون ، قوه شعر به گز بار .

کیل زنهار شول ملا ، ایشان ، دانوصچق دن باشقه نرسه لر حقنده یازوب بیار بگز . آلا بیت بیک طویدردی ایندی . حالبوکه شعر یازار ایچون موضوعلر و خصوصاً بزنگ ملت اچنده هیج ایسکرمه گان موضوعلر بیک کوبدر . شعرلر ، روحنی آزده بولسه اعتلا ایندره و حاضرگی بو بوزوق هوانڭ اوستنده رهک یوروتنه طورغان بولسه لر بیگرهک لطیف بولماسلر ایدی بی ؟

○ «سعد و فاص» غه :- «میاوبیکه» حقندهغی ادبی ملاحظه گز آلندی . باصیلور .

○ «بول عالمندن واماملر تورمشی» سرلوحه لی مقاله یازوچی غه :- یازو گز بیک اوزون ، املاسی بخشوق کوب خطالی ، عبارتیه ده سلیس توگل . توزه تب طورغه کاغذ نڭ چیلرنده ویول آرهلرنده اورنده فالدرلماغان . شول سببلی باصوب بولماسدر .

○ «قاره قرغیلر معیشتی» سرلوحه سبل یارلقان اوزون

مقاله امضاسز اولدیغی جهتله باصلمی . طاشلاندى .

○ طابشماقلر وجوابلر حقنده : عمر اورازایف ، آخوند

عبدالهادی ، ق . بولداشف ، ابو هریره بن یوسف ، بر . نعمتی ، ک . فورامشین ، حلیم ، اسحاق نعمة اللین ، اسماعیل بیریشف افندیلر نڭ مکتوبلری آلندی . باصیلورلق بولغانلری کیله چک نومبرده درج اینلورلر .

○ محبوب جمال خانم آفچوریناغه :- تعلیم و تربیه حقندهغی مقاله گز آلندی . باصیله چق .

○ آخوندجان اسکندری گه :- دفت گه آلندی .

○ «یر صانونڭ عاقبتی» «حساب درسلی» «سقراط نڭ اولومگه حکم اینلووی» «جغرافیه فننه دائر» «دها یا که تلهک» «اورنبورغ فزاچیلری» سرلوحه لی مقاله لر و : «بولما . سه» «قایده صوگ» ؟ «امید ونصیحت» «خند ماصفا» «انسان» «عبادت» «ککاش» «فازاق جگنی نڭ تله گی» و «چر» سرلوحه لی شعرلر آلندی .

○ ا . عثمانوف گه :- «لطائف» گز احتمالکه شول سز نڭ طرف ده لطیف بولور هم آکلاشیلور . لیکن عموم ایچون آکلاشماسلق بولغانغه کوره باصلمادی .

تصحیح :

اونکان ۱۴ نچی نومر شوراده «چرلر مز حقنده» مقاله

سینڭ باشندن ۵ نچی بولده «باشقه تورلی قوملرده» دیگان سوز باشقه تورکی قوملرده دیب هم ۹ نچی بولده «لیکن برده همه تورک خلقینڭ بزنگ خلق» دیگان جمله «لیکن همه تورک خلقینڭ خلافینه بزنگ خلق» دیب اوقولسون . ۱۱ نچی بولتغی «لیکن» دیگان سوز زائد اعتبار ایدلسون .

احمد ذکی ولیدی .